

TURMIEN UHRIT JA ONGELMALLISET HUKKUNEET – KUOLEMISEN REPRESENTAATIOIT JA
KUOLEMADISKURSSIT MEDIASSA

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Oulun yliopisto
toukokuu 2016

Anna Leppävuori

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimusaihe ja tutkimuksen taustaa	1
1.2. Tutkimusmenetelmä ja tutkimuskysymykset	2
1.3. Tutkimusaineisto	3
2. TEOREETTISET JA METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT	6
2.1. Diskurssianalyysi	6
2.1.1. Yleistä diskurssianalyysistä	6
2.1.2. Kahdenlaista diskurssianalyysia	7
2.1.3 Kriittinen diskurssianalyysi	9
2.1.4 Ideologia	10
2.2. Vaihtoehtoisia teorioita ja metodeja	13
2.3. Kuoleminen mediassa tutkimusaiheena	14
3. ANALYYSI	16
3.1. Kuolema katastrofina	16
3.1.1. Kuolema katastrofina -diskurssi	16
3.1.2. Kuolemisen verbit ja nominit	22
3.2. Kuolema vastoinkäymisenä	23
3.2.1. Kuolema vastoinkäymisenä -diskurssi	23
3.2.2. Kuolema menettämisenä -diskurssi	27
3.2.3. Kuolemisen verbit ja nominit	33
3.3. Kuolema järkytyksenä	34
3.3.1. Kuolema järkytyksenä -diskurssi	34
3.3.2. Kuolemisen verbit ja nominit	39
3.4. Kuolema ominaisuutena	41
3.4.1. Kuolema ominaisuutena -diskurssi	41
3.4.2. Kuolemisen verbit ja nominit	43
3.5. Kuolema tapahtumana	44
3.5.1. Kuolema tapahtumana -diskurssi	44
3.5.2. Kuolemisen verbit ja nominit	48
3.6. Kuolema elämän vastakohtana	49

3.6.1. Kuolema elämän vastakohtana -diskurssi	49
3.6.2. Kuoleamisen verbit ja nominit	53
3.7. Kuolema seurauksena	54
3.7.1. Kuolema seurauksena -diskurssi	54
3.7.2. Kuolema tuloksena -diskurssi	61
3.7.3 Kuoleamisen verbit ja nominit	64
3.8. Kuolema aiheutettuna	65
3.8.1. Kuolema aiheutettuna -diskurssi	65
3.8.2. Kuoleamisen verbit ja nominit	73
3.9. Kokoavaa tarkastelua verbeistä ja nomineista semanttisesta näkökulmasta	73
3.10. Koonti kuoleamisen diskursseista	76
4. PÄÄTÄNTÖ	80
LÄHTEET JA LYHENTEET	84

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimusaihe ja tutkimuksen taustaa

Tutkin pro gradu -työssäni kuolemaan liittyviä puhetapoja eli diskursseja ja kuolemista annettuja merkityksiä eli representaatioita neljässä tiedostusvälineessä. Tutkimusmenetelmäni on kriittinen diskurssianalyysi. Lähestyn aihetta analysoimalla diskursseja yleisesti, mutta erityisen tarkkaan tutkin sitä, millä verbeillä ja nomineilla kuolemista ja kuolemasta puhutaan. Aineistonani ovat Ylen, MTV:n, Kalevan ja Iltalehden verkkosivuilla 11.–13.9.2015 julkaistut artikkelit, joissa kuolemasta puhutaan tai joissa sitä sivutaan.

Tutkimusaiheen valinnan taustalla on kiinnostukseni sitä kohtaan, millaisia kielellisiä valintoja toimittajat tekevät ja millainen merkitys valinnoilla on julkisen keskustelun rakentumisessa. Eräs minua mietityttänyt kysymys on ollut se, miksi mediassa puhutaan niin usein menehtymisestä. Olen pohtinut, mitkä ovat syyt, joiden vuoksi tuota sanaa käytetään usein ja huomattavasti laajemmassa merkityksessä kuin Kielitoimiston sanakirja määrittelee. Kielitoimiston sanakirjan (2016, s.v. *menehtyä*) mukaan *menehtyä*-verbin merkitys on 'kuolla (hitaasti), nääntyä, riutua, kuihtua'. Määritelmän mukaisesti siis yhtäkkinen kuoleminen ei ole menehtymistä, mutta mediassa silti toistuvasti käytetään *menehtyä*-verbiä osoittamaan myös yhtäkkistä kuolemista.

Olen arvellut, että mediassa *menehtyä*-verbin suosio saattaa liittyä niihin diskursseihin, joita esiintyy median lähdemateriaaleissa. Toimittajana olen havainnut, että pelastuslaitosten mediatiedotteissa kuoleminen on yleensä nimenomaan menehtymistä, vaikka yleensä mediatiedotteita laaditaan nopeasti etenevistä onnettomuuksista kuten tulipaloista ja liikenneonnettomuuksista, joissa kuoleminen tapahtuu nopeasti.

Menehtyä-verbi käytön voi arvella liittyvän myös *kuolla*-verbin välttelmiseen. Kuoleminen on tabu, josta puhutaan kiertoilmauksin (Varis 1998:172–175). *Menehtyä*-verbiä ei kuitenkaan voi kutsua varsinaiseksi kiertoilmaukseksi, koska kiertoilmauksia pidetään yleensä vain vähän vakiintuneina ja kirjaimelliselta tulkinnaltaan absurdeina (ks. Varis 1998). Tunteita herättävien aihepiirien ympärille kuitenkin liittyy paljon synonyymeja (Kangasniemi 1997: 43).

Arkihavaintojeni perusteella vaikuttaa, että *menehtyä*-verbiä käytetään myös muualla kuin mediassa ja pelastuslaitosten käyttämissä diskursseissa, ja ehkä nimenomaan *kuolla*-verbin kiertämiseen. Hoitoalalla työskentelevä tuttu kerran totesi, että jos hänen pitäisi kertoa omaisille potilaan kuolleen, *menehtyä*-verbi tuntuisi *kuolla*-verbiä luontevammalta valinnalta. Muistokirjoituksen laatijalta taas oli kysytty, onko tekstissä aivan pakko käyttää *kuolla*-verbiä, vaan voisiko kirjoittaja korvata sitä jollain miellyttävämmällä.

Kiertoilmausten käyttö tabuaiheesta ei sinänsä ole yllättävää. Mediassa kuolemaan liittyvät uutiset ovat usein henkilökohtaisia aiheita, ja toimittajat tiedostanevat, että heidän tekstejään voivat lukea myös kuolleen läheiset.

Kuitenkin mediateksteissä sanotaan myös suoraan jonkun kuolleen. Kaikkien kuolemasta ei käytetä kiertoilmauksia. Minua alkoi kiinnostaa, miten media representoi kuoleman eri tilanteissa.

Vaikka kiinnostukseni heräsi nimenomaan yhdestä verbistä, tutkin työssäni kuolemasta käytettyjä verbejä ja nomineita laajasti. Ensin olin ajatellut tutkia vain verbejä *kuolla* ja *menehtyä* sekä verbi-idiomeja *saada surmansa* ja *menettää henkensä*, jotka ainakin Kielikellon (2/1993) mukaan ovat sävyiltään neutraaleja ilmauksia. Aineistonkeruuvaiheessa kuitenkin huomasin, että kuolemasta usein puhutaan siten, että tekstissä ei ole mitään edellä mainituista. Siksi laajensin aineistoni käsittämään myös sellaiset tekstit, joissa kuolemasta puhutaan käyttämällä esimerkiksi kuolemisen tapaa tai aiheuttamista ilmaisevia verbejä kuten *hukkua* tai *tappaa*. Lisäksi tutkin kuolemiseen liittyviä nomineja.

1.2. Tutkimusmenetelmä ja tutkimuskysymykset

Työni tutkimusmenetelmä on kielitieteessä käytetty kriittinen diskurssianalyysi. Käytän siitä tosin väljää sovellusta.

Tutkimuskysymykseni ovat:

Millaisia kuolemisen diskursseja eli puhetapoja on havaittavissa aineistossani?

Milloin eri diskurssit aktivoituvat?

Millaiseksi kuolema representoidaan diskursseissa?

Millä verbeillä ja nomineilla representoiminen tapahtuu?

Millaisia merkityksiä edellä mainituilla verbeillä ja nomineilla on?

Kriittisen diskurssianalyysin lisäksi hyödynnän semantiikkaa, kun tutkin viimeistä kysymystä. Hyödynnän semantiikkaa työssäni kuitenkin vain suppeasti ja väljästi.

Hypoteesini on, että *kuolla*-verbiä vältellään. Oletan löytäväni merkityseroja ainakin erilaisille tyypillisille kuolemaa ilmaiseville verbeille kuten *kuolla*, *menehtyä*, *saada surmansa* ja *menettää henkensä*.

1.3. Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni on koottu neljän suomalaismedian (Kaleva, Iltalehti, MTV ja Yle) verkkosivuilla 11.–13.9.2015 julkaistuista artikkeleista, jotka käsittelevät kuolemista.

Näillä sivustoilla julkaistaan uutisten lisäksi myös muita juttutyyppisiä ja muun muassa urheilu-uutisia. Poikkeuksena on Yle, jolta mukana tarkastelussa ovat Yle Uutisten artikkelit, joihin ei pääsääntöisesti kuulu omilla sivustoillaan julkaistavia urheilu-uutisia.

Käytän vastedes artikkeleista erikoiskielistä käsitettä **juttu**. Olen valinnut termin, koska kaikki tekstit eivät ole uutisia. Vierastan artikkelin käsitettä, koska omassa kielitajussani se viittaa yleensä pitkään mediatekstiin. Juttu on myös ymmärrettävä ilmaus, jonka merkityksen hahmottamiseksi ei tarvitse osata mediaslangia.

Olen hakenut aineistoni Google-haulla kahdessa eri vaiheessa. Kaksivaiheisuus perustuu siihen, että tutkimuskysymykseni muuttuivat ensimmäisen aineistonkeruun jälkeen, minkä takia aineiston piti olla erilaista kuin alun perin ajattelin. Alkuperäinen tarkoitukseni oli rajata aineisto niihin uutisiin, joissa esiintyy *kuolla*, *menehtyä*, *saada surmansa* tai *menettää henkensä*. Tutkimuksen edetessä aineisto kuitenkin laajeni muihinkin tapoihin ilmaista kuolemista.

Haun ensimmäisessä vaiheessa hain vain uutisia, joissa esiintyy *kuolla*, *menehtyä*, *saada surmansa* tai *menettää henkensä*. Hain niitä rajatulla Google-haulla siten, että rajasin hakupäivät ja hakusivuston ja etsin A-infinitiivillä ja yksikön kolmannen persoonan aktiiviverbillä: siis esimerkiksi hakusanoilla *kuolla* ja *kuolee*. Google-haku osaa myös taivuttaa verbejä, mutta varmuuden vuoksi tein myös lisähakuja hakemalla esimerkiksi hakusanoilla *kuolemassa*, *kuolemalla*, *on kuollut*.

Haun toisessa vaiheessa otin mukaan myös jutut, joissa kuolemista puhutaan ilman *kuolla* tai *menehtyä* -verbejä ja *saada surmansa* tai *menettää henkensä* -verbi-idiomeja. Toisella Google-haulla kävin läpi kaikki ne valitsemieni medioiden 11.–13.9.2015 julkaisemat jutut, joita en ollut käynyt läpi ensimmäisessä vaiheessa. Olen siis lopulta käynyt läpi kaikki valitsemieni medioiden 11.–13.9.2015 julkaisemat jutut.

Olen valinnut mukaan myös jutut, joissa kuolemista ei välttämättä puhuta suoraan, vaan se on voitu ilmaista implisiittisesti eli epäsuorasti puhumalla esimerkiksi itsemurhaiskusta. Olen ottanut mukaan myös jutun, jossa puhutaan World Trade Centeriin tehdyistä iskuista, vaikka kyseenalaista on, viittaako teksti kuolemaan. Ottamalla mukaan laajan joukon juttuja olen pystynyt analysoimaan myös sitä, miksi kuolemasta ei välttämättä puhuta. Aineistoni koostuu artikkeleista, jotka ovat pääasiassa toimittajien kirjoittamia, mutta mukana on myös yhden lukiossa opiskelevan uutisluokkalaisen teksti.

Google-haku oli työläs tapa, koska se tuotti paljon turhia osumia. Tiedotusvälineiden verkkosivuilla oli kannaltani paljon turhaa informaatiota kuten mainoksia ja listoja sen hetken luetuimmista uutisista. Usein osumat viittasivat niihin eivätkä juttuihin.

Materiaali, josta aineistoni poimin, on todella laaja. Siitä oli helppo poimia *kuolla*, *menehtyä*, *saada surmansa* ja *menettää henkensä* -ilmaukset, koska tiesin, mitä hakea. Muut kuolemaan viittaavat osuudet sen sijaan täytyi etsiä silmäilemällä tekstit läpi. Tämä prosessi on inhimillisten tekijöiden vuoksi epäluotettava, ja joitain ilmauksia on voinut jäädä huomaamatta. Tutkimukseni ei kuitenkaan ole kvantitatiivista tutkimusta, joten en pidä tätä ongelmana.

Yhteensä aineistossani on 110 juttua, joista 49 on Iltalehdestä, 7 Kalevasta, 26 MTV:ltä ja 28 Yleltä. Koska en ole poistanut aineistosta STT:n juttuja, osa jutuista on keskenään lähes identtisiä, koska useat tiedotusvälineet ovat julkaisseet samat käytettävissään olleet jutut. Kun viittaa aineistoon työssäni, en ota esiin sitä, onko juttu STT:n vai ei, ellei sillä ole merkitystä. Työssäni ei muutenkaan ole oleellista vertailla eri tiedotusvälineitä keskenään.

Olen merkinnyt esimerkit aineistoon koodeilla, esimerkiksi Yle 18 ja MTV 4. Lähteet on ilmaistu lyhenteillä K = Kaleva, Yle = Yle, IL = Iltalehti, MTV = MTV. Numerot ovat järjestysnumeroita, ja ne on annettu sen mukaan, missä järjestyksessä jutut ovat tiedostoissani olleet. En ole korjannut aineiston kieli- tai muita virheitä käyttäessäni aineistoesimerkkejä.

2. TEOREETTISET JA METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT

2.1. Diskurssianalyysi

2.1.1. Yleistä diskurssianalyysistä

Diskurssianalyysi on tutkimusmenetelmä, joka on kehittynyt samaan aikaan itsenäisesti useilla eri tieteenaloilla. Sitä on käytetty ja kehitelty kielitieteen lisäksi muun muassa yhteiskuntatieteissä. Muun muassa Teun A. Van Dijk katsoo, että diskurssianalyysin juuret ovatkin jo klassisessa retoriikassa. Kielitieteessä diskurssianalyysin ajatellaan kehittyneen omaksi tutkimusalakseen strukturalismin vaikutuksesta. (Van Dijk 1988: 17–18.)

Itsenäisistä kehitysuuntauksista huolimatta diskurssianalyysi on nykyään menetelmänä poikkitieteellinen. Kielitieteen kentällä diskurssianalyysi on lähestynyt etenkin yhteiskuntatieteitä. (Van Dijk 1988.)

Kielitieteessä käytetyn kriittisen diskurssianalyysin synnyn ajatellaan liittyvä M.A.K. Hallidayn systeemis-funktionaaliseen kieliteoriaan. Hallidayn perintöä on ajatus siitä, että kielellä on useita samanaikaisia tehtäviä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 14.)

Etenkin kielitieteessä kriittinen diskurssianalyysi kytetään yleensä läheisesti tekstintutkimukseen, jolla viitataan laajasti lähes millaiseen tahansa tekstien tutkimiseen. Näin tekee myös Pirjo Hiidenmaa (2000: 169), joka kuitenkin puhuu tekstintutkimuksesta ja diskurssintutkimuksesta rinnakkaisina, ei siis päällekkäisinä. Hiidenmaan mukaan tekstintutkimus ja diskurssintutkimus muodostavat jatkumon, jonka toisessa päässä on lähinnä kielen resurssien ja kielisysteemin käyttöön keskittyvä tekstintutkimus, toisessa päässä tiukasti yksittäisiin aiheisiin pureutuva diskurssintutkimus.

Kielitieteellisen tutkimuksen erottaa muista teksteihin keskittyvästä tutkimuksesta se, että kielitieteellisessä tutkimuksessa haetaan vastauksia siihen, mitä kieli on ja miten sitä käytetään. Muussa kuin kielitieteellisessä tutkimuksessa tekstiä pidetään lähinnä välineenä esimerkiksi arvojen tai ajattelutapojen selvittämiseksi. (Hiidenmaa 2000:164.)

Kielitieteellinen lähestymistapa näkyy omassa työssäni esimerkiksi siinä, että analysoin, millaisia verbejä ja nomineja kuolemasta käytetään. Tekstejä tutkittaessa onkin mahdollista analysoida tekstistä vain valittuja kielenpiirteitä (Hiidenmaa 2000: 184–185). Analyysini ei kuitenkaan rajoitu pelkästään näihin kielenpiirteisiin. Lisäksi erittelen aineistolähtöisesti myös kaikkia tekstin rakenteita kuten **koheesiota** eli sitä, miten asiat liitetään toisiinsa, tai **nominalisaatiota** eli sitä, mistä teoista puhutaan substantiiveina.

Diskurssianalyysissa oleellista onkin huomioda kaikki kielen tasot, niin sanasto, rakenne kuin fonologiakin (Fairclough 1995: 7). Diskurssianalyysissä kieli nähdään valintojen tekemisenä – valintoja ovat esimerkiksi sananvalinnat ja genren valinta (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 16–17). Omassa työssäni erittelen muun muassa sananvalintoja mutta myös sitä, milloin kuolemasta puhutaan uutisen genressä.

Tutkimukseni perustuu pitkälti Norman Faircloughin esittämään versioon diskurssianalyysistä. Faircloughin diskurssianalyysi on tarkemmin sanottuna kriittistä diskurssianalyysiä, jota käsittelen seuraavassa alaluvussa tarkemmin. Sen sijaan esimerkiksi systeemis-funktionaalista kieliteoriaa en ole suoraan työssäni hyödyntänyt.

Faircloughille diskurssianalyysi ei ole tarkkarajainen metodi, joka määrittäisi, mitä tekstistä analysoidaan (Fairclough 1997: 7). Sikäli metodi antaa analyysille vain väljät rajat.

2.1.2. Kahdenlaista diskurssianalyysia

Tekstintutkimuksen, diskurssianalyysin ja kriittisen diskurssianalyysin käsitteitä käytetään kirjallisuudessa hyvin vaihtelevasti (ks. Esim. Hiidenmaa 2000, Fairclough 1992, Valtonen 2003). Nähdäkseni oleellisesti erottava tekijä on se, että tekstien tutkimuksessa on mahdollista lähestyä aihetta joko neutraalin kuvauksen kautta tai erittelemällä, millaisia vaikutuksia tehdyillä valinnoilla on.

Norman Fairclough jakaa diskurssianalyysin kahteen pääluokkaan: kriittiseen diskurssianalyysiin ja ei-kriittiseen diskurssianalyysiin. Jako kriittisen ja ei-kriittisen diskurssianalyysin välillä ei kuitenkaan ole ehdoton. (Fairclough 1992: 12.)

Faircloughin mukaan nimenomaan ei-kriittinen diskurssianalyysi pohjautuu pitkälti M.A.K. Hallidayn systeemis-funktionaaliseen teoriaan. Ei-kriittinen diskurssianalyysi pyrkii pelkästään kuvaamaan diskurssin piirteitä. Kriittinen diskurssianalyysi taas pyrkii myös osoittamaan, miten voimasuhteet ja ideologiat määrittävät diskurssia ja miten diskurssi vaikuttaa yhteiskunnan identiteetteihin ja rooleihin sekä tieto- ja uskomusjärjestelmiin. (Fairclough 1992: 12.)

Faircloughin määritelmässä kriittinen diskurssianalyysi osoittaa, miten kielen avulla vaikutetaan kielen ulkopuoliseen maailmaan. Hänen lähestymisensä on lingvistinen. Otan esiin vertailun vuoksi yhteiskuntatieteilijän määritelmän kahdesta erilaisesta diskurssianalyysistä. Siinä näkyy, miten yhteiskuntatieteilijän kiinnostus ei ole teksteissä vaan suuremmin yhteiskunnassa niiden takana ja tekstit nähdään lähinnä välineiksi, joilla ei itsessään ole kiinnostavuutta.

Viestinnän tutkija Sanna Valtonen (2003: 99) pohjaa määritelmänsä Jokisen, Juhilan ja Suonisen aiempiin määritelmiin. Valtonen määrittely korostaa yhteiskunnallisia valtasuhteita. Myös Faircloughin erottelu ei-kriittisen ja kriittisen diskurssianalyysin välillä liittyy selvästi valtasuhteiden tunnistamiseen, kun hän puhuu voimasuhteista ja ideologioista.

Myös Valtonen käyttää termiä kriittinen diskurssianalyysi. Hänen mukaansa kriittinen diskurssianalyysi perustuu pitkälti kriittisen kulttuurintutkimuksen paradigmaan, jolta se on myös omaksunut ajatuksen vallan epätasaisesta jakautumisesta. Valtonen mielestä kriittinen diskurssianalyysi on keskittynyt nimenomaan siihen, millaisia toimijapositioneja yhteiskunnallisille toimijoille kielen rakenteissa syntyy ja mitä siitä heille seuraa. Ei-kriittinen, tulkitseva diskurssianalyysi ei problematisoi valtaa vaan tutkii lähinnä tekstin vastaanottoa ja tulkintaa. (Valtonen 2003: 99.)

Koska pohjaan käyttämäni metodin Faircloughin teoriaan, käytän omasta tutkimusmenetelmästäni termiä kriittinen diskurssianalyysi. Tutkimukseni on enemmän

sitä kuin ei-kriittistä diskurssianalyysiä. Erittelen esimerkiksi sitä, millaisiksi teksti toimijat esittää ja millainen rooli erilaisille ihmisryhmille annetaan. Analyysini ei ole kielenpiirteiden kuvailua, vaan keskityn analysoimaan myös tehtyjen valintojen vaikutuksia. Se toki edellyttää myös kielenpiirteiden nostamista esiin, jotta niitä ylipäänsä voi analysoida. Jätän monia piirteitä mainitsematta, jos en pidä niiden esiin tuomista merkityksellisenä.

2.1.3. Kriittinen diskurssianalyysi

Kriittisen diskurssianalyysin perusajatus on, että kielenkäyttö luo aina identiteettejä, valtasuhteita sekä representaatioita eli kuvauksia todellisuudesta (Fairclough 1995: 12). Tekstistä voi aina analysoida, miten se kuvaa todellisuutta, millaisia identiteettejä se luo osallisille ja millaisena se kuvaa osallisten väliset suhteet (Fairclough 1995: 5).

Omassa työssäni keskeistä ovat kuoleman representaatiot eli kuvaukset todellisuudesta. Koska kriittisen diskurssianalyysin mukaan kielenkäyttö luo aina representaatioita, voin olettaa, että myös kuolema esitetään mediassa jonkinlaisena. Tuo esitystapa ei ole sama asia kuin kuolema todellisuudessa. Esimerkiksi karhun kuolema metsästäjän ampumana representoitaneen hyvin eri tavalla kuin nuoren lenkkeilijänaisen surma. Se, millaisena kuolema esitetään, vaikuttaa siihen, millaisia identiteettejä kuolleille muodostuu. Lenkkeilijälle ja karhulle luotavat identiteetit ovat luultavasti erilaisia. Toisaalta aineistossani puhutaan myös siitä, mitä viranomaiset tekevät onnettomuuspaikalla ja toisaalta tapahtumia selvittäessään, mikä luo heille aina jonkinlaisia identiteettejä mutta myös saattaa rakentaa tai uusintaa jonkinlaisia valtasuhteita.

Analysoimalla identiteettejä, suhteita ja representaatioita analysoidaan aina samalla myös yhteiskunnallista kontekstia. Kriittisen diskurssianalyysin mukaan kielen käyttöön vaikuttaa aina sosiaalinen konteksti, toisaalta kielen käyttö taas muokkaa sosiaalista kontekstia. Kriittistä diskurssianalyysiä voi pitää metodina, jonka avulla pyritään analysoimaan tekstien, diskurssikäytäntöjen ja vallitsevien sosiokulttuuristen tapojen välinen yhteys. (Fairclough 1995: 16–17, 55.)

Aineistoni liittyy hyvin monenlaisiin sosiaalisiin konteksteihin. Esimerkiksi karhun kuolemaan liittyviin juttuihin vaikuttaa se, millainen asema ja oikeutus metsästyksellä on ja mitä siihen liittyy. Surmaan taas liittyy se, millainen oikeusjärjestelmä on käytössä ja miten henkirikoksiin yleensä suhtaudutaan.

Kriittisessä diskurssianalyysissä ei ole mielekästä tarkastella tekstiä irrallaan sen tuotannosta ja käytöstä. Faircloughin (1995: 2, 9) mukaan kriittisessä diskurssianalyysissä kiinnostuksen kohteena on kolme asiaa: itse teksti, mutta myös diskurssin käytänteet, kuten esimerkiksi tekstien tuottamiseen liittyvät asiat, ja kolmantena sosiokulttuuriset käytänteet. Olen työskennellyt toimittajana, minkä takia tiedän, millaisia prosesseja kuolemasta kirjoittamiseen liittyy. Tiedot onnettomuuksista saadaan viranomaisilta, mikä saattaa näkyä myös valmiissa onnettomuutta käsittelevässä jutussa siinä, että viranomaisten tekemiset korostuvat. Samoin esimerkiksi ulkomaan uutisissa juttujen kääntäminen tai ainakin valmiiden juttujen käyttäminen lähdemateriaalina on yleistä, mikä voi vaikuttaa myös siihen, millaisia diskursseja tai kielellisiä valintoja ulkomaan uutisissa on.

Viranomaisten äänessä oleminen ja heidän tekemisensä kuvaaminen saattaa näyttää neutraalilta. Kyseessä on kuitenkin vain heidän näkökulmansa, ja esimerkiksi onnettomuudessa kuolleen kannalta tilanne on eri. Kriittisessä diskurssianalyysissä tekstistä analysoidaan kielellisten valintojen alkuperää – valintojen takaa voi etsiä syitä ja motivaatioita sekä analysoida valintojen vaikutuksia (Fairclough 1995: 15).

2.1.4. Ideologia

Kielelliset valinnat ovat myös ideologisia valintoja (Van Dijk 1988: 177). Esimerkiksi omassa työssäni on ideologinen valinta, kuvataanko kuollut uhriksi vai ongelmaksi.

Ideologian käsite on oleellinen kriittisessä diskurssianalyysissä. Se on kuitenkin ongelmallinen, sillä sille on useita eri määrittelyjä. Esimerkiksi Vesa Heikkisen (1999) jaottelun mukaan ideologia voidaan määritellä joko neutraalilla, liberaalilla tai kriittisellä tavalla.

Lähestyn ideologian käsitettä Heikkisen (1999) kriittisen määrittelyn näkökulmasta. Kriittisen määrittelyn mukaan ideologia yhdistetään valtasuhteita ylläpitävään uskomus- ja ajatussysteemiin, ja kriittiseen määrittelyyn kuuluu aina myös valtasuhteiden problematisointia. Neutraalin tai liberaalin määrittelyn mukaan ideologia taas viittaa kuvailevasti uskomus- tai ajatussysteemeihin.

Kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta mikään teksti ei ole vapaa ideologisuudesta, ei edes sellainen, joka pyrkii purkamaan sitä. Esimerkiksi jos media kertoo yhteiskunnan epäkohdista, se samalla vahvistaa käsityksiä siitä, että epäkohta todella on olemassa ja toimijat ovat keskenään eriarvoisissa asemissa. (Fowler 1991.)

Kielellisten valintojen voidaan ajatella johtuvan tarkoituksellisista poliittisista tai taloudellisista tarkoituseristä. Kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta ideologiat eivät kuitenkaan välttämättä ole tiedostettuja. Kaikkein suurin vaikutus ideologialla on, kun se on luonnollistunut yhteiskunnassa normaaliksi, kyseenalaistamattomaksi ajatusmalliksi. (Fairclough 1992: 87, 1995: 42–48.)

Media-aineistossa kuten omassa tutkimusaineistossani ideologioita tuskin edistetään tarkoituksella. Ainakin Journalistin ohjeissa (2014: § 8–16) toimittajia kehoitetaan pyrkimään totuudellisuuteen ja välttämään minkään asian ajamista. Luonnollistumat kuitenkin edistävät joitain ideologioita, vaikka toimittajat eivät niin tarkoituksella tekisikään.

Omassa työssäni luonnollistumat liittyvät esimerkiksi siihen, kenen kuolema nähdään järkyttävänä ja kenen ei. Kuolemasta puhuminen tukee valtasuhteita ylläpitää ideologiaa esimerkiksi silloin, jos aina samojen ihmisryhmien kuolema esitetään menetyksenä mutta toisten välttämättömänä tapahtumana. Tällöin vahvistetaan käsitystä siitä, että joidenkin ihmisten elämä on arvokasta, joidenkin kuolemaa sen sijaan ei kannata estää.

Jos joidenkin ihmisryhmien kuolema esitetään aina samanlaisena, se voi alkaa näyttää asialta, jolle ei voi tehdä mitään. Roger Fowlerin (1991) mukaan kategorisointi luo pohjan syrjinnälle.

Kuolemasta puhuttaessa ihmiset näyttäytyvät jonkin ryhmän edustajana. Todellisuudessa kuitenkin ihmiset kuuluvat useisiin ryhmiin, ja heistä voidaan puhua sukupuolensa, ikänsä, ammattinsa tai vaikka harrastusjoukkueensa edustajina, vaikka yleensä käytetään vain yhtä näistä määritelmistä.

Diskurssianalyysin näkökulmasta on keinotekoista erotella kielenulkoiset ihmisryhmät kielenkäytössä luoduista ryhmittelyistä. Niiden välillä ei ole eroa. Ryhmät voidaan diskurssianalyysin näkökulmasta nähdä ennen kaikkea puhemaailman ilmiöinä. Kielessä ihmiset näyttäytyvät aina erilaisten ryhmien jäseninä. Nuo ryhmät syntyvät, kun kielenkäyttäjät luokittelevat ympäröivää maailmaa, siis myös toisia ihmisiä. (Pälli 2003.)

Kaikkien kuolemasta ei tehdä juttuja. Identiteettejä rakentaa myös se, kuka keskustelua ohjaa. Tekstin luomia identiteettejä ja sosiaalisia suhteita analysoitaessa on kysyttävä myös, ketä tekstissä ei ole. (Fairclough 1997: 165–166).

Etenkin uutisissa mutta myös muissa mediateksteissä korostuu kerralla vain hyvin suppea näkökulma ja vain osa mahdollisista tavoista rakentaa identiteettejä. Samalle ihmiselle voidaan rakentaa erilaisissa teksteissä hyvin erilaisia identiteettejä. Jos samasta ihmisestä tehdään juttu hänen pelastettuaan kuolevan lapsen hengen tai hänen jäätyään auton alle, identiteetistä luultavasti rakentuu joka tekstissä hyvin erilainen.

Mediatekstissä haastateltavat ja uutisoinnin kohteet eivät ole ainoita toimijoita. Myös yleisö ja toimittajat ovat toimijoita, joille samalla tavalla muodostuu identiteettejä (Fairclough 1995: 125). Esimerkiksi tutkimusaineistossani media rakentaa kuvaa siitä, mikä on median rooli onnettomuuksien uutisoinnissa.

Identiteetit liittyvät aina myös suhteisiin, sillä suhteiden määrittelyt muodostuvat osin identiteettien kautta (Fairclough 1995: 126). Nähdäkseni identiteettien ja suhteiden luominen on samalla myös osa todellisuuden representoimista. Identiteetit, suhteet ja representaatiot eivät ole selvästi eroteltavissa eikä niitä voi tutkia irrallaan toisistaan.

2.2. Vaihtoehtoisia teorioita ja metodeja

Kuolemista olisi voinut lähestyä myös monien muiden teorioiden ja metodien kautta. Olen kuitenkin keskittynyt kriittiseen diskurssianalyysiin.

Suomen verbejä on tutkinut Anneli Pajunen (1988, 1999, 2001), joka on luonut kattavan verbileksikon kuvauksen. En ole kuitenkaan hyödyntänyt Pajusen lausesemantiikan ja syntaksin kuvausta työssäni. Tutkimani verbit ovat hyvin lähellä toisiaan ja niitä on vain vähän. Pajusen jaottelussa kuolemista ilmaisevat verbit ovat pääasiassa luokiteltavissa fysiologisen tilan muutosta ilmaiseviksi verbeiksi, kuten *menehtyä* ja *kuolla* (ks. Pajunen 2001: 277–278). Aineistossa käytetään myös esimerkiksi antamis-, ottamis- ja saamisverbejä ja aiheuttamisverbejä (ks. Pajunen 2001).

Myös systeemis-funktionaalisisessa verbiopissa verbit on jaettu erilaisiin prosesseihin. Siinä verbiprosessien pääkategoriat ovat materiaaliset, mentaaliset ja relationaaliset verbiprosessit. Materiaaliset verbiprosessit ovat tekemisen prosesseja, mentaaliset verbiprosessit kuvaavat esimerkiksi tuntemista ja ajattelua ja relationaaliset verbiprosessit kuvaavat olemista. (Halliday 1994: 109–138.)

Kuolemaa luultavasti voidaan representoida minkä tahansa pääkategorian verbiprosessilla. Sikäli systeemis-funktionaalisen kieliopin luokittelu voisi sopia kuolemaa representoivien verbien luokitteluun. Aineistoni kannalta verbien luokittelu ylipäänsä ei kuitenkaan ole tuntunut mielekkäältä, sillä verbeissä ei ole suurta variaatiota.

Kuolemista voidaan tutkia myös kiertoilmausten näkökulmasta. Olen johdannossa tuonut esiin, että kuolemasta puhuttaessa mahdollisesti käytetään niin paljon variaatioita siksi, että kyse on tabuaiheesta.

Kiertoilmauksia tutkinut Markku Varis (1998) pitää kuolemista yhtenä merkittävistä tabuaiheista, minkä takia aiheesta on käytössä kiertoilmauksia. Oman aineistoni esimerkit eivät pääosin ole varsinaisia kiertoilmauksia, sillä Variksen mukaan kiertoilmaukset ovat vain vähän vakiintuneita ja kirjaimelliselta tulkinnaltaan usein absurdeja.

Varsiksen luettelemia eufemismeja ovat esimerkiksi, kun jonkun sanotaan heittäneen lusikan nurkkaan, menneen taivaaseen tai siirtyneen ajasta ikuisuuteen. Usein eufemismit rakentuvat metaforista. Kuolemaa kuvataan esimerkiksi lepona, matkana, elämänä muistona, musiikkina tai väsymyksenä (Varis 1998: 174).

2.3. Kuoleminen mediassa tutkimusaiheena

Työni ei suinkaan ole ensimmäinen suomalainen lingvistinen työ, jossa aihe liittyy median kuolemauutisointiin. Kuitenkaan vastaavaa, kuolemaan ja kuolemiseen mediassa yleisesti keskittyvää analyysiä ei ole tehty.

Kuolema on ollut tutkittavana yleensä osana tapaustutkimusta, jossa on analysoitu jonkun kuolemaa. Tällaisia töitä ovat Oulun yliopistossa tehneet muun muassa Lea Ansamaa (2003), joka on tutkinut onnettomuudessa kuolleen prinsessa Dianan elämästä ja kuolemasta käytettyjä diskursseja aikakauslehdissä ja Heidi Puotiniemi (2011), joka on tutkinut Porvoon McDonaldsissa ja Espoon Sello-kauppakeskuksessa tehtyjen henkirikosten uutisointia iltapäivälehdissä. Merkittävänä erona esimerkiksi näiden töiden ja omani välillä on se, että oman työni aineisto on huomattavasti laajempi ja tarkoituksenani on saada tietoa kuoleman diskursseista yleisesti, mitä tapaustutkimuksissa ei edes yritetä.

Aiheensa puolesta lähellä työtäni on myös Anna Kivisen (2010) Jyväskylän yliopistossa tekemä journalistiikan alan pro gradu -työ, jossa tutkitaan Kirkan kuoleman ja Ylen kuolevista kertovan televisio-ohjelman julkisuutta ja niiden kuolemadiskursseja. Kivisen työ on kuitenkin lähtökohdiltaan hyvin erilainen kuin omani. Kivinen analysoi, miten postmodernin kulttuurin piirteet näkyvät kuolemauutisoinnissa ja miten tiedostusvälineiden kuolemauutisoinnit eroavat toisistaan.

Ulkomaiseen tutkimukseen kuoleman käsittelemisestä mediassa en työtäni vertaa. Kuolemisen käsittely on oletettavasti erilaista eri kulttuuri- ja kielialueiden mediassa esimerkiksi sen takia, että journalismin etiikkaa ohjaavat erilaiset normit.

Suomessa median itsesääntelyä ohjaavissa Journalistin ohjeissa neuvotaan käsittelemään hienotunteisesti niin onnettomuuksien kuin rikostenkin uhreja, mutta myös rikoksista epäiltyjä (Journalistin ohjeet § 28, § 31–34). Tämä voi vaikuttaa tapaan käsitellä kuolemaa.

Kaikkialla uhrien ja tekijöiden varjelu ei ole itsestäänselvyys. Esimerkiksi yhdysvaltalainen journalismietiikan tutkija John Merrill käsittelee journalismietiikan perusteoksessaan *Journalism ethics: philosophical foundations for news media* (1997) paljon ristiriitaa, joka syntyy, kun uutisoidaan raiskauksista: toisaalta uhrien nimien kertominen ei ole eettistä, mutta sitä voidaan pitää objektiivisena. Suomessa Journalistin ohjeet (2014) eivät suoraan kiellä uhrien nimien julkaisua, mutta korostavat harkitsemaan julkaisua jo sellaisten tietojen kohdalla, jotka voisivat paljastaa uhrien henkilöllisyyden, jos kyseessä on arkaluonteinen rikos.

Pohjoismaiselle journalismille ominaisena pidetäänkin ajatusta journalismin vastuusta yhteisölle. Se on yhteistä aasialaisen journalismietiikan kanssa mutta poikkeaa angloamerikkalaisesta journalismietiikasta. (Merrill 1997: 83, 86.)

3. ANALYYSI

Olen löytänyt aineistostani kahdeksan diskurssia ja lisäksi kaksi aladiskurssia. Päädiskurssit ovat kuolema katastrofina, kuolema vastoinkäymisenä, kuolema järkytyksenä, kuolema ominaisuutena, kuolema tapahtumana, kuolema elämän vastakohtana, kuolema seurauksena ja kuolema aiheutettuna -diskurssit. Kuolema vastoinkäymisenä -diskurssilla on aladiskurssi kuolema menettämisenä, ja kuolema seurauksena -diskurssilla on aladiskurssi kuolema tuloksena.

Analysoin jokaista diskurssia erikseen ja aineistolähtöisesti. Kiinnitän huomiota muun muassa siihen, millaista sanastoa diskurssissa käytetään, kenen tekeminen kuvataan aktiiviverbeillä ja miten asioita rinnastetaan toisiinsa. Analysoinnissa olen tukeutunut välillä Norman Faircloughin (1989) esimerkkiin, tosin sen orjallista noudattamista oleellisempaa on aineistolähtöisyys eli esiin nousevien kielenpiirteiden analyysi.

Jokaisen diskurssin perässä on oma alalukunsa, jossa olen eritellyt aineistolähtöisesti, millä verbeillä ja nomineilla kuoleminen representoidaan. Olen muun muassa analysoinut, onko diskurssissa kuolemaverbejä eli suoraan kuolemaa tarkoittavia ilmauksia eli lähinnä *kuolla*, *menehtyä* tai *saada surmansa* tai kuoleman tapaa osoittavia *hukkua* tai *tukehtua* -verbejä tai aiheuttajaa ilmaisevia aiheuttamisverbejä kuten *tappaa*, tai onko kuolema ilmaistu nomineilla.

Viimeisenä analyysiluvussa on alaluku, jossa käsittelen vielä kokoavasti kussakin diskurssissa esiintyviä kuolemiseen liittyviä verbejä ja nomineja ja niiden merkitystä. Luku ei ole vain yhteenvetoa vaan myös päätelmien tekemistä.

3.1. Kuolema katastrofina

3.1.1. Kuolema katastrofina -diskurssi

Kuolema katastrofina -diskurssia voisi sanoa kuolemaa käsittelevän uutisoinnin prototyyppiksi. Onnettomuus uutiset ovat hyvin usein tätä diskurssia. Tässä diskurssissa fokus eli huomio on esimerkiksi onnettomuudessa, iskussa, luonnonmullistuksessa tai

muussa katastrofissa. Katastrofi voi olla aiheutettu kuten isku tai täysin ihmisestä riippumaton kuten luonnonmullistus – se ei tässä diskurssissa ole oleellista. Katastrofissa on kuollut ihmisiä, mutta sekään ei ole oikeastaan oleellista, vaan olennaisempaa on itse katastrofi. Esimerkiksi World Trade Centeriin tehtyjen iskujen vuosipäivänä julkaistussa jutussa (IL 1) ei puhuta sanallakaan kuolemasta ainakaan tekstissä, juttuun liitettyä videota en ole ottanut tarkasteluun.

Katastrofista puhutaan alusta asti ikään kuin tunnettuna ja itsestäänselvästi olemassa olevana. Jutut alkavat tyypillisesti siten, että jo otsikoissa tai ensimmäisessä virkkeessä *kuolla*-verbiin liitetään paikan adverbiaali kuten *mökkipalo*, *kaasuräjähdyks* tai *tuhotulva*. Välttämättä otsikossa ei edes kerrota, että katastrofissa olisi kuollut kukaan, vaan se tieto on voitu jättää muualle juttuun.

- (1) *Yksi ihminen on kuollut mökkipalossa Suomussalmella.* (Yle 9, ensimmäinen virke)
- (2) *Ravintolan kaasuräjähdyksessä kuoli yli 100 ihmistä Intiassa* (MTV 16, otsikko)
- (3) *Japanissa etsitään tuhotulvissa kadonneita* (IL 12, otsikko)

Onnettomuus siis nimetään joksikin, joka hahmottuu kuolemissa kontekstiksi, jopa ikään kuin paikaksi. Tapahtumilla ei ole itsessään nimiä, vaan nimeäminen tapahtuu kielenkäytössä (Hiidenmaa 2000: 172).

Sitä ei kerrota, että Suomussalmella on syttynyt tulipalo, kaasu on räjähtänyt Intiassa tai Japanissa on tulvinut, vaikka lukija tuskin tiesi näitä asioita etukäteen. Tekstissä tehdään aina valintoja siitä, mitkä asiat esitetään tuttuina ja mitkä uusina (Hiidenmaa 2000: 172). Nimeämällä katastrofi sen olemassaolo luonnollistuu.

Katastrofia ilmaisevat nominit voivat näyttäytyä myös aktiivisina tekijöinä, ne voivat olla jopa lauseiden subjekteja. Toimijoiden ja toiminnan kohteet voidaan esittää teksteissä eri tavoin, ja niiden valinta on usein ideologinen valinta (Fairclough 1989: 120). Lähtökohtaisesti muodon erot tarkoittavat myös eroja niistä rakentuvissa merkityksissä (Fairclough 1997: 79–80).

Kun katastrofit esitetään toimijoina, ne vaikuttavat toimivan itse, ilman mitään syytä. Sattumanvaraisuutta korostavat katastrofeihin yhdistetyt verbit *tapahtua* tai *sattua*, jotka molemmat ilmaisevat jonkinlaista kohtalonomaisuutta ilman syytä.

(4) *Onnettomuus **sattui** Madhya Pradeshin osavaltiossa noin 800 kilometriä etelään pääkaupunki Delhistä.* (MTV 16)

Katastrofi voi olla hyvin aktiivinen toimija: kaasuräjähdyks *tappaa*. Esimerkin voisi jopa sijoittaa myöhemmin esiteltävään kuolema aiheutettuna -diskurssiin, mutta pidän sitä silti enemmän kuolema katastrofina -diskurssin esiintymänä: eihän räjähdys varsinaisesti ole itsenäisesti olemassa oleva toimija vaan nimitys sille onnettomuudelle, joka on tapahtunut. Se tosin esitetään niin itsenäisenä toimijana, että se voi jopa tappaa.

(5) *Kaasuräjähdyks **tappoi** kymmeniä Intiassa* (MTV 4, otsikko)

Katastrofin keskeisyyttä korostaa se, että se asemoidaan ajan ja paikan adverbialleilla. Heti uutisen alussa, usein jo otsikossa, kerrotaan, missä ja milloin jotain tapahtui.

(6) *Kaksi ihmistä on saanut surmansa **Tohmajärvellä perjantain ja lauantain välisenä yönä** sattuneessa ulosajossa.* (Yle 14)

Kuolleet sen sijaan esitetään passiivisina uhreina. Usein he eivät ole ainoita uhreja, vaan uutisessa kerrotaan myös esimerkiksi loukkaantuneista tai katastrofin muulla tavalla koskettamista. Erilaisten uhrien lukumäärät luetellaan usein aloittamalla kuolleista.

(7) *Iskuissa **kuoli 188 ihmistä ja haavoittui 800** heinäkuussa 2006.* (Yle 18)

(8) *Tohmajärvellä Pohjois-Karjalassa **kaksi ihmistä on kuollut henkilöauton ulosajossa. Poliisin mukaan onnettomuudessa **loukkaantui lisäksi yksi ihminen, joka on viety sairaalaan Joensuuhun.***** (MTV 5)

Myös tekstin koheesio on valintojen seurausta (Fairclough 1989: 130–131). Erilaisten uhrien rinnastaminen osoittaa, että kuoleminen ei ole uutisessa keskeistä, vaan kuolleet representoidaan samaan kategoriaan esimerkiksi loukkaantuneiden kanssa. Toisaalta kuolleita pidetään muita olennaisempina uhreina, koska kuolleiden määrät luetellaan ensin. Esimerkissä 8 käytetään konnektiivista adverbialia *lisäksi*. Konnektiivit ovat

ideologisia valintoja (Fairclough 1989: 131), ja esimerkissä 8 loukkaantuminen osoitetaan toissijaiseksi kuolemiseen nähden.

Myös eloon jääneistä uhreista puhutaan passiivisina toiminnan kohteina. Heidät *on viety sairaalaan* (MTV 5) tai he ovat *joutuneet jättämään kotinsa* (IL 36).

Uhreista ei kerrota juuri mitään. Yhdessäkään tähän diskurssiin kuuluvassa jutussa ei ole personoitu uhria. Toisaalta tämä liittyy myös suomalaismedian toimintatapoihin, sillä Journalistin ohjeissa (2014: § 28) todetaan, että sairaus- ja kuolemantapauksista sekä onnettomuuksien ja rikosten uhreista tietoja hankittaessa ja uutisoitaessa on aina noudatettava hienotunteisuutta.

Diskurssi aktivoituu muutamassa onnettomuuksia käsittelevässä kotimaan uutisessa, mutta tällöinkään uhreista ei saada tietää kuin perustiedot kuten sukupuoli ja mahdollisesti ikä tai kotikunta. Suurimmaksi osaksi diskurssin esimerkit ovat uutisista, jotka käsittelevät kymmenien tai satojen ihmisten kuolemista ulkomailla.

Suoria lainauksia ei oikeastaan käytetä. Kuolemasta kerrottujen tietojen alkuperä on kuitenkin pääsääntöisesti lähteytetty, vaikkakin toisinaan tarkentamattomille lähteille.

(9) *Turmassa sai **poliisin mukaan** surmansa ainakin 104 ihmistä. Loukkaantuneita oli vähintään 60, **joidenkin lähteiden** mukaan satakunta ihmistä.* (MTV 16)

(10) *Ainakin kolmen ihmisen **tiedetään** saaneen tulvissa surmansa ja 23 ihmistä on kateissa.* (Yle 15)

Uurit näyttäytyvät passiivisina arvioinnin kohteina. Aineistoesimerkissä 9 *tiedetään* on lauseen pääverbi, vaikka tiedon lähde ei edes mainita. Tällöin tieto menee ikään kuin tiedotusvälineen omaan piikkiin. Teksteissä konstruoidaankin aina myös kirjoittajan ja lukijan välistä suhdetta (Fairclough 1997: 80), ja tiedon alkuperän hämärtäminen korostaa tiedotusvälineen omaa auktoriteettia, kun vain sillä on pääsy tietoon.

Usein lähteiksi nimetään viranomaisia. Heidät esitetään myös aktiivisina toimijoina.

(11) *Uutistoimisto AFP:lle puhunut poliisiviranomainen sano* aiemmin eri raportteihin perustuen, että kuolleita olisi jopa 104, mutta myöhemmin **hän korjasi** uhrilukua pienemmäksi. (Yle 10)

(12) *Kuolonuhrien lukumäärä kasvoi päivän mittaan nopeasti sitä mukaa kuin pelastustyöntekijät raivasivat tuhoutuneen ravintolan ja läheisten rakennusten raunioita.* (MTV16)

Esimerkkikatkelmat 11 ja 12 esittävät viranomaiset ikään kuin kaikkivoipina. Viranomaisten toiminta aiheuttaa jopa sen, että *kuolonuhrien lukumäärä kasvaa*, ja toisaalta viranomaisen voi *korjata uhrilukua* pienemmäksi. Luultavasti kuolleiden määrä ei muutu miksikään, vaan kyse on vain siitä, montako kuollutta viranomaiset ovat laskeneet.

Viranomaisten näkökulman esiin nouseminen selittyy osin sillä, että heiltä mediassa julkaistut tiedot ovat yleensä peräisin. Lähdetekstien muuttaminen jutuiksi on yksi diskurssikäytäntö, joka vaikuttaa median käyttämiin diskursseihin (Fairclough 1997: 93). Viranomaisilta saadun informaation välittäminen voi vaikuttaa neutraalilta tavalta kertoa asioista. Kielellisten valintojen lähteillä on kuitenkin aina vaikutusta (Fairclough 1995: 15). Viranomaisten äänen vahva kuuluminen ja viranomaisten tekemisen esittäminen aktiivisena vahvistavat heidän näkökulmaansa mutta myös auktoriteettiaan. Katastrofit näyttäytyvät jonakin, jonka arvioimiseen ja josta puhumiseen tarvitaan auktoriteetteja. Tavallisella ihmisellä ei ole syytä tai oikeutusta kyseenalaistaa katastrofeja.

Tapahtumat näyttäytyvät kyseenalaistamattomina, vaikka ne olisivat jonkun vahingossa tai jopa tahallaan aiheuttamia. Diskurssissa olennaista on myös se, kenelle ei konstruoida identiteettiä (Fairclough 1997: 80). Kuolema katastrofina -diskurssissa identiteettiä ei konstruoida katastrofien aiheuttajille.

Usein syyllinen voi olla epäselvä tai suoranaisesti syyllistä ei ehkä voi nimetä, näin on esimerkiksi tulvien kohdalla. Syyllisille ei kuitenkaan luoda identiteettejä myöskään jutussa, jossa kerrotaan, että Intiassa on annettu tuomioita yhdeksän vuotta aiemmin

tehdystä iskuista. Kenenkään ei kerrota esimerkiksi aktiivisesti *tappaneen* tai *surmanneen* ketään, kaksitoista miestä sen sijaan *on tuomittu*.

(13) *Intialainen oikeusistuon on tuominnut 12 miestä pommi-iskuista, jotka tehtiin Mumbain paikallisjuniin heinäkuussa 2006. Iskuissa **kuoli** 188 ihmistä ja haavoittui 800. Miehet **on tuomittu murhista** ja laittomasta salaliitosta. (Yle 18)*

Heti jutun alussa mainitut *12 miestä* eivät saa minkäänlaisia määritettä. Jutussa ei myöhemminkään edes selviä, ketä he ovat. Turman aiheuttajiin kuitenkin vielä palataan jutussa:

(14) *Syyttäjän mukaan Pakistanin tiedustelupalvelu ISI **oli salaliiton takana**, ja pommi-iskut **suoritti** ääri-islamalainen Lashkar-e-Taiba järjestö yhdessä kielletyn intialaisten islamistisen opiskelijajärjestön kanssa. Pakistan on kiistänyt syytökset. (Yle 18)*

Iskujen aiheuttamisesta on käytetty abstrakteja *suoritti* ja *olla salaliiton takana* -verbejä, joista jälkimmäinen on myös myös staattinen. Kerrottua ei myöskään esitetä täysin varmana, sillä se on lähteytetty *syyttäjän mukaan* olevaksi tiedoksi ja lopussa on vielä tuotu esiin, että tiedot on myös kiistetty. Mahdollisesti iskut on representoitu kuin itsestään tapahtuneiksi siksi, että tiedoista ei ole yksimielisyyttä ja uutisissa varotaan julistamasta ketään syylliseksi. Modaalisuuteen eli tapahtuman varmuuden arvioimiseen liittyvät valinnat ovat kuitenkin aina merkityksellisiä valintoja (Fairclough 1989: 127), vaikka ne kuuluvatkin rikosuutisen genreen.

Uutisissa tyypillisesti ei aseteta kyseenalaiseksi kerrottua (Fairclough 1995: 129). Suurimpaan osaan aineistoa tämä pätee, tosin lähteiden tarkka ilmaiseminen liittyy myös modaalisuuteen. Se jättää totuuden arvioinnin lukijalle.

Esimerkissä 14 eli Intian vuoden 2006 pommi-iskuja käsittelevässä uutisessa on epätyypillistä kuolema katastrofina -diskurssille, että siinä kerrotaan vuosien takaisista asioista. Pääasiassa diskurssiin lukeutuu juttuja, jotka käsittelevät tuoreita uutisia. Lukijan ei ehkä oleteta muistavan näin kaukaisia länsimaiden ulkopuolella tapahtuneita asioita, vaan ne esitetään sen vuoksi uuden asian tapaan.

3.1.2. Kuolemisen verbit ja nominit

Kuolema katastrofina -diskurssissa kuolema representoidaan yleisimmin verbi-idiomilla *saada surmansa* tai *kuolla*-verbillä. Molempia esiintyy sekä perfektissä että imperfektissä, *saada surmansa* tosin on perfektissä vain kerran.

Näiden kahden verbin yleisyys ei ole yllättävää. *Saada surmansa* ilmaisee kuolemisen passiivisena toimintana, onhan verbi *saada* passiivinen ja sen laajennuksessa *surmansa* on possessiivisuffiksi, joka korostaa jollekulle kuulumista ja ikään kuin väistämättömyyttä. *Kuolla* on taas kuolemisverbeistä neutraalein.

Aineistossa esiintyy myös substantiivia *kuolonuhrit*, NUT-partisiippia *kuollut* partisiippilausekkeessa ja kerran referatiivirakennetta *tiedetään saaneen surmansa*. Kuolemaa representoivat nominit eivät kuitenkaan ole kovin yleisiä diskurssissa. Nominalisaatio eli verbien käyttö substantiivin tapaan esittää asiat ilman aikamuotoa, modalisuutta ja tekijää (Fairclough: 124). Kuoleman aiheuttaja ei siis selviä, ja kuolema näyttäytyy varmana, jopa itsestään selvänä.

Kuolema ilmaistaan myös epäsuoraan käyttämällä aiheuttamista merkitseviä *tappaa*, *olla salaliiton takana* ja *suorittaa pommi-iskut*. Näistä jokainen esiintyy vain kerran. *Tappaa*-verbin subjekti on eloton toimija. Kaksi muuta aiheuttamista ilmaisevaa rakennetta ovat hyvin abstrakteja.

Aikamuotojen esiintymisessä on havaittavissa uutisen tyypillinen kaava. Alussa käytetään perfektia, mutta usein jo toisessa virkkeessä imperfektia. Perfektia käytettäessä tapahtumahetki on menneisyydessä mutta viittaushetki nykyisyydessä, imperfektissä myös viittaushetki on menneisyyteen (VISK § 1524). Alun tapahtumat esitetään edelleen voimassa olevina, mutta alun jälkeen lukija etäännytetään. Imperfekteihin perustuva kerronta saa siten lopullisen sävyn. Uutista tuskin enää päivitetään, asia on tavallaan käsitelty loppuun.

(15) *Kaksi ihmistä **on saanut surmansa** Tohmajärvellä perjantain ja lauantain välisenä yönä sattuneessa ulosajossa. Vuosina 1991 ja 1994 syntyneet tohmajärveläiset miehet **kuolivat** onnettomuuspaikalle. (Yle 14)*

Esimerkissä 15 ensimmäinen virke myös kuvaa tapahtumia yleisellä tasolla, *kaksi ihmistä on saanut surmansa*, kun toisessa virkkeessä kerrotaan, että kyseessä olivat *vuosina 1991 ja 1994 syntyneet tohmajärveläiset miehet*. Perfektin avulla tapahtumasta kerrotaan oleellinen ja lukijaa koskettava: kaksi on kuollut onnettomuudessa. Imperfekti taas vain täsmentää edellistä virkettä.

3.2. Kuolema vastoinkäymisenä

3.2.1. Kuolema vastoinkäymisenä -diskurssi

Kuolema vastoinkäymisenä -diskurssissa kuolema näyttäytyy ongelmana, vastoinkäymisenä tai pulmana. Se häiritsee jotakuta, vaikka välttämättä ei täsmennetä, kenen kuolema häiritsee ja ketä. Kuolemaa saatetaan verrata moneen muuhun ongelmaan kuten *työttömyyteen* tai *potkujen saamiseen*.

(16) *Laajimmillaan lainaturvavakuutus kattaa **kuoleman**, työttömyyden, työkyvyttömyyden, sairauden ja pysyvän vamman aiheuttaman maksukyvyn alenemisen. (MTV 11)*

(17) *Kun ihmiset näkevät, että tuttu on saanut potkut tehtaalta joka suljettiin, tai tuttu **kuoli** Ukrainassa, se on uskottavampaa, kuin mitä televisiossa sanotaan, Kashin sanoo. (MTV 8)*

Diskurssissa puhutaan sekä tapahtuneista että potentiaalisista kuolemista. Kuolemaa ei siis nähdä pakollisena. Siihen voi olla vain *riski* eli ‘menetyksen, tappion tai muun epäedullisen tapahtuman mahdollisuus’ (KS 2016: s.v. *riski*).

(18) *Yalen yliopistossa tehdyn tutkimuksen itsensä eristäytyneiksi ja yksinäisiksi tuntevilla yli kuusikymppisillä oli 45 prosenttia suurempi **riski** kuolla.*

Kuolema ei välttämättä ole *este*. Sille on ratkaisuja ja sitä varten voi varautua.

(19) NykYTEknologialle **kuolemakaan ei ole este**, sillä kolme vuotta sitten menehtyneen Whitney Houstonin hologrammi tuo kaivatun laulajan tuotannon jälleen fanien kuultavaksi keikkalavoille. (IL 48)

(20) Haluaako **turvan** työttömyyden ja sairauden varalta vai vain **kuolemantapauksessa** tai pysyvän haitan varalta? (MTV 11)

Ratkaisu voi kuitenkin olla myös se, että ei vain kuolla. Kuoleminen voi olla asia, jota ilman *asiat sujuvat* ja jota *ei pidä* tehdä.

(21) Viime vuosina pyhiinvaellus Mekkaan **on sujunut** ilman suuria onnettomuuksia, mutta esimerkiksi vuonna 2006 satoja pyhiinvaeltajia tallautui kuoliaaksi. (IL 18)

(22) Yritämme täyttää aukon. Kaikki ovat yhtä mieltä siitä, että lasten **ei pidä** kuolla pakolaisveneissä matkalla tänne, Susanne Najafi sanoo. (Yle 6)

Esimerkki 22 on peräisin pakolaisia Ruotsiin lentokoneella lennättävän järjestön edustajan sitaatista. Esimerkissä ei suoraan nimetä kuolemaa ongelmaksi, vaan kerrotaan vain, että *kaikki ovat yhtä mieltä siitä, että lasten ei pidä kuolla pakolaisveneissä*. Pitää on voimakas modaalaisuutta (ks. Fairclough 1995: 128–129) ilmaiseva verbi, jonka Kielitoimiston sanakirja määrittelee ‘on pakko, velvollisuus, välttämätöntä tehdä jotakin’. Indikatiivissa se ilmaisee enemmän vaatimusta kuin jos verbi olisi konditionaalissa eli *ei pitäisi*.

Nykyisen asian huonous siis esitetään kaikkien jakamana mielipiteenä kvanttoripronominilla *kaikki*. Ongelmaa implikoidaan myös puhumalla *aukosta*, joka pitää *täyttää*. Teksteissä konstruoidaan todellisuutta sananvalinnoilla, jotka arvottavat asioita (Fairclough 1995:118), ja sananvalinnat *aukko* ja *täyttää* konstruoivat lasten kuoleman negatiiviseksi asiaksi. Samalla ne viittaavat siihen, että kyseessä ei ole perustavanlaatuisen ongelma, vaan aukko voidaan täyttää. Kuolema vastoinkäymisenä - diskurssille tyypillistä on, että asiat nimetään jollakin tavalla hankalaksi. Hankaluus esitetään kaikkien yhteisesti jakamana tietona.

Seuraavassa esimerkissä vastaanottajaa puhutellaan yksikön toisen persoonan kerronnalla. Kyse voi olla puhekielisestä tavasta ilmaista passiivia, mutta toisaalta se seuraa monikon ensimmäisessä persoonassa olevaa kerrontaa, joten esimerkki on

tulkittavissa myös vastaanottajaan vetoamiseksi. Ensin vetoaminen tehdään puhumalla lukijan sisältävästä *meistä*, sen jälkeen lukijasta yksikön toisessa persoonassa.

(23) *Kulkemaamme reittiä käyttävät kurditaistelijat. Pelkäävät eläimiä ja että sinut ammutaan.* (Yle 28)

Kuolemasta ei välttämättä kerrota, kenelle se on haitta. Se voi olla haitta kuolevalle, hänen läheiselleen tai yleisesti, kuten pakolaislasten kuolemaa käsitelleessä esimerkissä 22. Aladiskurssissa kuolema menettämisenä haitan kokija tosin ilmaistaan tarkasti.

Kuolema voi olla ongelma myös viranomaisille, joiden kannalta kuolema on jotain selvittämistä vaativaa. Ongelma siis selätetään saamalla viranomaisen tehtävä suoritettua. Tällaista representointitapaa esiintyy etenkin rikos- ja oikeusuutisoinnissa.

(24) ***Poliisi ehti etsiä epäiltyä naisen surmaan** yli kuukauden, kunnes 19-vuotiaan miehen jäljille päästiin torstaina vinkin kautta. Mies pystyttiin yhdistämään rikospaikalle dna-näytteen avulla.* (IL 8)

Esimerkki 24 on jutusta, joka käsittelee ruotsalaisnaisen surmaa. Tekstiesimerkissä kuolema nähdään ongelmana, joka pitää ratkaista, ja ratkaisu on epäillyn löytyminen. Esimerkiksi aiheuttamiskurssi ei aktivoitu, vaan surmaamisen sijaan jutussa esitetään viranomaiset aktiivisina toimijoina, jotka ratkaisevat ongelman ratkaisemalla tutkinnan. Teon tunnustanut sen sijaan on passiivinen toiminnan kohde. Poliisi *ehti etsiä*, miehen *jäljille päästiin* ja hänet *pystyttiin yhdistämään rikospaikalle*.

Kuolema vastoinikäymisenä -diskurssi aktivoituu myös uutisessa, jossa kerrotaan 28 pakolaisen hukkuneen Välimerellä. Aineistoesimerkki on jutun lopusta. Ennen sitä jutussa on jo kerrottu 28:n hukkuneen ja lisäksi mainittu, että Kreikan rannikkovartiosto etsi yhä myös aiemmassa laivaturmassa kadonneita.

(24) *Kreikan sisäministeri Vassiliki Thanou torjui Saksan liittokanslerin Angela Merkelin lauantaina esittämän kritiikin, jonka mukaan Kreikka ei tee tarpeeksi Turkin rajansa valvomiseksi.* (IL 19)

Kreikan siis pitäisi tehdä enemmän Turkin rajansa valvomiseksi, eli ratkaista ongelma. Turkin rajan huonon valvomisen ja pakolaisten hukkumisen välillä ei ole suoraa yhteyttä, mutta näiden kahden aihepiirin välitön kytkeminen yhteen ilman mitään sidosteisuutta lisääviä keinoja osoittaa, että aiheilla oletetaan olevan yhteys. Rajan huono valvonta aiheuttaa sen, että *pakolaisiksi* kutsutut ihmiset hukkuvat, mikä on huono asia. Suoraan ei sanota, kenelle tämä on ongelma ja kenen kannalta olisi ratkaisu, että Turkista ei pääsisi Kreikkaan. Ongelmaan muutosta haluavana tahona näyttäytyy lähinnä *Saksa*. Pakolaiset jäävät vähäiseen rooliin. Diskussianalyysin näkökulmasta myös se on merkittävää (ks. Fairclough 1997: 80). Pakolaisten hukkumista ei representoida esimerkiksi inhimilliseksi tragediaksi.

Esimerkin voi katsoa linkittyvän myös yleisiin pakolais- ja maahanmuuttokeskusteluihin. Yksi uusimmista näiden ryhmien representoinnista tehdyistä tutkimuksista on Eveliina Lohen pro gradu vuodelta 2015. Kalevan maahanmuuttajauutisoinnissa 2010–2014 maahanmuuttajat representoitiin usein ongelmaksi ja haasteeksi valtaväestölle (Lohi 2015: 77). Esimerkin 24 voi tulkita kuuluvan tähän samaan jatkumoon. Vaikka siinä ei puhuta maahanmuuttajista vaan pakolaisista, heidät nähdään ennen kaikkea Eurooppaan tulevina, ei esimerkiksi jostain lähteneinä.

Ongelmien ratkaisijoiksi nähdään diskurssissa usein hyvin abstraktit toimijat, viranomaiset ja maat. Ratkaisija ei liity uhriin millään tapaa. Uhri on pelkästään passiivisessa roolissa. Hänestä ei muutenkaan juuri kerrota. Vaikka diskurssissa vedotaan vastaanottajaan, hänelläkään ei nähdä mahdollisuuksia vaikuttaa.

Kuolema vastoinikäymisenä -diskurssissa on jonkin verran uutisia mutta myös muita juttuja. Pakolaisten hukkumisesta kertova uutinen on ainoa diskurssissa esiintyvä ensiuutinen kuolemasta. Sitä tosin ei representoida ensiuutiseksi vaan osaksi jatkumoa, mistä kertoo jo otsikko *Kymmeniä pakolaisia hukkui taas Välimerellä*.

Vaikuttaa, että kuolema vastoinikäymisenä -diskurssi yhdistyy muihin diskursseihin melko usein. Näin on myös seuraavassa esimerkissä, jossa kuolema näyttäytyy osana vanhan naisen elämää mutta myös ongelmana, joka hidastaa puhujaa tavoitteessaan päästä etsimänsä naisen jäljille.

(25) *He kertoivat minulle, että vanha nainen oli jo menehtynyt joitain vuosia sitten, mutta heillä oli puhelinnumero paikkaan, jossa he olettivat tyttären asuvan.* (MTV 17)

Kuolema vastoinikäymisenä -diskurssi on osin epäyhtenäinen, ja kuolema voi olla ongelma useilla eri tavoilla. Diskurssi vaikuttaa aktivoituvan niin uutisissa kuin ilmiöjutuissakin. Osassa juttuja kuolema on hyvin keskeistä, mutta se voi olla myös melko merkityksetön sivujuonne, kuten edellä olevassa menehtyneen vanhan naisen tapauksessa.

Diskurssin osittainen hajanaisuus näkyy siinä, että kuoleman yhteydessä käytetään hyvin vaihtelevasti ajan ja paikan adverbialajeja. Kuolemisen aikaa tai paikkaa ei välttämättä ilmoiteta tai ne ilmoitetaan esimerkiksi vuoden tarkkuudella. Toisaalta joissain esimerkeissä sekä aika että paikka on ilmaistu hyvinkin tarkkaan. Vaihtelevuus selittyy sillä, että kuolema voidaan nähdä ongelmaksi hyvin erilaisissa tekstilajeissa, ja esimerkiksi uutisen tekstilajiin tarkkojen aika- ja paikkatietojen ilmaiseminen kuuluu, henkilöhaastatteluun välttämättä ei.

Pääasiassa kaikki diskurssin esimerkit ovat ulkomaiden tapahtumia käsittelevistä jutuista. Kotimaan tapahtumia käsittelevissä jutuissa kuolemaa ei yleensä ole tapahtunut, vaan se on ainoastaan riski, jonka varalta voi ottaa vaikka vakuutuksen.

Kotimaan uutisten puuttuminen saattaa selittyä sillä, että kuoleman representoiminen ongelmaksi etäännyttää uhrin näkökulman. Uhrin kannalta ongelmat ovat usein menettämistä, mitä erittelen kuolema menettämisenä -aladiskurssissa.

3.2.2. Kuolema menettämisenä -diskurssi

Kun kuolema esitetään vastoinikäymisenä, se hyvin usein esitetään vastoinikäymisenä nimenomaan siksi, että joku menettää sen takia jotain. Tämä diskurssi on niin yleinen ja omaleimainen, että se on syytä esitellä omana aladiskurssinaan. Myös ainakin Heidi Puotiniemi on henkirikosten uutisointia tutkineessa gradussaan (2011) havainnut, että kuolemasta puhutaan usein menettämisen diskurssissa.

Kuolema voi olla menettämistä joko kuolevalle itselleen tai muille, yleisimmin läheisille. Jälkimmäinen representaatio on aineistossani yleisempi.

Kuolema voidaan esittää siten, että se jo sinänsä nähdään menetyksenä, tai siten, että kuoleman takia menetetään jotain muuta. Seuraavissa esimerkeissä kuolema nähdään ensisijaisesti jonkin muun kuin pelkän elämän menettämisenä:

(26) *Pariskunta ei kuitenkaan ehtinyt nauttia yhteisestä **unelmastaan**, sillä August Kerkner kuoli talon rakennuksen aikaan sisällissodassa ennen kuin palatsi ehti valmistua.* (MTV 10)

(27) ***Aluevaltaus** jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi, sillä Tanskan Jyllantiin saapunut sakaali menetti henkensä metsästysturmassa.* (MTV 15)

Pariskunta menettää *yhteisen unelmansa* eli palatsissa asumisen. Sakaali taas menettää kyllä *henkensä*, mutta myös *aluevaltauksensa*, joka on sotametafora (KS 2016: s.v. *aluevaltaus*). Seuraavissa esimerkeissä läheiset menettävät ihmisiä, eli kuolema representoidaan sinänsä menetykseksi:

(28) *Irakilainen Ahmed Hadi Jawwad menetti kumiveneen uppoamisessa **9- ja 11- vuotiaat lapsensa**.* (MTV 21)

(29) *Bergman **menetti** molemmat vanhempansa lapsena ja kasvoi sukulaisten huostassa.* (Yle 7)

Kuoleminen nähdään diskurssissa usein passiivisena toimintana, ja kuten edelliset esimerkit 28 ja 29 osoittavat, kuollut on usein lauseen objektina. Tekstin näkökulma on jonkun muun kuin kuolleen. Kuoleminen jääkin ikään kuin sivumaininnaksi jutussa. Kuuluisan elokuvanäyttelijän Ingrid Bergmanin elämästä kertovassa jutussa ei liene ihme, että hänen vanhempiensa kuolema on vain sivumaininta, mutta myös pakolaisten hukkumista käsiteltäessä näkökulma vaikuttaa olevan hengissä selvinneen.

Diskurssissa voidaan puhua myös kuolemasta, jota ei ole vielä tapahtunut. Kyse ei olekaan enää pelkästään kuolemasta vaan elämästä: elämällä nähdään arvoa. Esimerkissä 30 elämän nähdään jopa kelpaavan panokseksi uhkapeliin, jolloin kuolema

rinnastuu häviämiseen. Esimerkissä 32 kuolemasta puhutaan ikään kuin se ei olisi välttämätön, käytetäänhän sen toteutumisesta konditionaalia *jäisi*.

(30) *Vakaus ei koske kaikkia ympäri maailman, mutta ihmiset ovat valmiita laittamaan henkensä peliin saadakseen osan sitä.* (Yle 8)

(31) *Huomionosoitus voidaan myöntää henkilölle tai yhteisölle, joka on neuvokkaalla ja ripeällä ensiaputoiminnalla pelastanut toisen ihmisen hengen, osoittanut auttamisrohkeutta henkeä uhkaavassa tilanteessa tai on ehkäissyt vakavan vamman syntymisen.* (MTV 14)

(32) *Susanna selventää, että ei hänen tapauksessaan ole kysymys varsinaisesti kuolemanpelosta. Asiassa kammoksuttaa ennemminkin ajatus siitä, että hänen poikansa jäisi ilman äitiään.* (IL 39)

Edellisistä esimerkeistä 30 viittaa siihen, että elämällä nähdään arvoa ihmisen itsensä kannalta. Esimerkissä 31 elämän arvon omistajaa tai haltijaa ei ole täsmällisesti ilmaistu. Hengellä mahdollisesti nähdään jokin itseisarvo. Esimerkissä 32 elämällä nähdään arvo jollekulle muulle kuin kuolevalle.

Kuten muutenkin kuolema vastoinikäymisenä -diskurssissa, myös tässä aladiskurssissa kuolema esitetään usein jossakin määrin ratkaistavissa olevana ongelmana. Jos kuolemaa ei ole vielä tapahtunut, ratkaisu on se, että ei kuolla.

Kuoleman aiheuttaman menetyksen tilalle voidaan myös saada jotain. Aineiston esimerkeissä menetystä korvaavat jopa melko arkiset asiat. Orpo vompatti saa lohtua pehmolelusta, ja kuolleen naisen kuvataan jopa *elävän edelleen*, kun hänen tyttärestään otetaan samanlaisia kuvia kun äidistä aikanaan.

(33) *Ainut asia, mikä tuo Tonkalle iloa on pehmolelun halailu.* (IL 27)

(34) *Valokuvat ovat siinäkin mielessä metaforallisia, että edesmennyt äiti elää edelleen – tyttärensä kautta, Rafaelin rinnalla.* (MTV 6)

Menettäjistä ja toisaalta menetetyistä kerrotaan diskurssissa vaihtelevasti tietoa. Esimerkin 33 vompatin menetystä käsittelevässä jutussa vompattista kerrotaan jonkin verran, menetetyistä emosta ei. Vompatti esitetään inhimillistettynä: sen emoa kutsutaan *äidiksi*, menetettyä pesää *kodiksi*, ja vompatin kerrotaan *rakastuneen* pehmoleluunsa.

Kuolema menettämisenä -aladiskurssissa toimijoista kerrottava tieto onkin hyvin usein jollain tapaa affektiivista. Menetettyjen perheenjäsenten iät on kerrottu, ja sukulaisuussanoja toistetaan. Diskurssissa on myös tyyliltään neutraalista poikkeavaa, muun muassa ylätyylistä sanastoa. Ylä- ja arkityyliset sanat osallistuvat diskurssissa representaatioiden, identiteettien ja suhteiden konstruointiin (Fairclough 1989: 117).

Esimerkiksi auto-onnettomuudessa kuolleen naisen puolison ja tyttären valokuvista kertovissa kahdessa jutussa (esimerkit 35 ja 36) käytetään paljon adjektiiveja, kuten *kaunis* ja *koskettava*, ja sävyiltään neutraalista poikkeavia sananvalintoja kuten *ikuistama*, *kätkeä* ja *edesmennyt*. Lisäksi naisen nuoruutta alleviivataan kahdella ikään viittaavalla attribuutilla *nuori* ja *26-vuotias*. Nainen myös representoidaan nimenomaan *vaimoksi* ja *äidiksi*, ei esimerkiksi naiseksi tai ammattinsa edustajaksi.

(35) *Blogisti Rafael Del Colin ikuistama kuvauspäivä tyttärensä kanssa kätkee kauniin ja koskettavan viestin. Kuvat on otettu edesmenneen äidin muistoa kunnioittaen.* (IL 11, alaotsikko)

(36) *Rafael Del Colin vaimo kuoli auto-onnettomuudessa vuonna 2013. Nuorta, 26-vuotiasta vaimoa ja äitiä jäivät suremaan mies ja heidän pieni tyttärensä Raisinha.* (MTV 6)

Yleensä menetyksenä nähdään jollakin tapaa yllättävä kuolema. Poikkeuksia tosin on, ja kuolema on mahdollista representoida myös väistämättömänä ja odotettavana asiana.

(37) *Vain todellisen ystävän kanssa voimme jakaa lasten murrosiän ja itsenäistymisen, omien vanhempien menettämisen, sairaudet ja muut elämän isot käänneet.* (IL 23)

Etenkin yllättävien kuolemien kohdalla kuoleman tapa on usein mainittu tavan tai paikan adverbialilla kuten esimerkissä 36 *auto-onnettomuudessa*. Toisaalta tästäkin on poikkeuksia, sillä joissakin esimerkeissä kuoleman tapaa ei kerrota lainkaan. Kaikkiaan tapa ei ole tässä diskurssissa olennaista, se on yleensä vain sivumainintana.

Myöskään aikaa ja paikkaa ei ilmoiteta kuin korkeintaan hyvin karkealla tarkkuudella: esimerkiksi Ingrid Bergmanin kerrotaan menettäneen vanhempansa *lapsena*. Tämä saattaa liittyä siihen, että kuolema menettämisenä -aladiskurssi ei aktivoidu yleensä uutisissa, varsinkaan ensiuutisissa.

Aladiskurssi aktivoituu lähinnä ulkomailla tapahtuneita asioita käsittelevissä uutisissa. Ainoat poikkeukset ovat kaksi juttua, joissa toisessa puhutaan parisuhteesta ja toisessa ystävyysuhteista. Esimerkin 37 ystävyyttä käsittelevässä jutussa puhutaan yleisellä tasolla kuoleman mahdollisuudesta, vaikka teksti onkin monikon ensimmäisessä persoonassa. Parisuhdetta käsittelevässä jutussa (esimerkki 38) menettäjä esiintyy vain etunimellään esimerkkihenkilönä, jota ei ole haastateltu.

(38) *Kun sisko kuolee syöpään, Anna masentuu.* (IL 32)

Muuten kaikki esimerkit ovat uutisista, joissa kuolleet ovat melko etäisiä ajallisen tai maantieteellisen etäisyyden takia: toisesta maanosasta tulevia pakolaisia, brasilialainen nainen, vompatti, uuden tositv-sarjan naisen lähes kolmekymmentä vuotta aiemmin kuollut lapsi, sisällissodassa lähes sata vuotta sitten kuollut rikas mies ja kuuluisan ruotsalaistähden vuosikymmeniä sitten kuolleet vanhemmat.

Kuolema menettämisenä -aladiskurssissa on havaittavissa lukijan puhuttelua, kuten kuolema vastoinkäymisenä -diskurssissa muutenkin. Ylen uutisluokalaisen Näkökulmassa eli kolumnissa kysytään jo otsikossa *kuka saa suunnitella tulevaisuutensa*. Kolumnissa verrataan lukioikäisen nuoren arkea *pakolaisnuorten* elämään.

(39) *Samaan aikaan, kun enemmistö länsimaalaisista nuorista kartuttaa some-tilejään kuvilla tavoitteistaan, lukemattomat pakolaisnuoret ristivät sormensa elämänsä jatkumisen puolesta. He suunnittelevat kenties hätäratkaisuja selviytyäkseen huomiseen. Minun ikäiselläni voi olla sisaruksia, joista kantaa huolta. Vanhemmat saattavat olla kuolleet tai kadonneet, perhe hajalla. Kuinka pitkään ihminen kykenee elämään niin? Mitä sitten tapahtuu, kun ei enää jaksaa? Kauanko minä jaksaisin?* (Yle 8)

Kolumnissa esitetään retorisia kysymyksiä ikään kuin lukijalle, vaikkakin kysymyksissä kysytään myös, kauanko kirjoittaja itse jaksaisi. Muutenkin tekstissä viitataan kirjoittajaan itseensä ja verrataan pakolaisia häneen. Tekstissä rinnastetaan eri puolilta maailmaa kotoisin olevat nuoret ja alaotsikossa todetaan, että kirjoittaja *toivoo, että myös pakolaisnuorilla olisi mahdollisuus unelmiin ja hyvään tulevaisuuteen*.

Teksti kuitenkin samalla toistaa representaatiota kahtiajaosta meihin ja muihin. Pakolaisten vastakohtaksi representoituu *enemmistö länsimaalaisista*. Voi olla, että puhuttelu johtuu siitä, että lukijan samaistuminen ei ole itsestäänselvää vaan sitä pitää houkutella.

Kuolema menettämisenä -aladiskurssin aktivoituminen lähinnä ulkomaanaiheita käsittelevissä uutisissa voi osin selittyä etäisyyden lisäksi toimituksellisilla käytänteillä. Kuten olen aiemmin analyysissa maininnut, diskurssikäytännöt ovat diskurssianalyysissä tarkastelun arvoisia kohteita (Fairclough 1995: 2,9).

Diskurssin esimerkeistä epäilemättä suuri osa on käännojsuttuja tai ainakin ulkomaisten lähteiden varassa tehtyjä. Englanninkielinen kuolemaa merkitsevä *lost* kääntyy suoraan käännettynä *menettämiseksi*. Lisäksi voi olla mahdollista, että eri kielialueiden diskurssitavoissa on eroja, ja alun perin suomenkielisissä teksteissä kuoleman representoiminen menettämiseksi on harvinaisempi kuin esimerkiksi angloamerikkalaisissa teksteissä. Diskurssi voi ikään kuin kääntyä tekstin mukana.

Yksi vaihtoehto on, että koskettavia, niin sanottuja pehmeitä uutisia tuotetaan toimituksissa halvalla ja nopeasti liukuhihnalla kääntämällä toisten hankkimia aineistoja. Suomalaisia toimijoita ei jutuissa olisi silloin sen takia, että kotimaassa tällaisia juttuja ei tehdä, koska on helpompi vain kääntää.

Toisaalta kuolema menettämisenä -diskurssi aktivoituu myös alkujaan suomenkielisissä teksteissä, joissa aiheina vain ovat ulkomaisten tapahtumat. Tällaisia ovat myös maahanmuuttajien aiempien kotimaiden tapahtumat.

Vaikuttaa siltä, että jos samaistuminen on helppoa ja kuolema tapahtuu lähellä, tekstissä aktivoituvat muut kuin kuolema menettämisenä -diskurssi tai ylipäänsä kuolema vastoinkäymisenä -diskurssi. Kuolema menettämisenä -diskurssissa vastaanottajaa kutsutaan lähinnä kauhistelemaan tapahtumia.

3.2.3. Kuolemisen verbit ja nominit

Kuolema vastoinkäymisenä -diskurssin hajanaisuus näyttäytyy myös siinä, että kuolemista ilmaistaan useilla eri tavoilla. Kuolema menettämisenä -aladiskurssissa tavat ovat sen sijaan melko yhtenäisiä.

Kuolema vastoinkäymisenä -diskurssissa tyypillistä vaikuttaisi olevan, että usein kuolemista puhutaan enemmän nominein kuin verbein. Sama näkyy myös kuolema menettämisenä -aladiskurssissa, vaikkakaan ei yhtä hallitsevana ominaisuutena. Kuten olen aiemmin maininnut, nominalisaatiota pidetään diskurssianalyysissä merkittävänä kielenpiirteenä, koska se esittää asiat ilman syytä tai aiheuttajia (Fairclough 1995: 124).

Kuoleman lisäksi diskurssissa esiintyvät substantiivit *kuolemantapaus*, *surma*, *surmatutkinta* ja *murhatutkinta*. Aladiskurssissa esiintyvät *menetys* ja *menettäminen*. Diskurssissa mukaan lukien aladiskurssi on lisäksi joitain NUT- ja TU-partisiippeja, jotka toimivat pääasiassa attribuutteina: *edesmennyt*, *edesmenneen*, *menehtyneen*, *menetetty*, *surmattuna*.

Jos jätetään aladiskurssi pois tarkastelusta, kuolemisverbejä on aktiivissa vähän. *Kuolla*-verbi on aktiivimuodossa päädiskurssissa vain kahdesti: *kuoli* ja *kuolen*, yhdessä esimerkissä esiintyy pluskvamperfektimuoto *oli menehtynyt*. Tapaan liittyviä verbejä on joitain: *hukkui* kahdesti ja *tallautui kuoliaiksi* kerran.

Muutamassa tapauksessa verbi viittaa tarkoituksellisen kuoleman aiheuttamiseen, mutta silloin se on passiivissa: *surmattiin* esiintyy kahdesti, *ammutaan* kerran. Pariin otteeseen käytetään A-infinitiiviä *kuolla*, kun puhutaan kuolemasta riskinä.

Sen sijaan aladiskurssissa kuolemista käytetään usein aktiiviverbiä, joka on yleensä *kuolla* tai *menettää*. Yleisimmin niitä käytetään imperfektissä, pariin otteeseen preesensissä. Imperfektin yleisyys on mielenkiintoista. Imperfektissä sekä tapahtumattä viittaushetki esitetään menneisyydessä (VISK § 1524). Tämä havainto tukee sitä, että diskurssin tapahtumat esitetään loppujen lopuksi melko etäisinä lukijan kannalta. Kaikki kolme preesensmuotoista verbiä liittyvät uutisiin, jossa aiheena eivät ole ulkomaan tapahtumat.

Kuolema vastoinkäymisenä -diskurssissa joissakin esimerkeissä kuolemaan tai oikeastaan kuoleman riskiin viitataan epäsuoraan, esimerkiksi eufemismia käyttäen: *ehkäistä tilanteen kehittyminen huonompaan suuntaan, olla valmiita laittamaan henkensä peliin, riskeerata heidän elämänsä*. Suurin osa niistä esiintyy kuolema menettämisenä -aladiskurssissa. Esimerkeissä ei aivan suoraan sanota, että riskinä on kuolla, mutta esimerkkien konteksteissa tällainen tulkinta on odotuksenmukainen.

Eufemismien käyttö voi viitata siihen, että *kuolla*-verbiä vältellään. Myös *menettää*-verbin ja erilaisten substantiivien ja attribuuttien käytön voi tulkita niin ikään välttelyksi. Etenkin *edesmennyt* on sävyiltään jopa ylätyylinen. Aladiskurssissa myös *kuolla*-verbiä esiintyy.

Toisaalta *kuolla*-verbiä ei ole korvattu lähimerkityksisellä *menehtyä*-verbillä. *Menehtyä* ei ole erityisen yleinen diskurssissa tai aladiskurssissa, vaikka sitäkin esiintyy. Olisin odottanut, että se olisi assosiaatioiltaan tarpeeksi erilainen, että *kuolla*-verbin välttely kanavoituisi nimenomaan *menehtyä*-verbinyleistymiseksi. Näin ei kuitenkaan siis ainakaan tässä diskurssissa, tässä aineistossa ole.

3.3. Kuolema järkytyksenä

3.3.1. Kuolema järkytyksenä -diskurssi

Kuolema järkytyksenä -diskurssissa fokus on kuoleman aiheuttamissa tunteissa. Diskurssissa kuolema representoidaan yleensä joksikin ahdistavaksi. Se ehkä järkyttää turvallisuuden tunnetta. Myös Puotiniemi (2011) on löytänyt omasta aineistostaan järkytyksdiskurssin, jossa tosin uhreina ovat kuolleiden läheiset.

Diskurssissa herätetään tunteita. Jonkun kohtaloa tärkeämpää on se, miltä kuolema tuntuu lukijasta. Diskurssi näyttää aktivoituvan erityisen usein eräänlaisissa näennäisuutisissa. Jutuissa kerrotaan jotain tapahtuneen kuten uutisessa, mutta esimerkiksi ajan tai paikan adverbiaaleja ei käytetä asemoimaan tapahtunutta kuten uutisissa. Myöskään uutiskynnys ei pelkän aiheen perusteella ylittyisi. Tällaisia näennäisuutisia ovat muun muassa uutiset venäläisen vesipalloilijan ja natsien

kultajunaa etsineen puolalaisen kuolemasta sekä Tom Cruisen elokuvan kuvauksissa tapahtuneesta onnettomuudesta. Näennäisuutisten lisäksi diskurssia on myös oikeissa uutisissa ja muunlaisissa jutuissa. Uutiset ovat lähinnä ulkomaanuutisia.

Pääsääntöisesti kuolema liittyy jutun keskeiseen sisältöön eikä ole vain sivumaininta. Kuolleita on lähes poikkeuksetta vain yksi tai vain muutamia.

Kuolema esitetään kauheaksi, jopa järkyttäväksi, kahdella osin vaihtoehtoisella tavalla. Joko kerrotaan sen herättämistä tunteista tai kuvaillaan kuolemaa muuten affektiivisesti. Kuoleman herättämistä tunteista kerrotaan usein aistimista tai tunteita ilmaisevilla sanoilla. Tällöin kerrotaan oikeastaan, miten joku reagoi kuolemaan.

(40) ***Muistan** kuinka hoidin ensimmäisen kohtukuolemasynnytyksen ja itkin. **Muistan**, miten vaihdoin ilmettä mennessäni keskeytyspotilaan luota keskenmenopotilaan luo ja kuinka **katsoin** sikiöitä vierekkäin. **Muistan**, miten elvytetään vastasyntynyttä. **En unohda** ikinä hätäkasteen suorittamista, enkä **tunnetta** kun lukee kastamansa lapsen kuolinilmoituksen lehdestä. (IL 15)*

(41) *Maaailmaa **järkyttivät** viime viikolla kuvat Turkin rannikolla hukkuneesta pikkupojasta, Aylan Kurdistista. (Yle 5)*

(42) *Kukon taisteluhenki **on tehnyt syvän vaikutuksen** monen siehuun, ja uhrautuva kotkottaja elää paitsi sosiaalisessa mediassa, kuvamakroissa, muistokappaleissa ja fanien mielissä. (IL 3)*

Reagoijaa ei välttämättä täsmennetä. Esimerkeissä 41 ja 42 tuntemuksista puhutaan, kuin ne olisivat kaikkien tai lähes kaikkien jakamia.

Diskurssissa kuoleman kauheutta voidaan representoida myös affektiivisilla sananvalinnoilla. Kun kuolema katastrofina -diskurssissa tapahtumia nimetään *tulipaloiksi* ja *iskuiksi* ja kuolema vastoinkäymisenä -diskurssissa esimerkiksi *esteeksi*, tässä diskurssissa kuolema nimetään *tragediaksi* tai *karmeaksi* tai *järkyttäväksi onnettomudeksi*. Tilanteen äkillisyyttä voidaan korostaa esimerkiksi nopeaa liikettä ilmaisevilla intransitiiviverbeillä kuten esimerkeissä 43 ja 44.

(43) *Natischen kultajunaa etsinyt **syöksyi** kuolemaan (IL 25, otsikko)*

(44) *Kone **paiskautui** maahan maaseudulla Andeilla. (IL 13)*

Vaikuttaa, että millaista tahansa kuolemaa ei ole tapana konstruoida järkyttäväksi. Kuolemaan voi liittyä esimerkiksi järkyttävä tapa tai se voi olla yhtäkkinen. Osa

diskurssin aktivoivista piirteistä liittyy selvästi kuolleeseen. Useassa esimerkissä tunteita herättävänä esitetään nuoren ihmisen kuolema.

(45) *Tragedia harjoituksissa - 24-vuotias maajoukkuepelaaja hukkui altaaseen (IL 43, otsikko)*

(46) *19-vuotias nuorukainen on tehnyt tunnustuksen Ruotsia kuohuttaneessa tapauksessa, jossa 21-vuotias Ida Johansson katosi juoksulenkin aikana ja hänet löydettiin myöhemmin kuolleena. (MTV 1)*

Esimerkki 46 on peräisin jutusta, jossa 21-vuotiasta uhria kutsutaan otsikossa *lenkkeilijätytöksi*. Jutussa häntä kaksi vuotta nuorempi epäilty on joko nuorukainen tai *mies*.

Useissa diskursseissa mukana olevissa jutuissa esiintyy paljon etenkin ajan ja tavan adverbeja. Esimerkiksi lyhyessä vesipalloilijan kuolemaa käsittelevässä jutussa esiintyvät adverbit *kesken, normaalisti, yhtäkkiä, aikana, välittömästi, jo ja vielä*.

(47) *Vesipalloilija hukkui altaaseen kesken harjoitusten Kazanissa. Timakovin joukkue harjoitteli normaalisti, kun yhtäkkiä pelaaja painui vedenpinnan alle. Seurapomo Rustem Nasibullinin mukaan Timakov oli tuntenut olonsa huonoksi harjoitusten aikana. - Kutsuin välittömästi ambulanssin. Kun se saapui, hän oli jo kuollut, Nasibullin totesi Blickin mukaan. Kuolinsyy ei ole vielä selvillä. Heinä- ja elokuun vaihteessa järjestetyissä MM-kisoissa Timakovin kunto oli todettu erinomaiseksi. (IL 43)*

Esimerkissä 47 kerrotaan, että vesipallon pelaaja kuoli altaaseen, aiemmassa esimerkissä 46 ruotsalaisnaisesta taas kerrotaan hänen olleen lenkillä. Kuolema representoidaan tapahtuvan kesken aktiivisen ja tavoitteellisen toiminnan. Myös Puotiniemi (2011) on gradussaan löytänyt diskurssin, jossa kuolemaa kuvataan elämän yhtäkkisenä keskeytymisenä. En itse ole kuitenkaan katsonut tätä omaksi diskurssikseen vaan osaksi kuolema järkytyksenä -diskurssia.

Tässä diskurssissa onkin tyypillistä kertoa, mitä joku oli tekemässä kuollessaan. Kuolema representoidaan jopa jonkin toiminnan keskeyttämisenä ja häiritsemisenä. Tällainen representaatio on kuitenkin aina vain yksi mahdollisista, sillä yleensä samaan aikaan on menossa monta toimintaa. Esimerkiksi Kolumbiassa tapahtuneesta

lentokoneonnettomuudesta kerrotaan sen tapahtuneen *Tom Cruisen elokuvan kuvauksissa* (esimerkki 48). Konteksti olisi voitu luoda myös kertomalla koneen pudonneen huonossa säässä, tai esimerkiksi missä vaiheessa lentoa kone oli. Samoin *natsien kultajunaa etsinyt* olisi voitu representoida vaikka *hautaa ryöstämässä olleeksi*.

(48) *Järkyttävä onnettomuus - kaksi kuoli Tom Cruisen elokuvan kuvauksissa*
(IL 13, otsikko)

Konteksti nousee keskeiseksi järkyttävyyden syyksi kahdessa jutussa (MTV 7, IL 13), jotka kertovat Tom Cruisen elokuvan kuvausten lento-onnettomuudesta. Molemmissa jutuissa onnettomuutta kuvataan *järkyttäväksi*. Järkyttäväksi onnettomuuden tehnee nimenomaan se, että se tapahtui Tom Cruisen elokuvan kuvauksissa. Molemmissa jutuissa otsikkoon on nostettu Tom Cruisen nimi, ja molemmissa jutuissa on myös kuva hänestä, toisessa pääkuvana. Mediassa kuvien merkitys representaatioiden luomisessa onkin usein yhtä suuri kuin kirjoitetulla tekstillä (Fairclough 1989: 27–28).

Tässä diskurssissa fokus on selvästi kuolemassa, joka järkyttää. Myös kuolleista kuitenkin kerrotaan suhteellisen paljon. Osa tiedosta lisää kuoleman yllättävyyttä ja sitä kautta järkyttävyyttä, osa taas selittää kuolemaa. Myös Puotiniemen (2011: 54) tutkimuksessa odotuksenvastaisuutta käytettiin tapahtumien järkyttävyyden esille tuomiseen.

(49) *Heinä ja elokuun vaihteessa järjestetyissä MM-kisoissa Timakovin kunto oli todettu erinomaiseksi.* (IL 43)

(50) *Natsien kultajunasta oli tullut pakkomielle puolalais miehelle.* (IL 25, alaotsikko)

Esimerkin 49 jutussa kulta-aarretta etsinyt putosi hautaan. Hautaan putoaminen selitetään alaotsikossa pakkomielteellä. Jutun perusteella pakkomielteeksi kutsuminen tosin on vahva ilmaus, sillä jutussa vain todetaan hautausmaan johtajan sanoneen, että miehet olivat innostuneet natsiaarrehuhuista ja uskoneet löytävänsä haudan ja olleet varmoja, että aarre löytyisi haudasta.

Kuolemasta tehdään melko pitkälle meneviä päätelmiä myös jutussa, joka käsittelee Kukko Pärssinen -nimisen kukon kuoleman neljävuotispäivää (esimerkki 51).

(51) *Kukon taisteluhenki jatkaa myös olemassaoloon sen jälkikasvussa. Omistaja Jonna Heikkilän mukaan höyhenpyllyt voivat oikein hyvin.* (IL 3)

Jutussa todetaan, että neljä vuotta aiemmin kuolleen kukon taisteluhenki *jatkaa olemassaoloon sen jälkikasvussa*. Väitteelle ei ole löydettävissä muuta perustetta kuin mahdollisesti seuraava virke, jossa omistaja kertoo, että jälkeläiset eli *höyhenpyllyt* voivat hyvin.

Koska koko diskurssi perustuu nimenomaan kuolemasta ja sen kauheudesta tehtyihin, pakostakin subjektiivisiin arvioihin, tavallisesta objektiivisesta ja faktoihin perustuvasta kerronnasta poikkeaminen ei ole odotuksenvastaista. Se kuitenkin konstruoi sosiaalisia suhteita toimittajan, uhrin ja lukijan välille. Toimittajalla ja lukijalla on oikeus arvioida ja päätellä, jopa halutessaan arvostella kuollutta. Kuolleelle muodostuvat identiteetit taas eivät välttämättä perustu mihinkään muuhun kuin päättelyyn.

Diskurssissa tyyli on neutraalista uutiskielestä poikkeavaa. Dramaattisen ja tunteita herättävän sanaston lisäksi diskurssissa on usein samaan aikaan jopa kepeyttä ja hilpeyttä, kuten *höyhenpyllyt*, tai arkikielisyttä, kuten hautaan uponneen miehen toverien nimittäminen *kavereiksi*. Tällaisissa esimerkeissä on kyseenalaista, ovatko tapahtumat oikeasti järkyttäviä vai ovatko ne kenties huvittavia.

Muutenkin on kyseenalaista, representoidaanko kuolemaa aina aidosti järkyttäväksi. Esimerkiksi kuolleen pakolaispojan tapauksessa oikeastaan todetaan, että nimenomaan *kuvat* tapahtuneesta ovat vaikuttaneet ihmisiin, ei tapahtuma itsessään.

(52) *Kuva kuolleesta 3-vuotiaasta Aylan-pojasta Turkin rantahiekalla on järkyttänyt maailmanlaajuisesti.* (MTV 21)

(53) *Perheen tragedia nousi kansainvälisiin otsikoihin, kun kuvat rantaan huuhtoutuneesta kuolleesta pikkulapsesta levisivät sosiaalisessa mediassa ja tiedotusvälineissä.* (IL 45)

Diskurssissa on myös kaksi esimerkkiä, joissa kuolemasta puhutaan kauheana asiana kuolevan itsensä kannalta. Molemmat ovat henkilöhaastatteluja, joissa esiintyy useita kuolemaan liittyviä diskursseja. Tällöin henkilö ei ole kuollut, vaan kuolema näyttäytyy ennemminkin riskinä. Molemmissa esimerkeissä tosin todetaan, että kuolema

nimenomaan ei ole pelottavaa. Se, että pelottavuus on erikseen kielletty, implikoi olettamusta, että kuolemaa yleensä pelätään. Seuraava esimerkki on suora sitaatti Jukka Virtasen haastattelusta:

(54) – – ***En todellakaan pelkää kuolemaa yhtään enää, sillä olen niin monta kertaa ollut sen kanssa vastakkain.*** (IL 41, sitaatti)

Sitaatissa on tarvittu useita adverbeja todentamaan, että kuolema ei pelota: *todellakaan, yhtään, enää*. Hieman aiemmin syövästä on todettu, että haastateltava kertoo siitä *kuin mitään vakavaa ei olisi* tapahtunut - konditionaali ja vertailukonjunktio viittaavat siihen, että todellisuudessa kuitenkin kyseessä on jotain vakavaa.

Aineistossani on muutama esimerkki, joissa on ollut hankala tehdä rajanvetoa kuolema järkytyksenä ja kuolema seurauksena -diskurssien välillä, sillä molemmissa on tyypillistä kertoa tapahtumien kulku tarkkaan. Eroja on kuitenkin siinä, otetaanko tapahtumiin kantaa kuten kuolema järkytyksenä -diskurssissa vai ei. Esimerkiksi Tohmajärvellä tapahtuneesta onnettomuudesta kertovissa Ylen kahdessa eri jutussa on toisessa pelkästään kuolema seurauksena -diskurssia, kun taas toisen alaotsikossa (esimerkki 55) aktivoituu kuolema järkytyksenä -diskurssi, kun viikonvaihteen tieliikennettä luonnehditaan *murheellisen ruttuisaksi*.

(55) *Viikonvaihteen tieliikenne oli Pohjois-Karjalassa murheellisen ruttuisa.*
(Yle 12)

3.3.2. Kuolemissen verbit ja nominit

Kuolema järkytyksenä -diskurssissa kuolemaa ilmaistaan useilla eri tavoilla. Yhteistä on kuitenkin se, että aktiiviverbiä *kuolla* ei esiinny kovinkaan paljoa, vaikka sitäkin tosin on. Tässä diskurssissa on jonkin verran *menehtyä*-aktiiviverbiä ja lisäksi kerran *menettää henkensä* -rakenne.

Kuoleman tapaan viittaavia verbejä on joitain: *hukkui, syöksyi kuolemaan, tukehtuvat*. Lisäksi *kuolla* tai *menehtyä* -verbiin voi liittyä määrite, joka kertoo jotain kontekstista, kuten *menehtyä suojellessaan laumaansa aggressiivisia koiria vastaan*.

Aikamuotojen kirjo on laaja, ja oikeastaan kaikkia aikamuotoja esiintyy, vaikka imperfekti on yleisin. Kaikkien aikamuotojen esiintyminen yhdistettynä tavan adverbien runsauteen osoittaa, että tapahtumat esitetään jotenkin tarinanomaisesti ja etenevinä, vaikka niistä kerrotaan jälkeinpäin.

Kuolemasta käytetään myös paljon nomineja. Joukossa on myös partisiippeja, mutta etenkin substantiivien kirjo on melko laaja. Usein substantiivi ei tarkoita kuolemaa sinänsä, vaan ainoastaan sisältää implisiittisesti tiedon kuolemasta. Jutuissa esiintyvät *kohtukuolemasynnytyks, keskeytyspotilas, keskenmenopotilas, kuolinilmoitus, kuolema, surmatutkinta, kuolonuhreja vaatinut onnettomuus*. Näistä selvästi yleisin on *kuolema*: neljä luettelon ensimmäistä liittyvät kaikki samaan juttuun. Mielenkiintoista on, kuinka kuolemaan liittyviä substantiiveja käytetään joissain aineiston esimerkeissä objektina:

(56) *En todellakaan pelkää **kuolemaa** yhtään enää, sillä olen niin monta kertaa ollut sen kanssa vastakkain.* (IL 41)

(57) *Muistan kuinka hoidin ensimmäisen **kohtukuolemasynnytyksen** ja itkin.* (IL 15)

(58) *Hollywood-tähti Tom Cruisen tähdittämän Mena-elokuvan kuvauksissa on tapahtunut **kuolonuhreja vaatinut onnettomuus**, raportoi The Associated Press.* (MTV 7)

Esimerkki 57 on kättilön Facebook-kirjoitusta käsittelevästä jutusta. Siinä kuolema representoidaan osana hänen työtehtäväänsä eli synnytyksen hoitamista. Esimerkeissä kuolema on itsestäänselvä ja itsenäinen, jopa konkreettisenä näyttäytyvä asia, jonka kanssa voi esimerkiksi *olla vastakkain*.

Esimerkissä 58 onnettomuus on personoitu itsenäiseksi toimijaksi, jolloin kuolemat representoituvat kohtalonomaisina, jopa sinänsä mielivaltaisina, että niihin ei voi kukaan muu kuin *onnettomuus* vaikuttaa.

3.4. Kuolema ominaisuutena

3.4.1. Kuolema ominaisuutena -diskurssi

Kuolema ominaisuutena -diskurssissa kuolleena oleminen on jonkun ominaisuus, tila tai rooli. Kuoleminen ei sinänsä ole oleellista. Kuolema representoituu enemmän ominaisuudeksi kuin teoksi.

Tätä diskurssia esiintyy aineistossani melko vähän. Esiintymät ovat kaikki uutisista, joissa jonkun kuolema ei sinänsä ole jutun pääasia, vaan pikemminkin taustaa.

(59) *Elokuun lopussa Koillis-Itävallassa moottoritien varteen hylätystä rekasta löytyi useita kymmeniä ilmeisesti **tukehtumalla kuolleita** pakolaisia.* (Yle 16)

Esimerkissä 59 *tukehtua kuoliaaksi* sijaan käytetään nomineja, jotka toimivat attribuuttina sanalle *pakolaiset*. Kuolemaa ei siis representoida tapahtumaksi vaan joksikin, mikä liittyy rekasta löydettyihin pakolaisiin.

Esimerkissä kuolleista kerrotaan hyvin epämääräisesti. Modalisuuteen liittyvä adverbiaali *ilmeisesti* osoittaa epävarmuutta, ja lukumäärä ilmoitetaan epätarkasti, *useita kymmeniä*. Kirjoittajalle ei välttämättä ole ollut varmuutta kuolintavasta, mutta olettavasti tarkka lukumäärä tiedetään, sitä ei vain ilmoiteta.

Kuolema on hyvin voimakas identiteettiä määrittävä tekijä. Se on syy, miksi kuolleesta edes puhutaan. Usein täysin epäselväksi jää, kuka on kuollut. Esimerkissä 60 kuolleisiin viitataan vain kertomalla, mihin he ovat kuolleet. Muuta tietoa ihmisistä ei representoida oleelliseksi.

(60) *Asia huomattiin, kun University College Londonin tutkijat tutkivat kahdeksan **Creutzfeldt-Jakobin tautiin kuolleen** henkilön aivoja.* (IL 58)

Tähän diskurssiin lukeutuu myös esimerkki, jossa kerrotaan Venäjän tsaariperheen jäsenten ruumiiden tunnistamisesta ja hautaamisesta (esimerkki 61). Myöskään tässä jutussa tsaariperheestä ei kerrota paljoa. Jutussa kerrotaan lähinnä heidän kuolemansa jälkeisistä tapahtumista, kuten kiistasta dna-testien tuloksista.

Jutussa puhutaan joitain kertoja *ruumiista*. Henkilöistä puhutaan myös heidän nimillään, vaikka kyse on kuolleista. Kuolleena oleminen ei siis muuta ihmistä ratkaisevasti - hän on edelleen sama ihminen kymmeniä vuosia kuolemansa jälkeen.

(61) *Bolševikit ampuivat tsaariperheen Jekaterinburgissa vuonna 1918. Nikolai II:n, hänen vaimonsa Aleksandra sekä tyttäret Olga, Tajana ja Anastasia löydettiin löydettiin vuonna 1979 ja kaivettiin ylös vuonna 1991.* (Yle 1)

Kuolleet ihmiset voivat olla myös esimerkiksi ongelma. Tällaiset tapaukset eivät kuulu kuolema vastoinkäymisenä -diskurssiin. Seuraavissa esimerkeissä ongelmaksi representoidaan ihmiset, ei se, että he ovat kuolleet.

(62) *Ukrainassa kaatuneet venäläissotilaat, taloustilanteen syyvät ja korruptio. Siinä vallanpitäjille kiperiä aiheita, joita ei valtionmedioissa käsitellä.* (MTV 8)

(63) *Matka Eurooppaan on erittäin vaarallinen, mistä on osoituksena tuhannet Välimereen hukkuneet ja esimerkiksi Itävallan kylmäautotragedia.* (IL 42)

Kiperä aihe ovat siis *kaatuneet venäläissotilaat*, ei venäläissotilaiden kaatuminen. Samoin matkan vaarallisuutta todistavat *hukkuneet*, ei tuhansien hukkuminen.

Tällainen representointitapa saa kuoleman vaikuttamaan jotenkin kuolleille kuuluvaksi, heidän ominaisuudekseen tai syykseen. Kuitenkin molemmissa edellä olevissa esimerkeissä kuolema on ollut ainakin jossakin määrin luonnon, ja sille olisi ehkä löydettävissä syyllisiä, mutta tämä on häivytetty.

Kuolema representoidaan usein vain taustalle. Esimerkiksi seuraavissa pakolaisten kuolemista käsittelevissä aineistoesimerkeissä olennaisena esitetään se, että joku löytää kuolleet, ei kuolemista sinänsä.

(64) *Elokuun lopussa Koillis-Itäväallassa moottoritien varteen hylätystä rekasta löytyi useita kymmeniä ilmeisesti tukehtumalla kuolleita pakolaisia.* (Yle 16)

(65) *Elokuussa 71 ihmistä löydettiin kuolleena rekasta itäisessä Itäväallassa.* (MTV 19)

3.4.2 Kuolemisen verbit ja nominit

Diskurssissa kuolema esitetään aineistossani poikkeuksetta siten, että kuolemaan viittaava aktiiviverbiä ei käytetä. Esimerkeissä on paljon NUT-partisiippiä, jota käytetään usein attribuuttina. Attribuutin lisäksi sitä käytetään itsenäisesti: puhutaan *Välimeren hukkuneista* ja *neljästä menehtyneestä*. Tällöin kuolleen oleminen on hyvin vahva rooli eikä pelkästään yksi ominaisuus muiden joukossa.

NUT-partisiippeja on muodostettu *kuolla*, *kaatua* ja *menehtyä* -verbeistä. *Menehtyä*-verbin partisiipit liittyvät sairauteen kuolemiseen, eli niitä käytetään sanakirjamääritelmän mukaisesti.

Nominalisaation takia kuolemaa ei nähdä kenenkään ulkopuolisen aiheuttamana. Kuolema hahmotetaan tässä diskurssissa ikään kuin määritteeksi ihmisille. Jos tällainen representaatio luonnollistuu, *kuollut* tai *hukkunut* alkavat tuntua luonnollisilta määritteiltä joillekin ihmisryhmille, esimerkiksi pakolaisille.

Kuolemisverbejä, aiheuttamisverbejä ja kuoleman tapaa ilmaisevia aktiiviverbejä käytetään vain vähän. Esimerkiksi tsaariperheen hautaamista käsittelevässä pitkähkössä jutussa kuolemista puhutaan vasta jutun lopussa. Toisaalta jutussa käytetään jonkin verran kuolemiseen liittyvää sanastoa kuten *ruumis* ja *haudata*. Kuolema mainitaan ensimmäisen kerran, kun kerrotaan bolševikkien ampuneen perheen vuonna 1918. Tällöin huomio on kuitenkin ennen kaikkea kuoleman aiheuttamisessa, ei kuolemisessa sinänsä. Kuolleen näkökulmasta kuoleminen tulee esiin vasta jutun viimeisessä virkkeessä:

(66) *Aleksei oli **kuollessaan** 13-vuotias ja Maria 19-vuotias.* (Yle 1)

En laske tätä viimeistä virkettä kuolema ominaisuutena -diskurssiin. Kuolema ei siinä enää ole pelkkä attribuutti kuolleille.

Esimerkki kuitenkin osoittaa, että kun puhutaan kuolleen näkökulmasta, kuolemaa ei voida nähdä pelkkänä ominaisuutena. Tämä pätee koko diskussiin: kun kuolemasta

puhutaan ominaisuutena, näkökulma ei ole kuolleiden. Silloin heitä tarkastellaan hyvin etäältä.

3.5. Kuolema tapahtumana

3.5.1. Kuolema tapahtumana -diskurssi

Kuolema tapahtumana -diskurssissa kuolemaa ei nähdä elämän vastakohtana vaan luonnollisena osana sitä. Se saatetaan esittää jopa elämäntapahtumana.

(67) Bergman jäi Eurooppaan asumaan vaihdettuaan Hollywood-loisteen italialaiseen taide-elokuvaan. Hän jatkoi myös Hollywood-tuotannoissa. Myöhemmin urallaan näyttelijä teki roolin muun muassa ruotsalaisohjaaja Ingmar Bergmanin Syyssonaatissa. Kolmella Oscarilla palkittu näyttelijä kuoli vuonna 1982 Lontoossa rintasyöpään. (Yle 7)

Esimerkissä 67 eri elämäntapahtumia kuvaavat virkkeet selvästi liittyvät yhteen. Ne on esitetty rinnasteisina. Kuoleminen rinnastuu siis siihen, että Ingrid Bergman jäi asumaan, jatkoi Hollywood-tuotannoissa ja teki roolin. Huomattavaa on, että kaikissa edeltävissä virkkeissä Bergman on esitetty toimijana, ja häneen viittaavat sanat ovat lauseen subjekteja. Toiminta olisi voitu representoida myös esimerkiksi *oli edelleen myös Hollywood-tuotannoissa ja hänellä oli rooli* tai jopa *hänelle riitti rooleja Hollywood-tuotannoissa ja hän sai roolin*. Puheena oleva henkilö on siis representoitu aktiiviseksi toimijaksi.

Diskurssissa kuollut tunnetaan. Hän voi olla pää- tai sivuhenkilö, mutta hän ei voi olla anonyymi, eikä kuolleita voida esittää massana. Kuolema on voinut olla luonnollinen tai esimerkiksi onnettomuus.

Kuolema ei ole tässä diskurssissa olennaista. Jutut käsittelevät jotain muuta kuin kuolemista sinänsä, ja kuoleminen on vain tieto, joka jollakin tavalla määrittää henkilöä. Olennaista on jokin muu henkilössä, kuolema on vain tieto, joka samassa yhteydessä kerrotaan (esimerkit 68 ja 69).

(68) *Lento-onnettomuudessa vuonna 1969 kuollut nyrkkeilylegenda lopetti niin ikään voittamattomana 49 ottelun jälkeen. (IL 22)*

(69) *Ehkä tunnetuin kehitysvammainen eläin oli vuonna 2008 menehtynyt valkoinen Kenny-tiikeri, jolla sanottiin olevan Downin syndrooma. (MTV 24)*

Poikkeuksena kuoleman merkityksettömyydestä ovat merkkihenkilöiden kuolemaa käsittelevät uutiset. Siinä kuoleminen on suhteellisen oleellista. Kuitenkin niissäkin uutisissa kerrotaan ihmisen elämästä, ja vain vähän kuolemasta. Aineistossani on yksi esimerkki merkkihenkilön kuolemaa käsittelevästä uutisesta:

(70) *Räsänen kuoli 89-vuotiaana pitkällisen sairauden murtamana eilen, kertoi hänen tyttärensä. Räsänen oli keskeinen vaikuttaja Suomen kuvanveistossa ja mitalitaiteessa vuosikymmenien ajan. Hän kehitti kotimaisen kuvanveiston modernismia. Taiteilija tunnettiin hyvin myös suurista pronssitöistään. (IL 17)*

Tässä diskurssissa kuolemiseen ei välttämättä liitetä ajan, paikan tai tavan adverbiaaleja. Esimerkiksi edellä olevassa esimerkissä kerrotaan kuolinaika ja karkeasti myös kuolintapa, tässä tapauksessa *pitkällinen sairaus*, mutta ei paikkaa.

Kuolinpaikka on diskurssissa kerrottu vain harvoin. Kuolinsyy mainitaan toisinaan, mutta ei läheskään aina. Yleisimmin kuolemasta kerrotaan aika. Usein se on kerrottu melko epätarkasti.

(71) *Myös laulajan tytär Bobbi Christina koki saman kohtalon muutama vuosi äitinsä jälkeen. (IL 48)*

(72) *Hän antoi minulle vanhainkodin nimen, ja soitin sinne. He kertoivat minulle, että vanha nainen oli jo menehtynyt joitain vuosia sitten, mutta heillä oli puhelinnumero paikkaan, jossa he olettivat tyttären asuvan. (MTV 17)*

Esimerkissä 72 aktivoituu myös kuolema vastoinkäymisenä -diskurssi. Esimerkissä kuolema nähdään sekä ongelmana kertojan kannalta että samaan aikaan osana elämää.

Kuolema tapahtumana -diskurssi liittyy yhdessä jutussa myös kuolema ominaisuutena -diskurssin kanssa. Tsaariperheen ruumiiden hautaamista käsittelevässä jutussa kuolema representoidaan pääosin ominaisuudeksi, mutta jutussa ilmenee myös kuolema

tapahtumana -diskurssi, kun kuolinaika ankkuroidaan ajallisesti henkilöiden tiettyyn ikään:

(73) *Aleksei oli kuollessaan 13-vuotias ja Maria 19-vuotias. (Yle 1)*

Diskurssi on joiltain osin lähellä kuolema ominaisuutena -diskurssia, sillä kuolema on molemmissa kuollutta määrittävänä piirteenä. Kuolema tapahtumana -diskurssissa kuolema on vain yksi osa ihmisen elämää, kun taas kuolema ominaisuutena -diskurssissa kuolema on vahvasti ihmiseen liittyvä ominaisuus ja muu hänen elämässään jää varjoon. Kuolema tapahtumana -diskurssissa kuolleen identiteetti ei rakennu paljoakaan kuoleamisen varaan ja kuolleen identiteettiä rakennetaan myös muilla tiedoilla, kun taas kuolema ominaisuutena -diskurssissa kuolema on tärkein identiteettiä määrittävä tekijä.

Kuolema tapahtumana -diskurssi vaikuttaa liittyvän juttuihin, joissa kuolema ei ole kovin keskeinen osa juttua. Sen takia sitä esiintyy hyvin monenlaisissa jutuissa, niin uutisissa kuin muunkinlaisissa jutuissa.

Pääasiassa jutuissa käsitellään tapahtunutta kuolemaa. Vielä tapahtumattomasta kuolemasta kuitenkin puhutaan kahdessa henkilöhaastattelussa (esimerkit 74 ja 75). Molemmissa aktivoituvat myös muut diskurssit, etenkin kuolema menettämisenä.

Esimerkissä 74 mielenkiintoista on, että samassa henkilöhaastattelusta puhutaan kuolemasta ensin pelkkänä riskinä, kun haastateltu Susanna Penttilä kertoo pelkäävänsä, että hänen poikansa *jäisi* ilman äitiään. Myöhemmin jutussa kuitenkin puhutaan kuolemasta välttämättömyytenä, kun kuolema tapahtumana -diskurssi aktivoituu.

(74) *Susanna selventää, että ei hänen tapauksessaan ole kysymys varsinaisesti kuolemanpelosta. Asiassa kammoksuttaa ennemminkin ajatus siitä, että hänen poikansa **jäisi** ilman äitiään – – Huoli on siinä mielessä aiheellinen, että Susanna ei aio jäädä koskaan eläkkeelle. **Hän haluaa lähteä saappaat jalassa.** (IL 39)*

Esimerkissä huomio on siinä, että henkilö ei aio jäädä koskaan eläkkeelle. Kuolema nähdään tavallaan vain elämän viimeisenä pisteenä: henkilö aikoo työskennellä loppuun saakka eli kunnes kuolee.

Kuolema näyttäytyy realistisena myös Jukka Virtasen henkilöhaastattelussa (esimerkki 75). Samassa lyhyessä tekstikatkelmassa aktivoituvat kuolema järkytyksenä, kuolema menettämisenä ja kuolema tapahtumana -diskurssit. Kuolema representoidaan ensin joksikin pelottavaksi, sitten mahdollisuuden menettämiseksi. Tosin saamaan aikaan se representoidaan pakolliseksi osaksi elämää etenkin toteamuksessa *lähdetään kun lähdetään, ei siinä mitään*.

(75) *En todellakaan pelkää kuolemaa yhtään enää, sillä olen niin monta kertaa ollut sen kanssa vastakkain. **Lähdetään kun lähdetään, ei siinä mitään**, mutta ei kuolemassa mitään kiehtovaa ole. Vituttaa vain häippästä, sillä täällä maailmassa on niin kivaa, Virtanen lataa. (IL 41)*

Sitaatin kieli on värikästä, ja siinä on useita sävyiltään yleiskielestä poikkeavia sanoja: *vituttaa, häippästä, kivaa*. Referointiverbi on voimankäyttöä ilmaiseva *lataa*. Haastateltavaan myös viitataan sukunimellä, vaikka jutussa häntä kutsutaan välillä myös etunimellä tai esimerkiksi titteleillä. On mahdollista, että henkilön omasta kuolemasta puhuminen on sen verran sensitiivinen aihe, että se on tarpeen tehdä muuten kuin neutraalilla yleiskielellä. Käyttämällä voimankäyttöön viittaavaa referointiverbiä ja sukunimeä toimittaja korostaa, että sanottu ei ole hänen vaan haastateltavan suusta.

Kuolema esitetään osaksi elämää myös välittömästi seuraavassa tekstijaksossa Virtasen haastattelussa, kun puhutaan käytännön järjestelyistä, hautaamisesta ja tuhkan sirottelusta. Siinä mielenkiintoista on kuitenkin moduksen vaihtuminen.

(76) *Hautajaisistaan hän vinkkaa, että tuhkan saa heittää Naistenkalliolta Jämsänkoskeen. Sieltä se virtaa voimalaitokseen, missä Jukka oli nuorena töissä, ja edelleen Päijänteeseen. Näin viimeinen taival vastaisi täydellisesti hänen sukunimeään. (IL 41)*

Aiheesta puhutaan ensin indikatiivissa, *sieltä se virtaa voimalaitokseen*, mikä viestii tapahtumien todella toteutuvan. Modus kuitenkin muuttuu konditionaaliksi, *viimeinen taival vastaisi täydellisesti hänen sukunimeään*. Konditionaalin käyttö osoittaa, että tapahtuman varmuusasteesta on jokin epäily. Kenties elossa olevan ihmisen kuolemaan liittyvästä asiasta on hankala puhua totena, kun kyse ei ole henkilön suorasta sitaatista.

Kuolema on muutamassa tapauksessa nostettu otsikkoon, vaikka sen merkitys itse jutussa olisi vähäinen. Esimerkiksi Paola ja Pirjo Suhosen esikoiskirjan julkaisusta (esimerkki 77) kerrotaan otsikossa koiran kuolema – ei esimerkiksi tunnettuja tekijöitä tai edes sitä, että joku olisi julkaissut kirjan.

(77) *Rakastettu koira **kuoli** – elää ikuisesti* (IL 31, otsikko)

Samoin Jukka Virtasen laajassa haastattelussa otsikossa on nimenomaan kuolema. Juttu käsittelee monia muitakin aihepiirejä. Kuolema on mahdollisesti jotain oletusarvoisesti otsikkoon nostettavaa.

(78) *Syövän leviäminen ei lannista Jukka Virtasta: "En todellakaan pelkää kuolemaa yhtään enää"* (IL 41, otsikko)

3.5.2. Kuolemisen verbit ja nominit

Diskurssissa kuolema representoidaan monenlaisilla verbeillä ja muilla rakenteilla. Osasyys tähän voi olla, että diskurssissa on useanlaisia tekstejä ja tekstilajeja.

Yleisimmät kuolemaverbit ovat *kuolla* ja *menehtyä*. Mielenkiintoista on, että *kuolla* tai *menehtyä johonkin* tai *jossakin* -rakennetta ei juuri ole: se esiintyy vain yhdessä esimerkissä, *kuoli rintasyöpään*. Onnettomuuksia tai edes sairauksia ei representoida selittäviksi konteksteiksi. Tapaa ilmaistaan muilla tavoin:

(79) *Laulaja löydettiin hukkuneena hotellin kylpyammeesta, ja **hänen kuolinsyikseen on nimetty muun muassa huumeiden käyttö ja sydänsairaus.*** (IL 48)

(80) *Räsänen kuoli 89-vuotiaana **pitkällisen sairauden murtamana** eilen, kertoi hänen tyttärensä.* (IL 17)

(81) *Sen kohtalona oli kuitenkin **jäädä auton** alle Karupin lähellä Jyllandin saarella.* (Yle 24)

Diskurssissa kuolemaa ilmaistaan myös toisen kerran *kohtaloon* viitaten. Tämä sopii diskurssin muutenkin välittämään kuvaan kuolemasta pakollisena, kohtalonomaisena.

(82) *Myös laulajan tytär Bobbi Christina koki saman kohtalon muutama vuosi äitinsä jälkeen.* (IL 48)

Elossa olevan henkilön kuolemista käsittelevissä aineistoesimerkeissä kuolemasta puhutaan kielikuvin. Eräänlainen eufemismi *saappaat jalassa* lähtemisestä viittaa kuolemaan. Toisaalta se ei varsinaisesti ole metafora kuolemiselle itselleen vaan vanhenemiselle. Toisessa henkilöhaastattelussa kuolemasta puhutaan niin ikään kielikuvin: *lähteä* ja *häippästä*. Mahdollisesti elossa olevan henkilön kuolemasta puhuminen on suurempi tabu kuin kuolleen kuolemasta puhuminen. Vaikka kuolema representoidaan osaksi elämää, tabumaisuus vaikuttanee siihen, miten siitä voi puhua.

Kun puhutaan jo tapahtuneesta kuolemasta, käytetään yleensä imperfektiä. Se voi liittyä yleiseen luettelomaisuuteen jutussa: kuoleminen nähdään yhdeksi, mutta ei määrittäväksi tapahtumaksi elämässä. Se ei määritä koko ihmisen elämää, joten nykyhetkeen saakka ulottavaa perfektiä ei tarvita.

Tässä diskurssissa kuolemasta käytetään melko vähän nomineja: Kerran puhutaan *kuolinsyistä*. NUT-partisiippia on muutama: *hukkuneena, menehtynyt, kuollut*.

3.6. Kuolema elämän vastakohtana

3.6.1. Kuolema elämän vastakohtana -diskurssi

Kuolema elämän vastakohtana -diskurssissa kuolema ja elämä esitetään kaksijakoisena. Kuolema on sitä, kun ei selvitä hengissä jostakin.

(83) *Osa on kasvanut autopommien seassa pohtien, kuolenko tänään vai huomenna.* (Yle 28)

(84) *Virtanen ei lannistunut edes siitä, että eturauhassyöpä levisi luustoon vaan heitti "vitut" lääkärin suuntaan, joka veikkasi miehen kuolevan kesällä.* (IL 41)

(85) *Samasta syystä luonnonvaraisilla eläimillä ei juuri kehityshäiriöitä tavata, vaan luonto korjaa pois heikoimmat yksilöt.* (MTV 24)

Diskurssissa kuolema on representoitu poistumiseksi. Esimerkeissä 86 ja 87 kuolema nähdään vastauksena siihen, miksi joku on kadonnut.

(86) *Lopulta sisko löytyi kuolleena ruhjeita päässään.* (Yle 41)

(87) *Hän kertoo, että kaikki luulevat minun kuolleen.* (Yle 28)

Diskurssi aktivoituu myös, vaikka kuolema ei oikeasti olisi ehkä lähelläkään. Jokin asia esitetään liioittelemalla niin suureksi, että siihen voisi kuolla.

(88) *Mutta se kasvatti aika paljon, selvisin siitä hengissä.* (Yle 25)

(89) *Pikkusiskoni pelkäsi kuollakseen Austin Powers –elokuvan Mini-Mehahmoa.* (MTV 26)

Kuolema ei aina viittaa minkään elollisen kuolemaan. Sitä käytetään myös metaforana kuvaamaan sitä, että jokin asia ei kestä jotakin.

(90) *Kuolemanottelu kello 15.30 - hänet Suomen pitää pysäyttää.* (IL 16)

(91) *Se (suhde) on kuollut. Bey on väsynyt pitämään kulisseeja yllä, lähde kertoo.* (IL 21)

Tässä diskurssissa kuolemista tarkastellaan etäältä. Diskurssi aktivoituu usein, kun kuoleminen nähdään jonkin funktion kautta. Kuolemista ei tällöin nähdä kuolemisena vaan jonakin muuna: esimerkiksi metsästämisenä tai jostakin eroon pääsemisenä. Aineistossani näin puhutaan lähinnä eläimistä.

(92) *Hirvikärpänen kestää helposti niin kuumuuden kuin pesukonekäsittelynkkin. Ei siis auta mitään, jos laittaa hirvikärpäsiä vilisevän metsästyksensä pesuun. Hirvikärpänen kuolee parhaiten puristamalla se napakasti kynsien väliin. Myös kova pakkanen tappaa hirvikärpäsen ja kova talvi voi jopa vähentää koko seuraavan syksyn hirvikärpäskantaa tappamalla koteloissaan olevia poikasia.* (Yle 20)

(93) *Nyt Perhon laajan yhteisalueen kaikki kolme karhunkaatolupaa on tältä vuodelta käytetty.*

Eläimistä puhuttaessa kuoleminen voi siis olla hyvinkin positiivinen asia. Karhunkaatoluvat *on käytetty*, ja muualla jutussa kerrotaan, että lupia *irtosi* ja *myönnettiin*. Hirvikärpänen kuolee *parhaiten* puristamalla. Usein eläinten kuolemasta puhuttaessa määrä korostuu. Tavoitteena on, että kuolleita olisi mahdollisimman paljon, ja kuolleet näyttäytyvät pelkkinä massoina.

Kuolema menettämisenä -aladiskurssiin luokittelemani aineistoesimerkki Tanskaan tulleesta, mutta siellä kuolleesta sakaalista sopinee myös kuolema elämän vastakohtana

-diskurssiin. Jutussa (esimerkki 94) puhutaan välillä sakaalin näkökulmasta, mutta olennaiseksi näyttäytyy myös se, että kyse oli Pohjoismaiden ensimmäisestä sakaalista, jota siis ei enää ole. Tässä yhteydessä eläimen kuolemaa ei nähdä hyvänä asiana.

(94) *Pohjoismaat ovat saaneet uuden eläinlajin, sakaalin. Aluevaltaus jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi, sillä Tanskan Jyllantiin saapunut sakaali menetti henkensä metsästysturmassa. Tanskassa ei ole koskaan aiemmin tavattu sakaalia. Tanskan luonnonsuojeluyhdistys arvioi, että eläin oli saapunut maahan maitse Saksan kautta.* (Yle 21)

Tässä diskurssissa valtasuhteiden luominen ja ylläpitäminen on keskeistä. Kuolemista tarkastellaan usein auktoriteetin kautta. Auktoriteettina voi näyttäytyä ihminen suhteessa eläimeen, usein siten, että ihmisellä nähdään valta päättää eläinten elämästä, kuten esimerkeissä 95 ja 96.

(95) *Karhu on rauhoitettu. Metsästyslain 41 on a §:n (18.2.2011/159) mukaan Suomen riistakeskus voi kuitenkin myöntää poikkeusluvan niiden pyydystämiseen ja tappamiseen, kunhan lajien suotuisan suojelun taso turvataan.* (Yle 21)

(96) *Yleensä tällaiset eläimet lopetetaan, koska ne eivät kykene elämään normaalia elämää. Aikuisista eläimistä kuitenkin vain harva on rakenteellisesti kehityshäiriöinen, koska elämän ylläpito sairaalaolosuhteiden ulkopuolella on mahdotonta.* (MTV 24)

Ihmisen valta esitetään luonnollistumana. Suoraan ei sanota, että ihminen voi päättää elämästä, eikä ihmistä edes tuoda toimijaksi. Ihmisen tekemisistä puhutaan itsestäänselvyyksinä, kun puhutaan eläinten *rauhottamisesta, suotuisan suojelun tason turvaamisesta, elämän ylläpidosta*, mutta toisaalta eläinten *lopettamisesta ja pyydystämisestä* sekä *tappamisesta*, joihin on oikeus myöntää lupia.

Myös esimerkiksi lääkäri saattaisi olla auktoriteetti. Aineistossani on yksi esimerkki (97), jossa lääkäri näyttäytyy elämän ja kuoleman arvioijana. Siinä tosin lääkärin arvio esitetään vain vääränä *veikkauksena*.

(97) *Virtanen ei lannistunut edes siitä, että eturauhassyöpä levisi luustoon vaan heitti "vitut" lääkärin suuntaan, joka veikkasi miehen kuolevan kesällä.* (Yle 41)

Kuoleman aiheuttaminen ja vallankäyttö luonnollistetaan usein siten, että kuoleman aiheuttajaa ei mainita, vaikka sellainen selvästi olisi olemassa. Tämä korostuu etenkin, kun kyse on eläimistä, jotka oikeastaan tapetaan.

(98) *Karhunmetsästys on käynyt erityisen vilkkaasti poronhoitoalueella tällä viikolla. Viikon aikana on kaadettu jo 12 karhua itäisellä poronhoitoalueella. Torstaina kaatui karhu Inarissa, Kuusamossa ja Sallassa. (Yle 23)*

Kun karhuja on kaadettu *jo 12*, metsästys *on käynyt vilkkaasti*. Lauseen subjekti on *metsästys* ja verbi on intransitiiviverbi. Metsästys siis tekee jotain, joka ei kohdistu mihinkään toiseen tarkoitteeseen. Toimintaa kuvaa tavan adverbi *vilkkaasti*, jota vastaava adjektiivi *vilkas* on paitsi positiivinen mutta konnotaatioiltaan yleensä ihmistä tai vähintään elollista kuvaava. Toisessa virkkeessä käytetään tekijän piilottavaa passiivia *on kaadettu*. Kolmannessa virkkeessä karhu on jo itse toimija, joka *kaatui*. Metsästys on ainakin ennen ollut tabu (Varis 1998: 161–165), mikä voi osin selittää sitä, miksi se on elollistettu eikä metsästäjien roolia tuoda esiin.

Aiheuttajaa ei ilmoiteta silloinkaan, kun kyse on ihmisen kuolemasta. Sitä ei välttämättä edes tiedetä, tai sitä ei muuten ole tarkoituksenmukaista mainita.

(99) *Hän asui pitkään ulkomailla sen jälkeen, kun hänet viisi vuotta sitten yritettiin hakata hengiltä. (MTV 8)*

(100) *Kun ihminen elää siellä hädässä ja kuolemaa kohtaa päivittäin, alkaa tulla jo sellainen olo, että joko kuolla paremman elämän toivossa tai kuolla muuten vaan, Manar suree. (Yle 4)*

Molemmat edelliset esimerkit kuvaavat tapausta, jossa kuolemaa ei ole vielä tapahtunut eikä välttämättä koskaan tapahdu. Myös tässä diskurssissa voidaan puhua kuolemasta, jota ei ole ollut. Tällöin puhutaan tavallaan hengissä selviämisestä. Uhka siis on kuitenkin olemassa eikä kuolemaa esitetä pelkkänä abstraktiona. Tosin uhka saattaa olla ilmaistu yhtä epämääräisesti kuin esimerkissä 100, joka on peräisin syyrialaistaustaisen naisen haastattelusta. Aiemmin jutussa on tosin kerrottu muun muassa pommi-iskuista, ja aiemmin samassa sitaatissa nainen on puhunut sukulaistensa oloista Syyriassa.

Usein kuolemasta puhutaankin ikään kuin lainalaisuutena. Tätä osoittaa esimerkin 100 yleistys *kun ihminen elää siellä hädässä ja kuolemaa kohtaa päivittäin* sekä seuraavassa

esimerkissä esitetty toteamus, jonka mukaan elämän ylläpito sairaalaolosuhteiden ulkopuolella on *mahdotonta* eli joka ei voi toteutua, tapahtua, tulla kysymykseen (KS 2016 s.v. *mahdoton*).

(101) *Aikuisista eläimistä kuitenkin vain harva on rakenteellisesti kehityshäiriöinen, koska elämä ylläpito sairaalaolosuhteiden ulkopuolella on mahdotonta.* (MTV 24)

Diskurssin aineistoesimerkit ovat osin uutisista, osin muista juttutyypeistä. Suurimmassa osassa kuolema – tai hengissä selviäminen jostakin – on melko keskeistä. Tapahtuneesta kuolemasta saatetaan kertoa tapa-, aika- ja paikka-adverbiaaleilla, mutta ne eivät ole välttämättömiä.

Kuolema elämän vastakohtana -diskurssin tarkastelutapa sopii uutisiin, koska niissä tavoitellaan neutraaliutta. Uutisen pyrkimyksenä on luoda vaikutelma, että sen esittämä tieto on suora kuvaus maailmasta, eivätkä toimittajan mielipiteet tai huomautukset saa olla tekstissä näkyvillä (Ridell 1990: 2). Tässä diskurssissa ei ole selvää affektiivisuutta. Ongelma kuitenkin on siinä, että tämäkin diskurssi esittää vain tietyn ja kapean näkökulman. Esimerkiksi metsästäjien näkökulma on selkeästi esillä karhunkaatouutisissa. Neutraalilta vaikuttava esittämistapa on todellisuudessa heidän näkökulmansa luonnollistuma.

En ole ottanut aineistooni mukaan esimerkkiä, jossa kysytään, miksi suomalaiset eivät ole vielä *kuolleet sukupuuttoon*. Sukupuuttoon kuoleminen on mielestäni idiomi, jonka merkitys on eriytynyt *kuolla*-verbistä. Jos se olisi mukana, se kuuluisi kuolema hengenmenona -diskurssiin.

3.6.2. Kuoleamisen verbit ja nominit

Diskurssissa kuolemaa kuvataan melko vähän aktiivissa käytetyillä kuolemaverbeillä kuten *kuolla*. Se on kuolemaverbeistä kuitenkin yleisin ja esiintyy eri aikamuodoissa, aineistossa on kerran myös *menehtyä*, kun Whitney Houstonin tytär kuolee pitkän kooman jälkeen.

Pääasiassa kuolema nähdään jonakin muuna kuin kuolemisenä, sen funktion kautta. Karhu voi *kaatua*, karhunmetsästys *käy*, hirvikärpänen *tapetaan*. Monet sananvalinnat viittaavat aiheuttamiseen, mutta ne eivät ole aktiiviverbejä: *on kaadettu*, *tappaa* (A-infinitiivi), *tappamalla*, *on ammuttu*. Abstraktiksi jää myös personifikaatiota hyödyntävä *luonto korjaa pois* -rakenne. Aineistossa on myös pari verbiä, jotka viittaavat enemmän hengissä pysymiseen kuin kuolemaan: *kestää*, *pelastaa ihmishenkiä*.

Kuolla johonkin -rakennetta ei esiinny silloinkaan, kun kuoleman tavasta kerrotaan jotain. Kuolinsyytä ei mahdollisesti pidetä tärkeänä, olennaisempaa on se, onko joku ylipäänsä kuollut vai elossa. Kuolemasta ei myöskään juuri puhuta substantiivina, poikkeuksena lähinnä *karhunmetsästys* ja hengissä selviämiseen viittaava *elämän ylläpito*.

Diskurssissa on paljon A-infinitiivejä ja preesensmuotoisia kuolemaa ilmaisevia verbejä. Ne liittyvät esimerkkeihin, joissa kuolema nähdään jonakin, joka voi aktivoitua tietyissä ehdoissa: hirvikärpänen *ei kuole* saunassa.

NUT-partisiippia esiintyy kahdesti. Molemmat ovat tapauksia, joissa kuolema liitetään jonkun katoamiseen. Tällaisessa tapauksessa keskeisiksi nousevat reaktioita ja tekemistä kuvaavat verbit: *luulevat* kuolleen ja *löytyi* kuolleen.

3.7. Kuolema seurauksena

3.7.1. Kuolema seurauksena -diskurssi

Kuolema seurauksena -diskurssissa kuolema representoidaan luonnolliseksi seuraukseksi jostakin. Se on tavallaan osa jatkumoa.

Diskurssissa on selkeä aladiskurssinsa kuolema tuloksena. Siinä kuolema representoidaan seuraukseksi jostain, mitä kuollut on tietoisesti tehnyt. Tällainen representaatio ei ole aivan mahdoton päädiskurssissakaan, vaan kuolemaan vaikuttavaksi tekijäksi voidaan osoittaa vaikkapa kypärän käyttämättä jättäminen.

Kuolema tuloksena -diskurssissa kuollut esitetään kuitenkin vielä tätäkin aktiivisempaa toimijana ennen kuolemaansa. Kyseessä on hyvin itsenäinen aladiskurssinsa, joka liittyy päädiskurssiin vain löyhästi, ja erittelen sen omana alalukunaan. Pääluvun yhteydessä esiteltyt representointikeinot eivät ole samoja kuin aladiskurssissa. Kuolema seurauksena -diskurssissa omiksi aladiskursseikseen voisi katsoa myös kuolinsyytilastoihin liittyvät uutiset, mutta niiden vähäisyyden vuoksi en ole eritellyt niitä omana diskurssinaan.

Kuolema seurauksena -diskurssia esiintyy lähinnä uutisissa. Se poikkeaa kuitenkin uutisissa yleisestä kuolema katastrofina -diskurssista muun muassa siinä, että onnettomuutta ei hahmoteta yksittäiseksi kokonaisuudeksi vaan tapahtumat nähdään ennemminkin peräkkäisinä jonkun tai joidenkuiden tekoina, joita kuvataan myös ennen ja jälkeen kuoleman. Tapahtumia ei esitetä välttämättä kronologisessa järjestyksessä. Esimerkiksi seuraavassa esimerkissä kuvataan osin kronologisesti, osin epäkronologisesti, miten tapahtumat etenivät siitä, että pakettiautosta puhkesi rengas siihen, että pyöräilijä törmäsi, kaatui ja kuoli, minkä jälkeen vielä sairaankuljetushenkilöstö totesi hänet kuolleeksi.

(102) Polkupyöräilijä törmäsi pysähtyneen pakettiauton perään ja kuoli Virroilla Pirkanmaalla sunnuntaina puolenpäivän jälkeen. Paikalle tullut sairaankuljetushenkilöstö totesi pyöräilijän kuolleeksi, kertoi poliisi. Pyöräilijä oli keski-ikäinen paikkakuntalainen mies, joka käytti kypärää. Poliisi tiedotti, että 68-tiellä Ähtärin suuntaan ajaneesta pakettiautosta oli puhjennut rengas ja kuljettaja oli ohjannut auton tien sivuun. Samaan aikaan samaan suuntaan ajanut pyöräilijä törmäsi pakettiauton perään ja kaatui tielle. (IL 30)

Diskurssissa asioille esitetään yhteyksiä. Tämä on voimakas keino konstruoida todellisuutta, sillä asioille esitetyt suhteet eivät usein ole olemassa itsekseen, vaan ne ovat ideologisesti konsturoituja (Fairclough 194: 131).

Yleisimmin asiat esitetään ajallisina jatkumoina. Tyypillisesti ensin kerrotaan jonkun kuolleen, ja sen jälkeen kerrotaan syy. Se voidaan tehdä esimerkiksi alistuskonjunktion *kun* avulla tai lauseenvastiketta käyttäen.

(103) *Ainakin 107 ihmistä on viranomaisten mukaan kuollut ja 238 ihmistä loukkaantunut, **kun** nosturi kaatui Mekan Suurmoskeijan päälle perjantaina Saudi-Arabiassa. (Yle 11)*

(104) *Kalastamassa ollut mies hukkuu Kainuussa Ristijärvellä **veneeseen kaaduttua** perjantai-iltana. (IL 7)*

Syy-seuraussuhteita voidaan osoittaa myös vain luettelemalla asioita peräkkäin. Tällöin suhdetta ei suoraan osoiteta esimerkiksi konjunktioiden avulla, vaan syy-seuraussuhde hahmottuu lukijan tulkinnasta.

Näennäisesti tapahtumia ei esitetä toisiinsa liittyvinä, vaan tekstissä saatetaan esimerkiksi vain mainita, mikä on tien nopeusrajoitus. Lukija kuitenkin tulkitsee, että tällainen tieto on oleellista, koska se on kerrottu. Kuuluisan vuorovaikutustutkijan H. P. Gricen (1975: 45–46) termin keskustelua ohjaa määrän maksimi: vastaanottajalle ei kuulu antaa liian vähän mutta ei myöskään liian paljon informaatiota. Nopeusrajoituksen kertomista pidetään siis tietona, jolla on jokin merkitys, koska se on kerrottu. Lukija voi tulkita, että nopeusrajoitusta ei luultavasti noudatettu. Tällä tavalla pystytään esittämään tietoa sanomatta suoraan, että jokin kuolleen toimintaan liittyvä syy, kuten ylinopeus tai kypärän käyttämättä jättäminen, olisi aiheuttanut kuoleman.

(105) *Poliisin mukaan auto oli ajanut etelän suuntaan ja törmännyt Kirkkotien loppupäässä tien vasemmalla puolella olevaan puuhun. Törmäyksen voimasta auto hajosi kolmeen osaan. **Kirkkotiellä on nopeusrajoitus 30 kilometriä tunnissa.** (IL 29)*

(106) *Onnettomuus tapahtui Sauvon Korvalantiellä, missä kuljettaja kaatui moottoripyörällään noin kello 21 lauantai-iltana. **Nuori mies ei pitänyt päässään kypärää.** (IL 26)*

Esimerkin 105 kuvaaman Tohmajärven onnettomuuden uutisoinnissa on havaittavissa myös kuolema katastrofina -diskurssin ja kuolema järkytyksenä -diskurssin aktivoitumista. Onnettomuudessa kaksi kuoli ja yksi loukkaantui, ja lisäksi onnettomuuteen ilmeisesti liittyi rikos. Mahdollisesti tämä voi selittää, miksi onnettomuutta representoidaan muillakin tavoilla kuin kuolema seurauksena -diskurssin kautta, vaikka muuten kotimaisista kuolemista kertovat uutiset sijoittuvat jopa hämmästyttävän yhtenäisesti kuolema seurauksena -diskurssiin.

Joissain esimerkeissä puhutaan suoraan *syystä* tai *seurauksesta*. Näissä esimerkeissä syy representoidaan olevan jossain muualla kuin kuolleen toiminnassa, esimerkiksi kaksisuuntainen mielialahäiriö nähdään itsenäisenä toimijana henkilön ulkopuolella.

(107) *Ei ole selvinnyt kuoliko hän tapaturmaan vai löikö joku. Varmaa on vain, että **kaksisuuntainen mielialahäiriö oli hänellä syynä sekoiluun ja sitä kautta liian varhaiseen lähtöön.*** (IL 41)

Seurauksista puhutaan jutussa, joka käsittelee murhan yrityksestä tuomitun pääsyä ehdonalaiseen vankeuteen. Uutisessa ei kuitenkaan esitetä syyksi ketään toimijaa, vaan kuolema on *välienselvittelyn seurausta*. Surmaamisesta myös puhutaan frekventatiivijohdoksena *ammuskeluna* eikä esimerkiksi ampumisena, mikä lieventää sanan merkitystä.

(108) *Moottoripyöräjengiläisten **välienselvittelyn seurauksena** kolme ihmistä kuoli vuonna 2000 lahtelaisessa ravintolassa. Ammuskelussa kuolivat Bandidos MC:n puheenjohtaja ja jäsen sekä Black Rhinos kerhon presidentti. Ampujat olivat Cannonball-kerhon jäseniä.* (IL 20)

Edellisessä esimerkissä tapahtumat on nimetty *välienselvittelyksi*. Myös tässä diskurssissa kuolemaan liittyviä tapahtumia nimetään, samaan tapaan kuin kuolema katastrofina -diskurssissa puhutaan *iskuista* ja *tulipaloista*. Ero kuitenkin on, että niitä ei käytetä paikan adverbiaaleina vaan pikemminkin kausaalisina adverbiaaleina.

Tässä diskurssissa kuolleet representoidaan pääosin yksilöiksi, toisin kuin massoihin keskittyvässä kuolema katastrofina -diskurssissa. Kahden diskurssin erona on myös se, että kuolema seurauksena -diskurssissa tapahtumat ovat tapahtuneet yleensä kotimaassa, kuolema katastrofina -diskurssissa tapahtumat ovat tapahtuneet ulkomailla, niin maantieteellisesti kuin kulttuurisestikin kaukana. Saattaa siis olla, että kaukaiseksi koettujen ihmisten kuolemalle ei ole tarvetta esittää syitä yhtä yksityiskohtaisesti kuin lähellä olevien ihmisten kuolemalle.

Aineistossani tosin on joitain esimerkkejä, joissa samasta aiheesta tai samassa jutussa aktivoituvat sekä kuolema katastrofina että kuolema seurauksena -diskurssit. Tällaisia tapauksia ovat kahden ihmisen kuolema Tohmajärvellä tapahtuneessa ulosajossa ja Saudi-Arabiassa tapahtunut moskeijaonnettomuus.

Saudi-Arabian nosturionnettomuutta käsittelevissä uutisissa kuolema seurauksena - diskurssi välillä aktivoituu, vaikka onnettomuudessa kuoli yli sata ihmistä ulkomailla. Mahdollisesti nosturin kaatuminen näyttäytyy niin erikoisena onnettomuutena, että se aktivoi tavallisesta kuolema katastrofina -diskurssista poikkeavan kerrontatavan. Mahdollisesti voi myös olla, että nosturin kaatuminen on jotenkin helpommin nimettävä syy kuin vaikkapa tulva tai ulosajo.

Diskurssissa puhutaan yleensä jo tapahtuneesta kuolemasta. Poikkeuksena on aineistoesimerkki 109, jossa puhutaan konditionaalissa siitä, mitä olisi tapahtunut. Seuraukset kuitenkin esitetään varmoina. Tämä tapahtuu muun muassa lauseiden keskinäisellä järjestyksellä. Tyypillisesti sivulause ilmaisee jotain tiedettyä, tuttua ja varmaa, jota ei kyseenalaisteta (Fairclough 1989: 131–132).

(109) Syyrian hallitus olisi ilmoittanut hänet Iranin hallitukselle, jolloin hän olisi joutunut Iraniin ja siellä olisi pahimmassa tapauksessa odottanut kuolemantuomio, Manar kertoo. (Yle 4)

Diskurssissa kuolemiseen liitetään usein ajan ja paikan adverbiaaleja. Etenkin paikkatiedot ovat usein jopa hämmästyttävän tarkkoja ottaen huomioon, että ne on julkaistu valtakunnallisissa medioissa, joiden yleisöstä harva tietää tarkkoja tapahtumapaikkoja.

(110) Onnettomuus sattui Haapajärventien ja Makkaratien risteyksessä kello 11 jälkeen. Polkupyöräilijä oli tullut Haapajärvetietä Nivalan suunnasta kohti Haapajärveä. (IL 33)

Tarkkoja paikkatietoja saatetaan antaa kenties siksi, että suurin osa aineistosta on uutisia, joissa tällaisia tietoja usein on tapana ilmoittaa. Tarkkojen paikkatietojen antaminen voi liittyä myös siihen, että uutisissa on haluttu kertoa tarkkoja tietoja niille, jotka tuntevat tapahtumapaikat ja joita uutinen voi koskettaa.

Toisaalta myös ulkomaiden tapahtumia käsittelevissä uutisissa paikka on ilmoitettu suhteellisen tarkkaan. Puolalaismiehen kuolemasta kerrotaan, millä hautausmaalla hän oli haudattuna ryöstämässä. Saudi-Arabian nosturiturma paikannetaan pääsääntöisesti *Mekan suurmoskeijaan*, mikä toisaalta ei kerro pelkästään paikan sijainnista, koska rakennus itsessään on merkittävä.

Tapahtumapaikkojen, -aikojen ja yksityiskohtien ilmoittaminen juontunee osin myös käytetyistä lähteistä. Toimittajakokemukseni perusteella voin todeta, että moni kuolema seurauksena -diskurssiin kuuluva uutinen muistuttaa hyvin paljon poliisitiedotetta, sillä tiedotteissa on nimenomaan paljon yksityiskohtia tapahtumista.

Lähdetekstien käyttäminen juttujen rakentamisessa on yksi merkittävä diskurssikäytäntö (Fairclough 1997: 93), kuten olen jo aiemmin tutkimuksessa todennutkin. Vaikuttaa, että tämän diskurssin kohdalla lähteiden käytön käytännöt ovat hyvin vakiintuneita.

Käytännöt luovat myös valtasuhteita. Viranomaiset, kuten poliisi, pelastustyöntekijät ja sairaanhoitohenkilöstö, näyttäytyvät myös tässä diskurssissa aktiivisina toimijoina, kuten kuolema katastrofina -diskurssissakin. Viranomaiset ovat paitsi tietojen lähteitä myös aktiivisia toimijoita onnettomuuspaikalla.

(111) *Paikalle tullut sairaankuljetushenkilöstö totesi pyöräilijän kuolleeksi, kertoi poliisi.* (IL 30)

(112) *Poliisi tiedottaa, että nuori sauvolaismies menehtyi eilen lauantaina moottoripyöräonnettomuudessa saamiinsa vammoihin.* (IL 26)

Diskurssissa käytettävä kieli on pääosin neutraalia yleiskieltä, mutta tästä tyylistä poikkeaa yksi diskurssiin lukeutuva juttu. Se kertoo puolalaisesta, joka kuoli etsiessään haudasta natsien aarretta (esimerkki 113). Samassa diskurssissa esiintyy myös kuolema järkytyksenä -diskurssia.

(113) ***Sadunhoitoisen natsijunan etsintä päättyi traagisesti yhdelle aarteenetsijälle: 39-vuotias puolalaismies putosi useita metrejä kuolemaan. Saksalaisen Bild -lehden mukaan puolalaismies oli kahden kaverinsa kanssa hiipinyt yön pimeydessä Swiebodzicen hautausmaalle lähelle oletettua natsijunan sijaintipaikkaa. Kaverukset kaivoivat auki yhden haudan, josta he olettivat löytävänsä natsien kulta-aarteita. Pimeys kuitenkin kostautui, ja yksi miehistä putosi useita metriä syvän haudan pohjalle ja kuoli. – – Hautausmaan johtajan Boguslaw Krzystofowiczin mukaan miehet olivat ilmeisesti innostuneet natsiaarrehuista ja uskoneet löytävänsä haudan täynnä kultaa.*** (IL 25)

Jutussa käytetään sävyiltään arkikielisiä sanoja, kuten kutsutaan miehen kumppaneita kavereiksi, ja arvioidaan toimintaa toteamalla, että *pimeys kostautui* ja kuvaamalla aarretta *sadunhoitoiseksi natsijunaksi*. Miesten toiminta esitetään impulsiivisena ja naurettavana, kun he ovat toimineet pelkän *natsiaarrehun* takia.

Puhekielisillä sananvalinnoilla media luo solidaarisen suhteen lukijaansa ja ilmaisee osallistuvansa arkielämän maailmaan (Fairclough 1995: 96). Faircloughin (1997: 98) mukaan oman äänen ja lähteiden sekoittuminen ja siitä seuraava äänen kaksijakoisuus on uutisissa yleistä. Tutkimukseni aineisto ei kuitenkaan tue tätä. Etenkin kuolema seurauksena -diskurssissa toimittajan ääni on pääosin häivytetty. Poikkeuksena ovat lähinnä edellä mainittu ulkomaanjuttu (IL 25) ja Tohmajärven kuolonkolarista kertova juttu (Yle 12), jonka olen luokitellut kuolema järkytyksenä -diskurssiin.

Aineistossa on kaksi kuolemansyitä yleisesti käsittelevää uutista, jotka poikkeavat monin osin muista seurauksen osoittavista uutisista. Niissä ei puhuta mistään tietyistä kuolemista vaan kuolemista yleensä. Niissä syy-seuraussuhteiden esittäminen ei perustu ajallisten yhteyksien osoittamiseen, vaan syyllinen ilmaistaan suoraan. Toisessa syyllisiksi nimetään *vältettävissä olevat elintavan riskit*, toisessa taas perusteeksi nimetään *kuolinsyytilastot*.

(114) ***Vältettävissä oleviin elintavan riskeihin** liittyvät kuolemat ovat lisääntyneet 23 prosenttia vuodesta 1990. Keskeisiin ongelmiin lukeutuvat korkea verenpaine, tupakointi, ylipaino, korkea verensokeri sekä suolaisen ruokavalion yliannos natriumia.*

– *Suoraan sanottuna me käyttäydymme huonosti. Kaikki tietävät, että tupakointi tappaa ja että verenpaine on toinen surmaaaja. Kukaan ei jätä vaihtamatta autonsa öljyjä, mutta emme suo kehollemme samanlaista huomiota, selvityksen tehneen tutkijaryhmän Ali Mokdad vertaa. (MTV 20)*

(115) – *Tämä ei siis ole mikään moraalinen kannanotto. Ajatusta voi perustella **kuolinsyytilastoilla**.*

Viinikka kertoo, että saunaan kuolee vuosittain muutamia kymmeniä ihmisiä. Menehtyneistä selvästi yli puolet on vahvasti humalassa.

– *Humalassa ei siis pitäisi saunaakaan eikä varsinkaan jättää humalaista yksin saunaan missään tapauksessa. (Yle 2)*

Molemmissa esimerkeissä kuolemaa lähestytään terveyden ja elintapojen ja tilastojen kautta. Aineistossani on myös kolmas esimerkki kuolinsyytilastoihin liittyvästä uutisesta, mutta se kuuluu kuolema aiheutettuna -diskurssiin. Laajemmassa aineistossa kuolemaa tilastollisena ilmiönä käsittelevät jutut voisi yhdistää omaksi diskurssikseen, joka mahdollisesti olisi kuolema seurauksena -diskurssin aladiskurssi. En kuitenkaan ole tässä työssä esitellyt erikseen tällaista tilastodiskurssia.

Myös kuolema seurauksena -diskurssiin kuuluvat tieteelliseen tietoon vetoavat jutut ovat lähellä kuolema aiheutettuna -diskurssia, ja etenkin esimerkissä 114 aktiivisiksi aiheuttajaksi representoituvatkin *tupakka* ja *verenpaine*. Esimerkin sitaatti onkin tulkittavissa kuolema aiheutettuna -diskurssiin, mutta sitaatin ulkopuolella diskurssi on lähinnä kuolema seurauksena -diskurssia.

Rajanveto kuolema seurauksena ja kuolema aiheutettuna -diskurssin kanssa on aineistoa jaoteltaessa ollut vaikeaa. Kuolema seurauksena -diskurssissa keskiössä ovat kuolemaan johtaneet tapahtumat, kuolema aiheutettuna -diskurssissa aiheuttaja. Vaikea kysymys onkin, onko kyse seurauksesta vai aiheuttamisesta, kun jonkun kerrotaan tehneen jotakin ja siitä seuraa toisen ihmisen kuolema. Tällöin esimerkin voi tulkita kuuluvan kahteen diskurssiin yhtä aikaa.

(116) Viimeksi tulimme esiin viisi vuotta sitten, kun hallitus kehotti kansalaisia putsaamaan omakotitalojensa katot lumista. Toistakymmentä kuoli ja yli tuhat joutui sairaalaan, Metsola kertoo. (IL 47)

Vaikka jotkut aineistoesimerkit edustavat joiltain osin diskurssista eroavia piirteitä, läpi diskurssin yhteistä on syy-seuraussuhteiden osoittaminen. Usein se tehdään siten, että suhdetta ei osoiteta suoraan, mutta lukijalle kuitenkin annetaan ainekset tehdä tietyt päätelmät. Tällä tavalla asiat representoituvat toisiinsa liittyviksi, vaikka välttämättä ei ole kiistatonta, liittyvätkö asiat todella toisiinsa vai eivät. Esimerkiksi kypärän käyttämättä jättäminen ei ole kiistatta syy kuolemaan.

Toisaalta diskurssissa kuolema ei näyttäydy yhtä kohtalonomaisena kuin kuolema katastrofina -diskurssissa. Ihmiset eivät vain kuole, vaan jotkin tapahtumat johtavat siihen.

3.7.2. Kuolema tuloksena -diskurssi

Kuolema tuloksena -aladiskurssi erottuu selvästi kuolema seurauksena -päädiskurssista, vaikka molemmissa kuolema nähdään seuraukseksi. Kuolema tekona -aladiskurssissa kuolema representoidaan seuraukseksi kuolleen omista teoista. Tämä aladiskurssi ei ole erityisen yleinen, mutta se eroaa representaatiotavoiltaan päädiskurssista.

Kuolema tuloksena -aladiskurssissa asioita ei esitetä etenevinä kuten kuolema seurauksena -päädiskurssissa, vaan kuolema esitetään samanaikaisena jonkin toiminnan kanssa. Diskurssissa kuolleet esitetään aktiivisiksi toimijoiksi, jotka kuolevat kesken jonkin aktiivisen tekemisen.

(117) *Kansainvälisen siirtolaisjärjestön IOM:n mukaan tänä vuonna Välimeren on ylittänyt jo yli 430 000 pakolaista ja siirtolaista. Heistä suurin osa on rantautunut Kreikkaan. Matkalla on kuollut lähes 2 750 Eurooppaan pyrkinyttä.* (IL 24)

(118) *Yli 2700 ihmistä on hukkunut yrittäessään ylittää Välimeren.* (Yle 22)

Esimerkissä 117 verbit ovat aktiivisia: *on ylittänyt, on rantautunut* ja ihmiset nimetään *Eurooppaan pyrkineiksi*. Kuolinhetkeä myös määritellään adverbiaalilla *matkalla*. Esimerkissä 118 kuolinhetkeä määritellään samanaikaisuuden tulkinnan luovalla E-infinitiivillä (ks. VISK § 490) *yrittäessään*. Vaikuttaa siltä, että pakolaisten matka kohti Eurooppaa ja myös lukijaa on representoitu tärkeäksi kontekstiksi heidän kuolemalleen. Pakolaiset myös nähdään aktiivisina toimijoina, jotka *yrittävät* ja *pyrkivät* Eurooppaan.

Aladiskurssi aktivoituu aineistossani niin uutisissa kuin muissakin juttutyypeissä, mutta kaikki jutut kertovat ulkomaisista tapahtumista. Kuolema voi olla jutun keskiössä tai vain sivumaininta.

Aladiskurssi vaikuttaa esiintyvän yleensä massojen kuolemista käsittelevissä jutuissa. Se kuitenkin näyttää sopivan myös yksilöiden kuolemisen esittämiseen, ainakin, jos kyse on itsemurhasta, jotka myös ovat seurausta ihmisen omista teoista.

(119) *Natsi-Saksan johtaja oli huumeriippuvainen ihmisraunio **tehdessään itsemurhan** sodan loppumetreillä.* (IL 6, alaotsikko)

(120) *Yhdysvaltalaispoliisi Dan Hicks sai tehtäväkseen pelastaa itsemurha-aikeissa olleen miehen.* (IL 28)

Molemmissa itsemurhaan liittyvissä esimerkeissä itsemurhan tekijä representoidaan passiiviseksi tai heikoksi. Esimerkissä 119 Adolf Hitler on nimetty *ihmisraunioksi*. Jutussa Hitlerin kerrotaan käyttäneen huumeita, mutta hänen ei muuten kuin alaotsikossa kerrota olleen luhistumaisillaan raunion tapaan. Esimerkissä 120 itsemurha-aikeissa olevasta tai olleesta miehestä ei kerrota edes nimeä, vaan hänet esitetään nimeltä tunnetun poliisin toiminnan kohteeksi. Itsemurha on voimakas tabu

(Varis 1998: 172–173). Voi olla, että se representoidaan helposti heikkoudesta johtuvaksi.

Yleensä kuolema on tahdosta riippumatonta toimintaa, joten sitä harvoin esitetään aktiivisena ja tarkoituksellisena. Tällainen käyttö voi olla myös sarkastista. Olen luokitellut myöhemmin esiteltävään kuolema aiheutettuna -diskurssiin esimerkin, jossa ihmisten *annetaan* aktiivisesti kuolla, mutta esimerkin voi laskea myös kuolema tekona -diskurssiin.

(121) *Joillain se on niin vahva, että sen nimissä on sallittua antaa ihmisten hukkaa Välimeren.* (IL 42)

Kuolema tuloksena -diskurssi aktivoituu aineistossani vain silloin, kun kuolema on tapahtunut onnettomuudessa tai väkivaltaisesti. Se on yleinen tapa representoida kuolema esimerkiksi Välimerta ylittävien pakolaisten kuolemaa käsittelevissä jutuissa. Esimerkissä 122 pakolaisten aktiiviselle toiminnalle vastaparin muodostaa Saksa, joka valmistautuu pakolaisten tuloon hyvin passiivisena: Saksaan *odotetaan* jopa 40 000:ta pakolaista, ja sotilaat ovat valmiita auttamaan *hätätapauksissa*, mitä ne sitten ovatkaan. Pakolaiset näyttäytyvät ikään kuin vastustajan joukoilta, ja heidän tulemisensa on *pakolaiskriisi*. Tällainen representointi luo identiteettejä pakolaisille ja toisaalta heille esitetylle vastapuolelle, joka vaikuttaisi tarkoittavan Euroopan maita. Pakolaisten ja Euroopan suhde representoidaan sotaisaksi.

(122) *Saksa asetti perjantaina 4 000 sotilasta valmiuteen pakolaiskriisin vuoksi. Puolustusministeri Ursula von der Leyen kertoi Der Spiegel -lehdelle, että sotilaat ovat valmiita auttamaan hätätapauksissa. Saksan ulkoministerin Frank-Walter Steinmeierin mukaan Müncheniin odotetaan viikonlopun aikana jopa 40 000:ta pakolaista.*

Myös Makedoniaan on saapunut ennen näkemättömän paljon pakolaisia. YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n mukaan perjantain vastaisena yönä maan rajan ylitti noin 7 600 pakolaista, joista valtaosa on syyrialaisia.

Kansainvälisen siirtolaisjärjestön IOM:n mukaan tänä vuonna Välimeren on ylittänyt jo yli 430 000 pakolaista ja siirtolaista. Heistä suurin osa on rantautunut Kreikkaan. Matkalla on kuollut lähes 2 750 Eurooppaan pyrkinyttä.
(IL 24)

Kuolema tuloksena -aladiskurssilla on myös hieman yhteistä kuolema ominaisuutena -diskurssin kanssa. Kuoleminen nähdään tavallaan johonkuhun liittyvänä. Kuolema

ominaisuutena -diskurssissa se ei kuitenkaan ole aktiivista, toisin kuin kuolema tuloksena -diskurssissa.

3.7.3. Kuolemisen verbit ja nominit

Erittelen kuolema seurauksena -diskurssin verbejä ja nomineja siten, että en huomioi kuolema tuloksena -aladiskurssin verbejä ja nomineja tarkastelussa muuta kuin lyhyesti lopussa. Aladiskurssin verbit ja nominit poikkeavat päädiskurssin verbeistä ja nomineista selvästi, mutta aladiskurssi on niin harvinainen, että sen laaja tarkastelu ei olisi mielekäästä.

Vaikuttaa myös, että kuolinsyitä yleisesti käsittelevissä tilastouutisissa kuolemista representoidaan eri verbeillä ja nomineilla kuin muualla kuolema seurauksena -päädiskurssissa. Otan tämän tarkemmin esiin niiden verbien ja nominien kohdalla, joiden osalta eroja on.

Kuolema seurauksena -diskurssissa kuolemista ilmaistaan hyvin suureksi osin erilaisin verbein ja nominein kuin kuolema katastrofina -diskurssissa, vaikka molempiin diskursseihin kuuluu lähinnä onnettomuus uutisia.

Kuolema katastrofina -diskurssissa yleisiä kuolemaverbejä ovat *saada surmansa* ja *kuolla*, joita käytetään imperfektissä ja perfektissä. Kuolema seurauksena -diskurssissa sen sijaan yleisimmät kuolemaverbit ovat *kuolla* ja *menehtyä*, ja niitä käytetään lähes yksinomaan imperfektissä. Tämä viittaa toisaalta siihen, että tapahtumat esitetään jokseenkin etäältä, toisaalta luettelomaisesti.

NUT-partisiippiä on joitain esiintymiä, samoin kuin kuolema katastrofina -diskurssissa. Kuolema seurauksena -diskurssissa NUT-partisiipit ovat partisiippilausekkeissa, eivät attribuutteina: *hukkunut* löytyi veneen alta, pelastuslaitos löysi *hukkuneen*, *menehtyneistä* selvästi yli puolet on vahvasti humalassa. Kuolemaan liittyviä substantiiveja on niin ikään muutama, ne liittyvät pääasiassa tilastouutisiin, joissa puhutaan *kuolemasta*, ja Saudi-Arabian onnettomuuteen liittyvään uutiseen, jossa puhutaan *uhriluvusta*.

Kuolema seurauksena -diskurssissa kuolema näyttäytyy itsenäisenä subjektina lähinnä tilastouutisissa, joissa *kuolemat ovat lisääntyneet ja tupakointi tappaa ja verenpaine on toinen surmaaaja*. Onnettomuudet sen sijaan eivät suurimmaksi osaksi diskurssia vaikuta representoituvan yhtä itsenäisiksi toimijoiksi kuin kuolema katastrofina -diskurssissa, eivätkä kuolleet saa yhtä passiivista roolia.

Kuolema tuloksena -aladiskurssin verbeistä ja nomineista ei voi tehdä päätelmiä aineistoni perusteella, sillä aladiskurssi on harvinainen. Voi kuitenkin todeta, että verbit ovat usein perfektissä. Tällöin viittaushetki on nykyisyydessä (VISK § 1524). Tapahtumat siis esitetään voimassa olevina. Toisaalta myös muita aikamuotoja esiintyy.

Aineistossani yleisimmät aladiskurssiin lukeutuvat verbit ovat *kuolla* ja *hukkua*, mutta etenkin *hukkua*-verbin yleisyyttä selittänee se, että mukana on paljon pakolaisia käsitteleviä juttuja. Kuolemaa representoidaan nominilla ainoastaan puhuttaessa *itsemurha-aikeesta*.

3.8. Kuolema aiheutettuna

3.8.1. Kuolema aiheutettuna -diskurssi

Kuolema aiheutettuna -diskurssissa keskiössä ei ole niinkään kuolema vaan siihen syyllinen. Syylliseksi voidaan representoida elävä ihminen tai jopa eloton asia kuten *kesärenkaat*.

(123) **Hän murhasi ihmisiä. Hän pakkokäännytti ihmisiä. Hän raiskasi tyttöjä. Hän tappoi perheitä, erotti äitejä lapsistaan.** (IL 2)

(124) **2000-luvun aikana talvirengaspakon ollessa voimassa kesärenkaat ovat aiheuttaneet vain kolme kuolemaan johtanutta kolaria.** (MTV 2)

Kuolema seurauksena ja kuolema aiheutettuna -diskurssissa on yhteistä kuoleman syiden representoiminen. Kuolema seurauksena diskurssissa ei kuitenkaan varsinaisesti keskitytä aiheuttajaan, mutta kuolema aiheutettuna -diskurssissa aiheuttaja on oleellinen. Esimerkiksi yllä oleva esimerkki renkaiden aiheuttamista kuolemista on

nimenomaan kuolema aiheutettuna -diskurssia, sillä tekstistä ei käy ilmi, miten jonkinlaiset renkaat voivat johtaa kuolemaan – ne vain aiheuttavat sen.

Uhri esitetään usein objektina, ja uhreja voi olla yksi tai useita. Uhrista ja kuolemasta ei välttämättä kerrota paljoa. Tämä havainnollistuu muun muassa jutuista, jotka käsittelevät suomalaisen pakistanilaistaustaisen miehen Irakissa mahdollisesti tekemiä iskuja. Aiheesta on aineistossani kaksi juttua: Ylen juttu (esimerkki 125) ja Iltalehden siitä tekemä siteeraus (IL 49). Kummassakaan ei kerrota edes, kuinka monta ihmistä mies on surmannut. Ylen uutisessa kerrotaan ulkomaiseen mediaan viitaten, että Isisin tekemissä eri hyökkäyksissä olisi kuollut kolme, mutta Iltalehdellä kuolleiden määrästä ei ole mitään mainintaa.

*(125) Isisin Twitter-tiedote väittää, että Abu Hurairah Finlandi on tehnyt autopommi-iskun Irakin armeijan tukikohtaan. Tällä taistelijanimellä on esiintynyt pakistanilaistaustainen porilaismies. – – Monet Isis-uutisia välittävät Twitter-tilit jakoivat viikonloppuna Isisin arabiankielistä tiedotetta, jossa kerrotaan, että Abu Hurayra al-Finlandi -niminen mies **olisi ajanut räjähteillä lastatun Hummer-ajoneuvon shiiialaisten kasarmiin**. Isku tehtiin lähellä Baijin kaupunkia Pohjois-Irakissa.*

*Shafaq News -sivuston mukaan Isisin Baijissa tekemissä eri hyökkäyksissä olisi kuollut lauantaina kolme henkilöä. Yle ei ole voinut vahvistaa, onko kyseessä sama porilaismies. Suomessa keskusrikospoliisi on selvittänyt miehen lähettämiä uhkauksia, mutta ei ollut syyskuun alkuun mennessä saanut vahvistusta tämän olinpaikasta tai siitä, oliko hän elossa. **Suojelupoliisi ei halunnut illalla ottaa kantaa asiaan.** (Yle 17)*

Oikeastaan miehen ei myöskään suoraan kerrota tappaneen ketään tai itse kuolleen. Ylen jutun mukaan *mies olisi ajanut räjähteillä lastatun Hummer-ajoneuvon shiiialaisten kasarmiin*. Otsikossa iskua kuitenkin kutsutaan *itsemurhaiskuksi*. Voi tosin olla, että siitä ei olekaan tietoa, onko mies onnistunut aikeissaan ja montako ja ketä on kuollut.

Itsemurhaiskua käsittelevissä uutisissa tärkeimmäksi asiaksi nousee tekijän henkilöllisyys. Ylen jutussa hänestä kerrotaan taustoja, kuten että keskusrikospoliisi on selvittänyt hänen aiempia tekemisistään mutta ei tiedä, onko mies elossa vai ei. Jutussa myös todetaan, että *suojelupoliisi ei halunnut illalla ottaa kantaa asiaan*. Oletettavasti suomalaisviranomaisen *kanta asiaan* viittaa siihen, mitä poliisi tietää suomalaisen

tekemisistä Irakissa, *kanta* tuskin viittaa ‘suhtautumiseen’ tai ‘asentoitumiseen’, kuten Kielitoimisto (KS 2016: s.v. *kanta*) sanan määrittelee.

Diskurssissa tekijä ei välttämättä suoraan tapa ketään, vaan aiheuttaa jonkun kuoleman. Tällöin rajanveto kuolema seurauksena -diskurssin kanssa voi olla vaikeaa.

Toisinaan selvä ero kuitenkin on havaittavissa. Näin on ainakin uutisissa, jotka käsittelevät hukkuneen pakolaispojan isän mahdollista osuutta veneen kaatumiseen (Yle 5, MTV 21). Niissä keskiössä on nimenomaan aiheuttaja, eivät pelkät tapahtumat. Tällainen fokus sopii uutisen genreen. Uutinen kertoo uuden, yllättävän ja merkittävän tiedon (Kuutti & Paju 1998: s.v. *feature*, s.v. *uutinen*). Jos hukkuneen pojan isä ohjasi venettä, se on yllättävää ja siten uutisarvoltaan suurempaa kuin se, miten hänen toimintansa tarkalleen sai veneen uppoamaan.

(126) *Abdullah ohjasi venettä koko matkan itse. Kun korkeat aallot alkoivat keikuttaa venettä, hän joutui paniikkiin ja kiihdytti vauhtia. Tämä sai veneen kaatumaan, silminnäkijät kertovat.* (Yle 5)

Toisessa aihetta käsittelevässä jutussa ei lainkaan kuvata oletettua tapahtumien etenemistä, toisessa jutussa (esimerkki 126) kerrotaan, miten mies ohjasi venettä, *joutui paniikkiin ja kiihdytti vauhtia*, mikä *sai veneen kaatumaan*. Siitä huolimatta juttu on kuvitettu miehen kuvalla ja otsikkovalinnassa keskitytään mieheen ja käytetään *aiheuttaa*-verbiä, joka ei kerro mitään tavasta. Mies myös representoidaan vastustajaksi, kun otsikossa käytetään *verbiä tyrmätä*.

(127) *Silminnäkijät tyrmäävät hukkuneen syyrialaispojan isän tarinan: "Aiheutti itse onnettomuuden"* (Yle 5, otsikko)

Uhri ei välttämättä ole ihminen, mutta voi olla, että jotain inhimillistä uhriin pitää liittyä. Aineistossani on esimerkki tapauksesta, jossa uhri ei ole ihminen vaan *isäntäsolu*, jonka *ikivanha jättivirus* voi *tappaa* (K7). Juttu kertoo Siperian ikijään viruksista, joita on tutkittu ja siitä, voivatko ne olla vaarallisia ihmisille. Samassa jutussa puhutaan isostarokosta *tappavana rokkona* yhtenä esimerkkinä jäästä *pulpahtavasta* viruksesta. Jutussa uhriksi representoituvat myös ihmiset, eivät pelkästään isäntäsolut.

(128) Viime vuonna ryhmä löysi samoista siperialaisista näytteistään toisenlaisen ikivanhan jättiviruksen ja todisti, että **sulanut virus voi tappaa isäntäsolunsa**. Löydetyt virukset tarttuvat yksisoluisiin ameboihin, mutta tutkijat varoittivat jo edellisen löydyttyä, että tartuntakykyisten virusten paljastuminen ikijään alta voi aiheuttaa uudenlaisia terveystarpeita **ihmisille ja eläimille**. – – Jotkut tutkijat ovat olleet huolissaan myös siitä, että vuonna 1980 maailmasta rokotuksilla hävitetty isorokko voisi **pulpahtaa** joskus esiin sitä suojanneiden muinaisten jäiden sisältä. Väestön vastustuskyky **tappavaa rokkoo** vastaan on saattanut heikentyä – – (K7)

Diskurssissa uhrina esiintyvät myös koirat (katso esimerkki 131). Tämä osoittaa, että eri eläinten kuolema representoidaan eri tavoin. Karhun, hirvikärpäsen ja sakaalin kuolemassa aktivoitui kuolema elämän vastakohtana -diskurssi. Koirien tappaminen luultavasti aktivoi eri diskursseja, koska koirat ovat lemmikkieläimiä.

Diskurssissa kuolema ei välttämättä ole aina edes tapahtunut. Siitä voidaan puhua myös hypoteettisena. Seuraavat kaksi esimerkkiä ovat peräisin jutusta, joka on tehty Ulkopoliittisen instituutin tutkijan blogitekstin pohjalta. Ensimmäisessä esimerkissä osoitetaan, miten pakolaisiin liitetyt uskomukset ovat väärää vertaamalla niitä Punahilkka-satuun, toisessa esimerkissä perustellaan, miksi *Isis-terroristien mairinnousu Eurooppaan pakolaisvirran mukana on epätodennäköistä*. Vaikka tekstit vaikuttavat suorilta lainaukselta, niitä ei ole sellaisiksi ainakaan merkitty.

(129) *Isis-sadussa eurooppalaiset ovat viattomia uhreja, terroristit hirviöitä - eivät edes ihmisiä, joten heitä on helpompi vihata. He haluavat räjäyttää tai raiskata Euroopan punahilkat naamioitumalla pakolaisiksi. Kun sinisilmäiset "vihervasemmistolaiset suvakit" rientävät apuun, ensin ihmetellään suuria hampaista ja silmiä "kännyköitä ja Niken lenkkareita" ja lopulta joudutaan suden suuhun: islam tuhoaa eurooppalaiset arvot.* (IL 42)

(130) *Isisin johtohahmo Abu Bakr al-Baghdadi on kehottanut kannattajiaan toimimaan myös länsimaissa, mutta organisaationa Isis ei näytä suunnittelevan iskuja. Siksi lännessä mahdollisesti tapahtuvat iskut toteuttaa todennäköisesti pienaseella Euroopassa syntynyt ja kasvanut henkilö.* (IL 42)

Esimerkeissä on myös huomattava, että molemmat ovat rekonstruktioita: ensimmäinen joidenkin tarkentamattomien ihmisten käsityksistä, toinen terroristien toiminnasta tulevaisuudessa. Toisessa esimerkissä jonkinlaista mutta ei kovin vahvaa epävarmuutta osoittavat verbi *ei näytä* ja adverbi *todennäköisesti*. Jutussa äänessä oleva tutkija esiintyy voimakkaana auktoriteettina, jolla on oikeus arvioida tapahtumia.

Molemmissa tekstikatkelmissa puhutaan tappamisesta, tai niin ainakin tulkitsen ensimmäisen esimerkin verbin *räjäyttää* ja toisen esimerkin verbit *toimia*, *suunnitella iskuja* ja *toteuttaa iskut*. Tekstien sävy on kuitenkin tyystin eri, mikä näkyy myös verbeissä. Kuvitteellisesta uhasta puhutaan arkikieliseen sävyyn, mahdollisesta jopa abstraktisti.

Diskurssissa onkin havaittavissa useita tyylejä puhua kuoleman aiheuttamisesta. Siitä voidaan puhua melko neutraalisti *tappamisena* tai *surmaamisena*, mutta niiden lisäksi käytetään sekä hyvin abstrakteja että affektiivisiä sananvalintoja. Affektiiviset sananvalinnat tuovat diskurssin lähelle kuolema järkytyksenä -diskurssia.

Sekä abstraktiutta että affektiivisuutta on jutussa, jossa kerrotaan kiinalaisten viranomaisten aikovan tappaa alueen koirat. Jo jutun otsikko implikoi, että koirien tappaminen on jotain voimankäyttöön liittyvää ja negatiivista, jotain, jota *uhataan* tehdä.

(131) *Kiinalaisviranomaiset **uhkaavat** tappaa lemmikkikoiria*

Kiinassa Jinanin kaupungin Dayangin piirikunnan hallinto on sanellut karut ehdot koiranomistajille: hankkiutukaa eroon lemmikeistänne tai ne tullaan tappamaan. Alueelle levitetyissä tiedonannoissa varoitetaan uutistoimisto AP:n mukaan, että paikallishallinnon komitea tulee organisoimaan ryhmiä, jotka nuijisivat asukkailta löydetyt koirat kuoliaiksi.

Kiinassa koiranomistamista koskevat lait ovat tiukkoja. Paikallishallinnot ovat vähentäneet kulkueläinten kantoja aiemminkin – – (Yle 7)

Jutussa kerrotaan, että ryhmät *nuijisivat asukkailta löydetyt koirat kuoliaiksi*. Hallinnon sanotaan myös *sanelleen karut ehdot koiranomistajille*. Abstraktimmin kuoleman aiheuttamisesta puhutaan, kun kyse on jo tehdystä kulkukoivien tappamisesta: silloin paikallishallinnot ovat *vähentäneet kulkueläinten kantoja*. Vähentämiseen viittaavan representoimistavan voi tulkita edustavan kuolema elämän vastakohtana -diskurssia, jolla eläimistä yleensä puhutaan.

Affektiivisuutta käytetään myös jutussa, joka käsittelee tapausta, jossa isä surmasi lapsensa laittamalla hänet pesukoneeseen. Jutun eri otsikot ilmentävät hyvin, miten sama asia voidaan esittää sekä passiivisena *jätti*-verbillä tai aktiivisena *laittoi*-verbillä, johon vielä rinnastetaan *meni nettiin*. STT:n juttu on Iltalehden sivuilla otsikolla *Isä*

laittoi lapsensa pesukoneeseen ja meni nettiin - "Ainakaan hän ei häiritse meitä enää" (IL 10), MTV:llä otsikolla *Isä 30 vuodeksi linnaan – laittoi lapsensa pesukoneeseen ja meni nettiin* (MTV 3) ja Kalevassa edellisiä neutraalimmin otsikolla *Isä jätti pikkupojan kuolemaan pesukoneeseen Ranskassa* (K5).

(132) *Mies oli laittanut kolmevuotiaan poikansa pesukoneeseen, käynnistänyt laitteen ja surffannut netissä sillä aikaa, kun lapsi oli kuollut. Isä oli ilmeisesti suuttunut, koska katsoi poikansa käyttäytyneen huonosti.* (esim. IL 10)

Jutussa miehen toiminta näyttyy täysin mielivaltaisena mutta järjettömänä. Hänen muun muassa kuvataan *surffanneen netissä*, mikä viittaa lähinnä päämäärättömään internetin viihdekäyttöön. Saman asian olisi voinut representoida neutraalimmin esimerkiksi kertomalla, että mies *käytti tietokonetta*. Miehen myös kuvataan *ilmeisesti suuttuneen*, ikään kuin miehen toimintaa voisi vain arvailla. Jutussa myös käytetään paljon ajan ja tavan adverbiaaleja. Esimerkkikatkelmassa todetaan miehen *surffanneen netissä sillä aikaa*, kun lapsi oli kuollut. Adverbiaali ei esimerkissä muuta tekstin varsinaista sisältöä, se vain korostaa miehen surfaamisen ja lapsen kuoleman yhtäaikaista.

Kuoleman aiheuttajalle luodaan identiteettiä affektiivisilla sananvalinnoilla myös jutussa, jossa kerrotaan nuoren naisen olleen Isis-terroristijohtajan vankina (IL 2). Terroristijohtajan kuvataan olevan muun muassa *maailman pelätyin mies* ja *yksi maailman vaarallisimmista ja pelätyimmistä miehistä* ja *julma johtaja*. Jutussa myös rakennetaan vastakohta-asettelua kertomalla, että vangitsijat *laittoivat vankinsa katsomaan videota*, jossa he *katkaisevat länsimaisen panttivangin kaulan*. Miehen aiheuttamista kuolemista – tai niiden uhasta – puhutaan jutussa ensimmäisessä persoonassa. Terroristijohtajan esitetään ikään kuin puhuvan suoraan lukijalle. Referointi tehdään referoimalla jonkun referointia, kuten seuraavat esimerkit osoittavat. Esimerkissä 135 referoidaan jonkun referoivan jonkun referointia.

(133) *Hän sanoi meille aina: unohtakaa isänne ja veljenne. Olemme tappaneet heidät. Ja olemme naineet äitinne ja siskonne. Unohtakaa heidät.* (IL 2, sitaatti)

(134) *He sanoivat: "Sinulla on kaksi vaihtoehtoa. Käänny islamin uskoon, tai kuole tällä tavalla, Zeinat muistelee CNN:lle.* (IL 2, sitaatti)

(135) *Kayla kertoi meille al-Baghdadin sanoneen: "Aion mennä kanssasi väkisin naimisiin, ja sinusta tulee vaimoni. Jos kieltäydyt, tapan sinut."* (IL 2, sitaatti)

Vaikka kuoleman aiheuttaja onkin tässä diskurssissa oleellinen, aineistossa on kaksi esimerkkiä, joissa hänen henkilöllisyytensä jää täysin epämääräiseksi. Esimerkissä 136 kukaan ei oikeastaan edes tapa ketään, mutta kuitenkin aktiivisesti *antaa* jonkun kuolla. Esimerkissä 137 tekijää ei oikeastaan edes ainakaan vielä edes ole olemassa. Sen vuoksi on kyseenalaista, kuuluvatko nämä esimerkit oikeastaan diskurssiin vai eivät.

(136) *Silti jokaisella näyttää olevan terrorismista vahva ja vedenpitävä mielipide.*

– *Joillain se on niin vahva, että sen nimissä on sallittua antaa ihmisten hukkua Välimereseen.* (IL 42)

(137) –*Toivon, että hänet tapetaan. Pian, Zeinat sanoo CNN:lle.* (IL 2, sitaatti)

Yleensä oikeusuutisissa kuolema aiheutettuna -diskurssi ei vaikuta aktivoituvan, mikä voi johtua siitä, että niissä varotaan julistamasta syyllisiä. Diskurssi aktivoituu kuitenkin uutisessa, joka kertoo isänsä ja äitipuolensa surmaaman kahdeksanvuotiaan tytön kuolemaan liittyneen virkarikosjutun tuomioiden jäävän voimaan (esimerkki 138). Uutinen siis ei varsinaisesti käsittele edes henkirikosta. Se käsittelee siihen liittyvien sosiaalityöntekijöiden saamia tuomioita tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta ja sitä, että tuomiot jäivät voimaan, koska niistä ei valitettu määräajan kuluessa hovioikeuteen. Jutun viimeisessä kappaleessa kuitenkin kerrotaan kuoleman aiheuttajasta.

(137) *Isä ja tämän naisystävä surmasivat 8-vuotiaan tytön äitienpäivänä 2012.* (Yle 26)

Kahdeksanvuotiaan tytön kuolema on ollut laajasti esillä mediassa, ja aihetta on käsitelty muun muassa siitä näkökulmasta, miten isä ja äitipuoli ovat lapselle aiheuttaneet kuoleman ja miten he ovat lasta muuten kohdelleet. Voi olla, että uhrin nuoreen ikään ja teon yleisesti miellettyyn raakuuteen liittyvät seikat tukevat sitä, että kuolema aiheutettuna -diskurssi voi aktivoitua.

Diskurssissa ei välttämättä käytetä ajan tai paikan adverbiaaleja kertomassa kuoleman tarkkoja aika- eikä paikkatietoja. Tämä havainto tukee väitettä, että tässä diskurssissa kuolema ei sinänsä ole oleellinen.

Diskurssissa on sekä uutisia että muita juttutyyppisiä. Ensiuutisia jonkun kuolemasta ei ole, ellei niihin lasketa suomalaismiehen Irakissa tekemää iskua, jonka uhreista ei tosin edes ole tietoa.

Kuolema aiheuttamisena -diskurssissa tietojen lähde on usein kerrottu tarkkaan. Esimerkissä 138 tieto on lähteytetty uutistoimisto Reutersille ja vielä lisäksi osoitetaan sen olevan muuta kuin ensimmäisen käden tietoa passiivilla *sanotaan*.

(138) *Pakolaiskriisin symboliksi nousseen, epäonnistuneella merimatalla Turkista Kreikkaan hukkuneen pikkupojan isän sanotaan ohjanneen turmavenettä, kertoo Reuters. (IL 45, alaotsikko)*

Diskurssi aktivoituu usein myös suorissa tai epäsuorissa lainauksissa. Voi olla, että uutisiin liittyvä objektiivisuuden vaatimus saa aikaan sen, että jotakuta jostakin syyttävälle lausunnoille pitää tarkkaan ilmaista lähde. Toisaalta lähteiden merkitseminen liittyy myös siihen, kenellä on oikeus osoittaa aiheuttajia. Auktoriteetteja voivat olla esimerkiksi viranomaiset, tutkijat tai oikeuslaitos. Toisaalta aivan säännönmukaista lähteiden ilmoittaminen ei diskurssissa vaikuta olevan. Esimerkissä 132, joka kertoo miehen laittaneen lapsensa pesukoneeseen, lähteitä ei kerrota.

Monessa diskurssissa kuolema representoidaan itsestänselvyydeksi ja ikään kuin itsestään tapahtuvaksi. Kuolema aiheutettuna -diskurssissa representaatio on erilainen: siinä tuodaan ilmi nimenomaan syyllinen.

Toisaalta joskus hämäräksi jää, mihin aiheuttaja tarkalleen edes on syyllistynyt, sillä kuolleista ei välttämättä kerrota edes heidän määräänsä. Media ei selvästi ole myöskään tasapuolinen tuomari. Jotkut kuolemat representoidaan kauheammiksi kuin toiset esimerkiksi affektiivisen kerronnan avulla.

Toisaalta aiheuttajankin voi representoida monella tavalla. Kun jonkinlaiset autonrenkaat representoidaan kuoleman aiheuttajaksi kuten esimerkiksi 124, kuljettajilla ei nähdä kovinkaan suurta merkitystä. Lisäksi tällainen representaatio tukee jutussakin mainittua Autonrengasliiton kantaa, jonka mukaan talvirenkaiden käyttöaika pitäisi muuttaa. Media siis esittää aiheen yhden toimijan näkökulmasta.

3.8.2. Kuolemisen verbit ja nominit

Kuolema aiheutettuna -diskurssin verbit poikkeavat suurimmasta osasta muita diskursseja siinä, että *kuolla*-verbiä on vain vähän aktiivimuodossa. Vähien esiintymien joukossa on muun muassa konditionaalimuoto *olisi kuollut* sekä imperatiivimuoto *kuole*.

Aiheuttamisverbeistä tyypillisin on *tappaa*. *Surmata* ja *murhata* esiintyvät aineistossa, mutta melko harvinaisina. Lisäksi diskurssissa on laaja kirjo erilaisia ilmauksia, jotka kaikki tarkoittavat jonkinlaisen kuoleman aiheuttamista, mutta jotka eivät välttämättä korosta kuolemista sinänsä. Melko abstrakteja, kuolemasta etäännyttäviä ilmauksia ovat muun muassa *toteuttaa iskut* ja *tehdä itsemurhaisku*, affektiivisia taas ovat *tapaa ilmaisevat nuijia kuoliaaksi* ja *räjäyttää joku*.

Diskurssissa on havaittavissa jonkin verran nominalisaatiota. Teoista on muodostettu teonnimiä kuten *murha* ja *surmaaminen*. Sen sijaan *kuolema*-substantiivina ei käytetä kertaakaan puhuttaessa yksilöitävästä kuolemasta, mutta sitä käytetään viittaamaan yleisesti *kuolemaan johtaneeseen kolariin*.

NUT-partisiippia käytetään vain kerran, silloinkin attribuuttina, kun puhutaan matkalla Turkista Kreikkaan *hukkuneesta* pojasta. NUT-partisiippien vähäisyys liittyy siihen, että kuolleet jäävät tässä diskurssissa aika lailla huomiotta.

3.9. Kokoavaa tarkastelua verbeistä ja nomineista semanttisesta näkökulmasta

Olen jokaisen diskurssin kohdalla analysoinut, millaisia verbejä ja nomineja kuolemasta käytetään. Yksittäisen diskurssin kohdalla analyysi jää kuitenkin irralliseksi, joten lopuksi käsittelen erikseen, mitä aineistostani voi päätellä verbeistä ja nomineista kuolemisen esittämisessä.

Tarkasteluni on tähän asti ollut kriittistä diskurssianalyysiä. Tässä aluvussa käsittelen merkityksiä myös semanttisesta näkökulmasta, vaikka analyysi ei ole puhdasta semantiikkaa.

Tutkimukseni lähti liikkeelle havainnosta, jonka mukaan *menehtyä*-verbi on hyvin yleinen, minkä arvelin liittyvän *kuolla*-verbin karttamiseen. Uskoin, että analysoimalla kuoleman ilmaisemista analyysi keskittyisi kuolemaverbien analyysiin.

Aineiston analysointi kuitenkin osoittaa, että verbien keskinäisten erojen löytäminen on vain yksi osa kuoleamisen ilmaisujen tutkintaa. Suuria eroja verbien välille ei ainakaan oman tarkasteluni pohjalta löydy. *Menettää henkensä* -rakennetta aineistossani on vain kerran, joten etenkin sen analyysi ei ole mielekäästä.

Aineisto on myös melko suppea, jotta sen perusteella voisi päätellä verbien merkityksistä paljoakaan. Esitän kuitenkin jotain havaintoja, vaikka niiden perusteella ei voi vielä varmoja päätelmiä tehdä.

Kuolla-verbi näyttää sopivan kaikkiin diskursseihin, joissa aktiiviverbejä käytetään. Se vaikuttaa kaikista neutraaleimmalta ilmaukselta kuolemiselle. Tämä on sikäli loogista, että *kuolla* on kuolemisverbeistä vanhin (SSA 1992: s.v. *kuolla*, s.v. *surra*, s.v. *mennä*, s.v. *henki*).

Selkein verbinkäyttöön liittyvä havainto koskee *saada surmansa* -verbi-idiomia. Vaikuttaa, että tämä idiomia aktivoituu ainoastaan kuolema katastrofina -diskurssissa. Tämä viittaa siihen, että sana kuuluisi samaan merkityskenttään kuin onnettomuutta ilmaisevat sanat kuten *turma*, *räjähdyks*, *tulipalo* ja *isku*, joita diskurssissa myös esiintyy. Ilmaus esiintyy ainoastaan diskurssissa, jossa uhrit ovat passiivisia ja kuolema on kohtalonomaista, mikä viittaa siihen, että rakenteen konnotatiiviset merkitykset liittyvät passiivisuuteen ja kohtalonomaisuuteen. Tällöin esimerkiksi tappeluissa ei voisi *saada surmaansa*.

Myös *menehtyä* esiintyy vain joissain diskursseissa. Sitä on kuolema seurauksena, kuolema tapahtumana ja kuolema järkytyksenä -diskursseissa. Selkeästi verbillä on jokin *kuolla*-verbistä poikkeava sivumerkitys, mutta melko suppea aineistoni antaa vain jotain vihjeitä siitä, mikä tuo merkitys voisi olla. Yksi yhteinen nimittäjä näille on, että kaikissa näissä diskursseissa puhutaan yleensä yksilöiden kuolemasta. Tosin *menehtyä* esiintyy aineistossa kerran myös kuolema seurauksena -diskurssiin kuuluvassa jutussa.

(139) *Viinikka kertoo, että saunaan kuolee vuosittain muutamia kymmeniä ihmisiä. Menehtyneistä selvästi yli puolet on vahvasti humalassa.* (Yle 2)

Myös esimerkissä 139 puhe on jossakin määrin pienestä joukosta ihmisiä, ei massasta. Voi siis olla, että *menehtyä* merkitsee ensisijaisesti ‘jonkun kuolemista’ tai ‘tiedettyä kuolemista’.

Jälkimmäistä merkitystä tukee se, että kaikissa edellä mainituissa diskursseissa kuolema sijoitetaan ajallisesti johonkin melko tarkkaan. Kuolema seurauksena -diskurssissa tapahtumat esitetään usein ajallisina jatkumoina, kuolema järkytyksenä -diskurssissa tapahtumahetken kuvailu on usein oleellista ja kuolema tapahtumana -diskurssissa kuolema nähdään yhtenä pisteenä elämän aikajanalla. Vaikka kaikissa aika on oleellista, se ei ole samalla tavalla oleellista.

Toinen yhteinen tekijä diskursseille on, että niissä ei etsitä syyllisiä. Kuolema seurauksena -diskurssissa tosin nähdään, että kuolema on seurausta jostakin, mutta kuolemaa ei representoida kenenkään aiheuttamaksi.

Tämä viittaa siihen, että *menehtyä* merkitsee yleensä kuolemista, jota ei laiteta kenenkään syyksi. Edellä mainittu esimerkki 139 tukee tätä, sillä samassa jutussa haastateltu asiantuntija toteaa, että kyse ei ole *moraalisesta kannanotosta*. Hän perustelee *kuolinsyytilastoilla* kantaansa siitä, että humalassa ei pidä saunoa. Tällöin korostetaan sitä, että ketään ei syytetä.

Olisi loogista, että *menehtyä* tarkoittaisi nimenomaan kuolemista ilman syytä, onhan sen merkitys Kielitoimiston sanakirjan (2016: s.v. *menehtyä*) mukaan ‘kuolla hitaasti’. Tyypillisesti esimerkiksi tauteihin kuollaan hitaasti. Voi olla, että kieltä käytettäessä *menehtyä*-verbin konnotatiivinen merkitys kuitenkin on hahmotettu ‘ilman aiheuttajaa’ eikä ‘kuolla hitaasti’.

Menehtyä-verbi voi siis yleisesti liittyä esimerkiksi yksilöiden kuolemaan tai siihen, että kuolemalle ei etsitä aiheuttajia. Nämä ovat kuitenkin vain mahdollisuuksia. Teorioiden varmistaminen ei tällä aineistolla ole mahdollista.

Aineiston analyysi kuitenkin paljasti, että kuolemisverbien käyttö on vain yksi tapa ilmaista kuolemista. Kuolemisverbejä ei ole ollenkaan tai on vähän kuolema vastoinkäymisenä, kuolema ominaisuutena, kuolema elämän vastakohtana, ja kuolema aiheutettuna -diskursseissa. Kuolema elämän vastakohtana ja kuolema aiheutettuna -diskursseissa käytetään jonkin verran esimerkiksi aiheuttamisverbejä, mutta kuolema ominaisuutena ja kuolema vastoinkäymisenä -diskursseissa yleisempi tapa on käyttää nomineita.

En erittele kuoleamisen nomineita yksitellen, sillä niissä vaihtelu on suurta. Nomineista voi kuitenkin todeta, että niitä on aineistossani kokonaisuudessaan paljon. Yleisiä ovat muun muassa *kuolema* ja *uhri*. Ennen kaikkea aineistossani esiintyy paljon kuolemaan liittyviä partisiippeja, lähinnä NUT-partisiippia sekä partisiippilausekkeena että attribuuttina.

3.10. Koonti kuoleamisen diskursseista

Olen tiivistänyt olennaiset piirteet löytämistäni diskursseista kahteen taulukkoon. Taulukossa 1 erittelen diskurssien ominaisuuksia ja taulukossa 2 diskursseissa toimijoiden rooleja, verbi- ja nominivalintoja sekä representaatiota.

TAULUKKO 1. Kuolemisen diskurssit.

	Sisältääkö uutisia vai muita juttuja?	Liittyykö kuolema jutun keskeiseen sisältöön?	Ovatko uhrin massoja vai yksilöitä?	Voidaanko tapahtumattomasta kuolemasta puhua?	Mitä taustatietoa kuolemasta kerrotaan?
Kuolema katastrofina	Pääasiassa ensiuutisia, yleensä nimenomaan ulkomaan-uutisia.	Liittyy keskeisiin sisältöön.	Massoja.	Ei.	Lähde, tarkat aika- ja paikkatiedot.
Kuolema vastoin-käymisenä	Uutisia mutta ei ensiuutisia. Uutiset usein ulkomaan aiheista, mutta myös muita juttutyyppisiä.	Voi liittyä keskeiseen sisältöön tai olla sivumaininta.	Yksilöitä tai massoja.	Kyllä.	Vaihtelevat.
Ala-diskurssi Kuolema menettä-misenä	Yleensä muita kuin uutisia. Pääosin ulkomaan-aiheita	Voi liittyä keskeiseen sisältöön tai olla sivumaininta.	Yksilöitä.	Kyllä.	Usein tapa kerrottu, aika ja paikka yleensä korkeintaan karkeasti.
Kuolema järkytyksenä	Uutisia, muita juttuja ja "näennäis-uutisia".	Liittyy pääsääntöisesti keskeiseen sisältöön.	Yksilöitä.	Kyllä.	Usein kerrotaan, mitä joku oli tekemässä. Muuta tietoa vaihtelevasti.
Kuolema ominaisuutena	Uutisia.	Yleensä sivumaininta.	Yksilöitä tai massoja.	Ei.	Vaihtelevasti.
Kuolema tapahtumana	Uutinen tai muu juttu.	Yleensä sivumaininta.	Yksilöitä.	Harvoin.	Usein aika ja syy, harvoin paikkaa.
Kuolema elämän vastakohtana	Uutinen tai muu juttu.	Yleensä keskeistä.	Yksilö tai yleistys.	Kyllä.	Vaihtelevasti.
Kuolema seurauksena	Yleensä kotimaan-uutinen	Yleensä keskeistä.	Yksilöitä.	Yleensä ei.	Hyvin tarkat paikka- ja aikatiedot.
Aladiskurssi: Kuolema tuloksena	Uutisia, myös muita juttutyyppisiä	Pääasia tai sivumaininta	Yleensä massoja	Voi.	Ei kontekstia.
Kuolema aiheutettuna	Uutisia, ei ensiuutisia. Myös muita juttutyyppisiä.	Yleensä keskeistä.	Yleensä yksilöitä.	Harvoin.	Ei useinkaan aika- tai paikkatietoja.

TAULUKKO 2. Osallistujat ja kuoleman representoiminen diskursseissa.

	Osallistujien roolit	Tyypilliset verbit ja nominityypit	Mitä representoi?
Kuolema katastrofina	<p>Onnettomuus esitetään itsenäisenä toimijana.</p> <p>Kuollut esitetään passiivisena uhrina.</p> <p>Viranomainen esitetään toimijana.</p>	<p><i>Kuolla, saada surmansa.</i></p> <p>Sekä perfektiä että imperfektiä.</p> <p>Jonkin verran partisiippeja ja substantiiveja.</p>	<p>Kuolema tapahtuu itseksensä. Sille ei voi mitään.</p> <p>Kuoleman ja onnettomuuksien arvioiminen kuuluu auktoriteeteille.</p>
Kuolema vastoinkäymisenä	<p>Kuollut vähäisessä merkityksessä, usein etäinen.</p> <p>Viranomaiset usein aktiivisina toimijoina, jotka ratkaisevat kuoleman aiheuttaman ongelman.</p>	<p>Substantiiveja ja partisiippeja</p> <p>Aktiiviverbejä vähän. Myös <i>kuolla</i> vain harvoin.</p> <p>Paljon tavallisesta poikkeavia verbejä.</p> <p>Jonkin verran myös tapaan tai aiheuttamiseen liittyviä verbejä.</p>	<p>Kuolema tapahtuu itseksensä, ilman syyllisiä.</p> <p>Kuolemaan voi olla ratkaistu, mutta se ei ole kuolleen tai hänen omaistensa ratkaistavissa.</p> <p>Vastaanottajalla on mahdollisuus kauhistella kuolemaa mutta ei ratkaista sitä.</p> <p>Kuolleet eivät samastuttavia.</p>
Aladiskurssi Kuolema menettämisenä	<p>Kuolleesta ja läheisistä kerrotaan paljonkin, mutta he jäävät etäisiksi.</p>	<p>Joitain partisiippeja ja substantiiveja</p> <p>Paljon aktiiviverbejä imperfektissä</p>	<p>Kuolleet ja heidän läheisensä herättävät sympatiaa mutta heihin ei voi samastua.</p>
Kuolema järkytyksenä	<p>Kuolleesta kerrotaan paljon, mutta kuollut esiintyy lähinnä uhrina.</p>	<p><i>Kuolla, menehtyä</i> ja tapaan liittyviä verbejä kaikissa aikamuodoissa, erityisesti imperfektiä.</p> <p>Kuolema substantiivina.</p>	<p>Kuolemaa voi arvioida kuka tahansa.</p> <p>Jotkut kuolemat järkyttävät enemmän kuin toiset.</p>
Kuolema ominaisuutena	<p>Kuolleita tarkastellaan etäältä. He eivät välttämättä ole passiivisia, vaan voivat aiheuttaa esimerkiksi ongelmia.</p>	<p>Aktiiviverbejä ei käytetä</p> <p>NUT-partisiippeja.</p>	<p>(Luonnoton) kuolema on joillekin ihmisille kuuluvaa.</p> <p>Kuolema määrittää ihmisen identiteettiä.</p>
Kuolema tapahtumana	<p>Kuolleet keskiössä, mutta heistä korostuu enemmän heidän elämänsä kuin kuolemansa.</p>	<p><i>Kuolla ja menehtyä.</i></p> <p>Myös kiertoilmauksia.</p> <p>Yleensä imperfektissä</p>	<p>Kuolema on luonnollinen osa elämää.</p>

<p>Kuolema elämän vastakohtana.</p>	<p>Ei kuolleen näkökulmaa.</p> <p>Mahdollisen aiheuttajan rooli neutraali.</p>	<p>Harvoin mitään kuolema-verbistä aktiivissa.</p> <p>Kuitenkin jonkin verran preesensissä olevia kuolema-verbistä, lisäksi infinitiivejä.</p> <p>Yleensä kuoleman funktioon liittyviä verbejä kuten <i>kaatua</i>.</p> <p>Aiheuttamisverbit usein passiivissa.</p>	<p>Ihmisillä valta päättää eläinten elämästä ja kuolemasta.</p> <p>Auktoriteeteilla valta päättää kuolemasta.</p> <p>Kuolema on joissakin tilanteissa välttämätöntä.</p>
<p>Kuolema seurauksena</p>	<p>Kuollut melko aktiivinen, mutta hänestä ei välttämättä kerrota paljoa.</p> <p>Mahdollisen aiheuttajan rooli neutraali.</p> <p>Viranomaiset aktiivisina tekijöinä.</p>	<p><i>Kuolla, menehtyä</i>, lähes ainoastaan imperfektissä</p> <p>Partisiippeja ja substantiiveja jonkin verran.</p>	<p>Asioilla nähdään syy-seurausyhteyksiä, jotka eivät välttämättä ole aitoja.</p> <p>Kuolema ei ole kohtalonomaista, vaan sille on syynsä.</p> <p>Kuoleman ja onnettomuuksien arvioiminen kuuluu auktoriteeteille.</p>
<p>Aladiskurssi Kuolema tuloksena</p>	<p>Kuolleet aktiivisia toimijoita ennen kuolemaansa, muita aiheuttajia ei esitetä.</p>	<p><i>Kuolla ja hukkua</i> yleisimmät, ei eritelty enempää diskurssin harvinaisuuden takia.</p>	<p>Kuolemalla ei ole syytä, vaan se on ihmisten oma vika.</p>
<p>Kuolema aiheutettuna</p>	<p>Aiheuttajan rooli oleellinen ja aktiivinen.</p> <p>Uhrin rooli vähäinen ja passiivinen.</p>	<p>Aiheuttamiseen liittyviä verbejä kuten <i>tappaa</i>.</p> <p>Myös abstrakteja kuolemaa aiheuttavia verbejä kuten <i>toteuttaa iskut</i>.</p> <p>Usein julmaa tapaa ilmaisevia verbejä kuten <i>nuijia kuoliaksi</i>.</p>	<p>Jotkut surmat toisia tuomittavampia.</p> <p>Jonkin asian tuomittavuus voi näyttäytyä itsestäänselvänä, vaikka kyse onkin vain yhdestä näkökannasta (esim. renkaat kuoleman aiheuttajina).</p> <p>Osa syyistä ja syyllisistä voi jäädä näkemättä.</p> <p>Auktoriteeteilla on oikeus tuomita tai olla tuomitsematta kuoleman aiheuttaminen.</p>

4. PÄÄTÄNTÖ

Olen tarkastellut pro gradu -työssäni kuoleminen representaatioita ja kuolemadiskursseja neljän suomalaisen tiedotusvälineen verkkouutisissa. Ylen, MTV:n, Iltalehden ja Kalevan sivuilta kootussa aineistossani on 110 artikkelia eli juttua.

Tutkin sitä, mitä kuoleminen diskursseja eli puhetapoja aineistossani on havaittavissa, milloin ne aktivoituvat, miten kuolema representoidaan eli esitetään diskursseissa ja millä verbeillä ja nomineilla representoiminen tapahtuu. Tutkin myös, mitä merkityksiä kuoleminen representointiin käytetyillä verbeillä ja nomineilla on. Kuolema on tabuaihe, joten on oletettavaa, että siitä puhumista vältetään ja aiheesta käytetään kiertoilmauksia. Arvelin myös, että yleisimmille kuolemaan liittyville verbeille *kuolla*, *menehtyä*, *saada surmansa* ja *menettää henkensä* olisi löydettävissä merkityseroja.

Tutkimusmenetelmäni on kriittinen diskurssianalyysi ja erityisesti Norman Faircloughin siitä esittämä malli, jota olen kuitenkin soveltanut väljästi. Työni lopussa tarkastelen kuoleman representoimiseen käytettyjen verbien ja nominien semantiikkaa, tosin pääpaino siinä on verbeissä.

Erottelin aineistosta kahdeksan päädiskurssia. Ne ovat kuolema katastrofina, kuolema vastoinkäymisenä, kuolema järkytyksenä, kuolema ominaisuutena, kuolema tapahtumana, kuolema elämän vastakohtana, kuolema seurauksena ja kuolema aiheutettuna -diskurssit. Kuolema vastoinkäymisenä -diskurssilla on aladiskurssi kuolema menettämisenä ja kuolema seurauksena diskurssilla on aladiskurssi kuolema tuloksena.

Eri diskursseissa kuoleman representoimiseen käytetyt verbit ja nominit vaihtelevat jonkin verran. Pääsääntöisesti eri diskurssien väliset erot liittyvät siihen, käytetäänkö kuolemisenä verbejä vai nomineita. Sen sijaan merkittäviä eroja verbien *kuolla*, *menehtyä*, *saada surmansa* ja *menettää henkensä* välille en löytänyt. Havaitsin, että *saada surmansa* -verbi-idiomilla lienee joitain passiivisuuteen ja kohtalonomaiseen kuolemaan liittyviä konnotaatioita ja luultavasti *menehtyä*-verbi viittaa kuolemiseen, jolle ei ole ulkoisia syitä tai kenties jollakin tavalla yksilöitävään kuolemaan. *Kuolla* taas on sävyiltään melko neutraali. Työni päätulos oli, että kuoleman representoimisessa

kuolemisverbeillä ei ole yleensä määräävää asemaa, vaan representaatiot syntyvät diskurssista kokonaisuudessaan.

Toinen työni päätulos on, että kuolema voidaan representoida hyvin eri tavoin. Jonkun kuolema voidaan esittää järkyttävänä, mutta toisen kuolema esitetään ongelmana eikä kuolemaan liittyvää inhimillistä tragediaa lainkaan huomioida. Onnettomuuden uhrin voidaan esittää passiivisena uhreina, jotka kuolevat kohtalonomaisesti, tai heitä voidaan kuvata aktiivisiksi toimijoiksi, joiden kuolema on seurausta heidän omista teoistaan.

Aineistoni analyysi lähti viemään työtäni täysin eri suuntaan kuin kuvittelin. Lähdin tarkastelemaan sitä, miten kuolemaa ilmaistaan, ja kuvittelin silloin huomion keskittyvän onnettomuus uutisiin ja niiden verbeihin.

Kuolema oli kuitenkin paljon monipuolisempi aihe kuin olin etukäteen aavistellut. Siitä puhutaan todella monilla tavoilla, minkä osoittaa se, että olen löytänyt kahdeksan diskurssia, joissa kuolemasta puhutaan, ja vielä kaksi melko itsenäistä aladiskurssia. Diskurssit myös ovat selkeästi erilaisia.

Kuolemasta ei puhuta vain onnettomuus uutisissa, eikä onnettomuuksista aina kirjoiteta samoja diskursseja käyttäen. Myös toimijoilla vaikuttaa olevan merkitystä siihen, miten asiat representoidaan: ulkomaisista onnettomuuksista puhutaan *iskuina*, *onnettomuuksina*, *turmina* ja *räjähdyksinä*, kotimaisissa onnettomuuksissa keskitytään siihen, miten tapahtumat etenivät kuolemaan.

Oletin työtä aloittaessani, että kuoleminen olisi vaikea aihe, jota kierretään välttämällä *kuolla*-sanaa. Aineistostani selviää, että suoraan kuolemasta *kuolla*-verbillä puhutaankin melko vähän siihen nähden, kuinka yleinen ja läpitunkeva aihe kuolema selvästi on. Suoranaista kiertoilmausten käyttöä en kuitenkaan merkittävästi havainnut. Yleisempi syy kuolemasta vaikenemiselle näyttää olevan, että kuolema esitetään ikään kuin tiedettynä, läsnäolevana.

Kuolema esitetään usein luonnollisena. Tällainen luonnollisuuden representaatio liittyy usein esimerkiksi Välimeren hukkuneisiin pakolaisiin. Aineistoni on kerätty syyskuussa 2015, jolloin pakolaisten määrät kasvoivat Suomessa ja muualla

Euroopassa. Ainakin tuolloin heidän kuolemastaan puhuttiin pääasiassa toisaalta hyvin luonnollisena mutta toisaalta hyvin ongelmallisena asiana - ongelmallisena etenkin muille kuin heille itselleen. Pakolaisten kuolemalle nähdään aiheuttaja oikeastaan ainoastaan esimerkeissä, jotka käsittelevät sitä, aiheuttiko pakolaisissa pikkupoikansa kuoleman.

Kuoleman taustalla nähdään aiheuttajia hyvin harvoin. Kuolemat, myös luonnottomat sellaiset, vain tapahtuvat, tai kuolleen voidaan nähdä jopa aktiivisesti vaikuttaneen kuolemaansa. Aineistossani kuolemasta harvoin syytetään ketään, varsinkaan ihmistä. Moottoripyöräjengiläisetkään eivät tapa ketään, vaan kuolema tapahtuu *välienselvittelyn seurauksena*. Kuitenkin elottomat autonrenkaat voivat aiheuttaa kuolemia.

Kaikkiaan median tapa käsitellä kuolemaa vaikuttaa hyvin epätasa-arvoiselta. Tuhannet pakolaiset kuolevat kuin luonnostaan ja aiheuttavat korkeintaan ongelmia, mutta Tom Cruisen elokuvan kuvauksissa tapahtunut kuolema kuvataan järkyttäväksi. Orpo vompatti menettää äitinsä myrskyssä, mutta pakolaisten kuolema on menetys vain harvoin. Meitä järkyttää edelleen haukiputaalaisen kukon neljän vuoden takainen kuolema, mutta pakolaislapsen kuolemassa järkyttää lähinnä, jos joudumme näkemään kuvan siitä.

Toimittajataustani takia näen käytetyillä diskursseilla myös selittäviä tekijöitä. Esimerkiksi rikosuutisoinnissa kenenkään ei voi sanoa *murhanneen* ketään, koska median tehtävä ei ole jakaa tuomioita. *Menehtyä* taas vaikuttaa tulevan diskursseihin usein pelastusviranomaisten tiedotteiden kielestä. Käytännön tekijät vaikuttavat siihen, miksi missäkin diskurssissa käytetään joitain ilmauksia. Median suosimat diskurssit kuitenkin vaikuttavat yhteiskuntaamme riippumatta siitä, miksi diskursseista on muodostunut sellaisia kuin on. Diskurssianalyysissa oleellista ei ole etsiä syyllisiä diskursseille.

Toisaalta kuolemasta puhumisen eri tavat viittaavat myös siihen, että kuolema kuitenkin koetaan jossain määrin oleelliseksi tiedoksi monessa yhteydessä. Se on syytä mainita, vaikka kuolemasta sinänsä ei puhuttaisikaan. Kun urheilijaa verrataan menneeseen tähden, mainitaan tuon tähden kuolinvuosi. Hyvin usein kuolema linkittyy juttuun hyvin keskeisesti.

Ajattelin, että työssäni olisi voimakas semantiikkapainotus ja huomio sanoissa. Se näkyy analyysissäni, mutta sanojen merkityksistä sain vain vähän irti. Diskurssianalyysi näinkin suppella aineistolla ei ehkä mahdollistanut sitä. En löytänyt tarkkoja syitä siihen, miksi toisinaan käytetään *kuolla*-verbin sijasta vaikka *menehtyä*-verbiä. Pystyin esittämään joitain arvioita mahdollisista assosiatiivisista merkityksistä, mutta vain vähän. Yksittäisten sanojen merkitys ei kuitenkaan vaikuta niin oleelliselta kuin odotin.

Tutkimukseni kokonaiskuvassa korostuvat ennemminkin erilaiset puhettavat kokonaisuudessaan ja se, miten eri ihmisten kuolema representoidaan eri tavoin. Työni alkoi yllättäen sivuta laajoja kysymyksiä kuten sitä, miten näemme pakolaiset tai sitä, miten suhtaudumme eläimiin tai miten tuomittavaksi mitkään henkirikokset katsotaan. Kokonaisuudessaan työni kertookin ehkä enemmän elämästä kuin kuolemasta ja siitä, kuinka arvokkaaksi kenetkin katsomme.

LÄHTEET JA LYHENTEET

Tutkimusaineisto

Iltalehden verkkosivut www.iltalehti.fi 11.–13.9.2015

Kalevan verkkosivut www.kaleva.fi 11.–13.9.2015

MTV:n verkkosivut www.mtv.fi/uutiset 11.–13.9.2015

Ylen verkkosivut www.yle.fi/uutiset 11.–13.9.2015

Sivustoilta koottu aineisto on tekijän hallussa.

Kirjallisuus

FAIRCLOUGH, NORMAN 1989: *Language and power*. London: Longman.

— 1992: *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.

— 1989: *Language and Power*. London: Longman

— 1995: *Media discourse*. London: Edward Arnold.

— 1997: *Miten media puhuu*. Suom. Virpi Blom & Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.

FOWLER, ROGER 1991: *Language in the news*. London: Routledge.

GRICE, H. PAUL 1975: *Logic and Conversation*. – Peter Cole ja Jerry L. Morgan (toim.) *Syntax and Semantics 3. Speech acts*. New York: Academic Press.

HALLIDAY, M.A.K. 1994: *An Introduction to Functional Grammar. Second Edition*. Bristol: J W Arrowsmith Ltd.

HEIKKINEN, VESA. 1999: *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

HIIDENMAA, PIRJO 2000: *Lingvistinen tekstintutkimus*. - Kari Sajavaari & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö* s. 161-189. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

JOURNALISTIN OHJEET JA LITTEET 2014: *Saatavilla osoitteesta* http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet (Luettu 23.4.2016)

KANGASNIEMI, HEIKKI 1997: *Sana, merkitys, maailma, Katsaus leksikaalisen semantiikan perusteisiin*. Helsinki: Finn Lectura Ab

- KS 2016 = Kielitoimiston sanakirja 2.0. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisu
35. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty
29.2.2016. (Luettu 24.4.2016.)
- LEECH, GEOFFREY 1981: *Semantics. The Study of Meaning*. Second edition – revised
and updated. Middlesex: Penguin Books.
- KIVINEN, ANNA 2010: *Hetki lyö. Helsingin Sanomien, Ilta-Sanomien ja
Keskisuomalaisen kuolemauutisoinnin tarkastelu määrällisen sisällönanalyysin ja
diskurssianalyysin keinoin*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto:
viestintätieteiden laitos.
- LOHI, EVELIINA 2015: Aktiivisia yrittäjiä vai passiivisia huollettavia? - Maahanmuuttajat
Kalevan uutisteksteissä. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto: suomen kieli.
- KUUTTI, HEIKKI & PURO, JUKKA-PEKKA 1998: *Mediasanasto*. Jyväskylä: Atena
Kustannus Oy.
- MERRILL, JOHN C. 1997: *Journalism ethics: philosophical foundations for news media*.
New York: Sain Martin's Press.
- PAJUNEN, ANNELI 2001: *Argumenttirakenne. Asiantilojen luokitus ja verbien
käyttäytyminen suomen kielessä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- PIETIKÄINEN, SARI & MÄNTYNEN, ANNE 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere:
Vastapaino.
- PUOTINIEMI, HEIDI 2011: *Ampumistapausten uhridiskurssit iltapäivälehdissä*. Pro gradu
-tutkielma. Oulun yliopisto: suomen kieli.
- PÄLLI, PEKKA 2003. *Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina*. Acta universitatis
Tampereensis. Tampere: Tampere University Press. <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5580-0.pdf>
- RIDELL, SEIJA 1990: ” Miten uutinen ”puhuttelee”? : uutisen ja yleisön suhteen
tarkastelua diskursiiviselta kannalta. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- SSA = *Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja. 1–3*. Helsinki: Suomalaisen
Kirjallisuuden Seura & Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1992-2000.
- VALTONEN, SANNA 2003: Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen
mediatutkimuksen menetelmänä. – Kantola Anu, Moring Inka & Väliverronen
Esa (toim.) *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan s. 93–122*. Tampere: Palmenia-
kustannus.
- VAN DIJK, TEUN A. 1988: *News as discourse*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates
Inc.

VARIS, MARKKU 1998: *Sumea kieli*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk> (24.4.2016).